

Nr 8

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till ny ölförsäljningsförrordning, m. m.; given Stockholms slott den 16 december 1960.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för denna dag, föreslå riksdagen att antaga härvid fogade förslag till

- 1) ölförsäljningsförrordning; samt
- 2) förrordning om ändrad lydelse av 4 § 1 mom. och 7 § förrordningen den 27 maj 1960 (nr 253) om tillverkning och beskattning av malt- och läskedrycker.

GUSTAF ADOLF

G. E. Sträng

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen framlägges förslag till ny ölförsäljningsförrordning. Förslaget grundas på ett av 1954 års bryggeriutredning framlagt betänkande i ölfrågan (SOU 1959: 46), vari bl. a. redovisas nya specialundersökningar rörande maldryckernas verkan.

De i propositionen föreslagna bestämmelserna innebär, att en betydande liberalisering och förenkling genomföres på ölområdet, främst i fråga om utminuteringen.

Sålunda slopas det nuvarande omständliga förfarandet för att erhålla tillstånd till utminutering. Sådant tillstånd skall i fortsättningen meddelas efter en schematisk prövning utan särskild remissbehandling. Beslutanderätten överföres från länsstyrelserna till polismyndigheterna.

Tillstånd till utminutering skall kunna erhållas av i stort sett alla matvaruhandlare och tillverkare av öl, lättöl och läskedrycker. Hittillsvarande skillnader mellan butiksförsäljning och rörlig försäljning slopas. Tillstånd skall gälla tills vidare utan tidsbegränsning.

I samband härmed slopas den möjlighet, som kommunernas fullmäktige nu har att med kvalificerad majoritet motsätta sig försäljning av öl i livsmedelsbutiker.

Beträffande utskänkningen av öl bibehålles i stort sett det nuvarande tillståndsförfarandet, däri inbegripet det kommunala vetot. Dock föreslås vissa förenklingar. Sålunda avses att tillstånden skall kunna — liksom inom utminuteringsen — gälla tills vidare utan tidsbegränsning. Bestämmelserna rörande tillfällig utskänkning moderniseras.

I fråga om rätten att tillverka öl och starköl förordas att det hittillsvarande systemet med särskilda av Kungl. Maj:t meddelade koncessioner avvecklas. En förenklad tillståndsprövning skall i stället äga rum hos kontrollstyrelsen.

De nya bestämmelserna är avsedda att träda i kraft den 1 oktober 1961.

Förslag

till

ölförsäljningsförordning

Härigenom förordnas som följer.

Inledande bestämmelser

1 §.

Med *öl* förstås maltdryck vars alkoholhalt överstiger 1,8 men icke 2,8 viktprocent.

2 §.

Under *försäljning* inbegripes allt tillhandahållande av öl mot ersättning. Som försäljning skall dock icke anses att arbetsgivare på grund av arbetsavtal utan särskild gottgörelse tillhandahåller öl åt anställd.

Till *partihandel* hänförs försäljning till återförsäljare i och för dennes rörelse samt försäljning för export. Annan försäljning (*detaljhandel*) sker genom *utminutering* eller *utskänkning*. Med *utskänkning* förstås försäljning till förtäring på stället.

3 §.

Öl må säljas endast av den som äger rätt därtill enligt denna förordning. Hembryggt öl må icke säljas.

Rätt att sälja öl hänför sig till viss lokal (*försäljningsställe*).

Vid varje försäljningsställe skall, därest rättighetsinnehavaren icke är enskild person som själv handhar verksamheten, finnas särskilt utsedd person som har att utöva tillsyn över försäljningen (*föreståndare*).

Om import och partihandel

4 §.

Öl som införes till riket må icke utlämnas från tullverket, om icke varan antingen då den inkommer hit eller därefter genom varuhavarens försorg under tillsyn av tullpersonal blivit försedd med uppgift om tillverkarens namn och om varuslaget. I stället för uppgift om varuslaget må användas av kontrollstyrelsen godkänd beteckning.

Öl som nu sagts må icke förses med uppgift ägnad att giva drycken sken av att tillhöra annat varuslag än det till vilket den är hänförlig.

Generaltullstyrelsen äger för särskilda fall medgiva undantag från bestämmelserna i denna paragraf.

5 §.

Partihandel må utövas av den som har tillstånd till utminutering.

Efter anmälan hos kontrollstyrelsen må partihandel därjämte utövas av den som yrkesmässigt bedriver partihandel med matvaror eller yrkesmässigt inför öl till riket.

Vid partihandel är säljaren skyldig förvissa sig om att köparen äger rätt att återförsälja varan.

Om rätt till detaljhandel

Utminuteri

6 §.

Rätt att utminutera öl tillkommer den som erhållit tillstånd därtill, så ock den som äger utminutera rusdrycker.

Tillstånd till utminuteri av öl skall, om ej hinder möter enligt 7 § eller eljest särskilda skäl äro däremot, meddelas

a) den som yrkesmässigt försäljer matvaror till allmänheten (*matvaruhandlare*),

b) den som yrkesmässigt tillverkar öl, lättöl eller läskedrycker (*tillverkare*), samt

c) företag som avses i 9 §.

Den som äger rätt till öppethållande efter den vanliga affärstidens slut eller till utskänkning av rusdrycker, öl eller alkoholfria drycker må dock erhålla tillstånd till utminuteri endast om så finnes påkallat med hänsyn till särskilda förhållanden.

Tillstånd för tillverkare innefattar icke rätt att bedriva utminuteri från butik, som särskilt inrättats för försäljning av drycker.

7 §.

Ölförsäljare som är enskild person och själv handhar utminuteri ävensom föreståndare för utminuteri skall med hänsyn till personliga förhållanden vara lämplig att utöva verksamheten.

8 §.

Tillstånd till utminuteri meddelas av polismyndigheten i den ort, där försäljningsstället är beläget.

Tillstånd meddelas att gälla tills vidare.

Om tillstånd till utminuteri skall utfärdas tillståndsbevis.

9 §.

Föreslå kommunens fullmäktige den inskränkningen i fråga om matvaruhandlars utminuteri, att den ekonomiska fördelen av försäljningen genom inrättande av särskilt företag göres oberoende av myckenheten sålt öl, och finnas därvid föreslagna grunder för försäljningens ordnande i övrigt lämpliga, skall förslaget fastställas av länsstyrelsen. Beslut i sådan fråga skall tillställas polismyndigheten i kommunen.

Fastställer länsstyrelsen förslaget, skall i beslutet angiven inskränkning föreskrivas med avseende på tillstånd som därefter beviljas matvaruhandlare.

Utskänkning

10 §.

Rätt att utskänka öl tillkommer, förutom i fall som i andra stycket sägs, den som erhållit tillstånd därtill, så ock den som äger utskänka rusdrycker.

Öl må utskänkas vid slutet bord

a) till inackorderade gäster vid matsivering i hem (*utskänkning vid heminackordering*),

b) till dem som bo i bostadshus med gemensam matsal, vid sivering i denna (*utskänkning i kollektivhusmatsal*), samt

c) till anställda vid institution eller företag i för dem avsedd matsal eller därmed jämförlig lokal (*utskänkning i personalmatsal*).

Rätt till utskänkning som avses i andra stycket b) eller c) tillkommer den som förestår lokalen.

Kungl. Maj:t äger meddela bestämmelser om i vilken utsträckning och under vilka villkor militär mäss må hänföras till personalmatsal.

Utskänkning i personalmatsal må bedrivas endast om institutionens eller företagets ledning eller befälhavaren lämnat medgivande härtill.

11 §.

Enskild person, som själv handhar utskänkning vartill tillstånd enligt denna förordning erfordras, ävensom föreståndare för sådan utskänkning skall med hänsyn till personliga förhållanden vara lämplig att utöva verksamheten.

Utskänkning må ej handhavas av den som är omyndig eller i konkurs-tillstånd.

12 §.

Tillstånd till utskänkning vid enstaka tillfälle eller under enstaka tidsperiod (*tillfällig utskänkning*) meddelas av polismyndighet.

13 §.

Tillstånd till utskänkning, vilken bedrivs året runt eller årligen under viss tidsperiod (*årsutskänkning*), meddelas av länsstyrelse.

14 §.

Tillstånd till utskänkning meddelas, utom i fall som avses i andra stycket, vid tillfällig utskänkning av polismyndigheten i den ort och, vid årsutskänkning, av länsstyrelsen i det län, där utskänkningen är avsedd att bedrivas.

Tillstånd till utskänkning på fartyg, järnvägståg eller luftfartyg meddelas vid tillfällig utskänkning av polismyndigheten i den ort och, vid årsutskänkning, av länsstyrelsen i det län, där fartygets rederi, järnvägens styrelse eller luftfartsföretaget har sitt säte. Har rederiet eller luftfartsföretaget icke säte inom riket, meddelas tillstånd av överståthållarämbetet.

Tillstånd meddelas att gälla tills vidare, för bestämd tid eller för visst tillfälle.

Om tillstånd till utskänkning skall utfärdas tillståndsbevis.

15 §.

Över ansökan om tillstånd till årsutskänkning skola, då fråga ej är om utskänkning som avses i 14 § andra stycket, yttranden inhämtas från polismyndigheten och fullmäktige i den kommun, där utskänkningen är avsedd att bedrivas. Fullmäktige skola höra kommunens nykterhetsnämnd.

Till årsutskänkning, som avstyrkts av kommunens fullmäktige, må tillstånd ej meddelas. Utan hinder av vad nu sagts må tillstånd meddelas då det från allmän synpunkt finnes påkallat att årsutskänkning äger rum på hotell eller pensionat på en för turistväsendet betydelsefull ort.

16 §.

När det finnes påkallat av särskilda förhållanden, må i samband med utskänkningstillståndet meddelas närmare föreskrifter rörande utskänkningens bedrivande.

- Föreskrifter som i första stycket sägs må icke
- a) röra måltidstväng eller kvantitetsbegränsning,
 - b) innebära senare tidpunkt för utskänkningens början än i 24 § 1 mom. sägs, eller
 - c) innefatta förbud mot utskänkning till viss person eller viss kategori av personer.

Gemensamma bestämmelser

17 §.

Ombyte av försäljningsställe, där detaljhandel med öl bedrivs efter tillstånd, må ske efter medgivande av tillståndsmyndigheten.

18 §.

Har den som erhållit tillstånd till utminutering eller utskänkning av öl avlidit, försatts i konkurs eller förklarats omyndig och vill dödsboet, konkursboet eller förmyndaren fortsätta rörelsen, skall därom inom två månader från dödsfallet, första borgenärssammanträdet eller omyndighetsförklaringen göras anmälan hos tillståndsmyndigheten. Såvida myndigheten icke finner skäl bestämma kortare tid, må rörelsen fortsättas, om tillståndet avser bestämd tid, intill utgången av samma tid, och utan tidsbegränsning om tillståndet gäller tills vidare.

I fall som i första stycket sägs, så ock eljest om skäl därtill föreligga må tillståndsmyndigheten efter ansökan därom, i förekommande fall efter hörande av de myndigheter som yttrat sig över tillståndsansökningen, överföra tillståndet på annan.

19 §.

Inom läger, kasernområde eller annat uteslutande för krigsmaktens behov upplåtet område må utminutering icke äga rum och utskänkning ske endast i fall som avses i 10 § andra stycket och 12 §.

Om försäljningen

20 §.

Var och en som har befattning med försäljning av öl skall därvid verka för att nykterhet och ordning främjas.

Vid utövande av försäljningsrätt må innehavaren anlita biträde endast av hos honom anställda. Försålt öl må dock på hans ansvar försändas genom annan till känd köpare.

21 §.

Vid utminutering och utskänkning skola alkoholfria drycker finnas att tillgå i tillfredsställande urval och omfattning.

Matvaruhandlare må bedriva utminutering endast i anslutning till försäljning av matvaror.

På försäljningsställe må öl icke förvaras i annat kärl än det vari drycken levererats av tillverkaren. Ej heller må öl, som är avsett för försäljning, av återförsäljare förändras.

Hembryggd maltdryck må icke förvaras på försäljningsställe.

22 §.

Öl må icke utskänkas till den som kan antagas ej hava fyllt 16 år.

Öl må icke utlämnas till den som är synbarligen berörd av alkoholhaltiga drycker eller annat berusningsmedel. Sådan person må icke tillåtas uppehålla sig på försäljningsställe.

Ej heller må öl utlämnas, då särskild anledning till misstanke föreligger, att varan är avsedd att användas i berusningssyfte eller till olovlig försäljning.

23 §.

Om de tider då öl må utminuterat gälla vad i butikstängningslagen är stadgat. Under sön- eller helgdag må dock utminuterat icke bedrivas från fordon.

24 §.

1 mom. Utskänkning av öl må ej börja före klockan 7.

Utskänkningen skall avslutas senast klockan 22, där ej tidigare tidpunkt föreskrivits enligt 16 eller 27 § eller senare tidpunkt medgivits enligt 2 mom. eller är tillåten på grund av bestämmelsen i 3 mom.

2 mom. Föreligger stadigvarande behov av längre utskänkningstid än i 1 mom. sägs, äger länsstyrelsen i samband med utskänkningstillståndets meddelande eller senare lämna medgivande därtill. Över ansökan som göres under tillståndstiden skall yttrande inhämtas från polismyndigheten och kommunens nykterhetsnämnd.

Yppas för särskilt tillfälle behov av utskänkning efter den eljest gällande tiden, må polismyndigheten lämna medgivande därtill.

3 mom. Då utskänkning av öl bedrivs på grund av rätt till utskänkning av rusdrycker må, utan hinder av vad i 1 mom. är stadgat, öl utskänkas under den för rusdrycksutskänkningen gällande tiden.

4 mom. Under tid, då utskänkning ej är medgiven, är det förbjudet att låta öl förtäras på utskänkningsstället.

5 mom. Vad i denna paragraf stadgas skall ej äga tillämpning i fall som avses i 10 § andra stycket och 14 § andra stycket.

25 §.

I lokal, där öl må utskänkas efter tillstånd enligt denna förordning, är det förbjudet att förtära eller låta någon förtära rusdrycker eller ersättningsmedel därför. Ej heller må rusdrycker eller sådana ersättningsmedel förvaras, i lokalen eller eljest, på sådant sätt att det kan befaras att de förtäras av gästerna.

Vid utminuterat må, utom i fall då anställd tillhandahålls öl på sätt i 2 § sägs, öl icke utlämnas till förtäring på försäljningsstället eller på annat därtill beläget område, varöver ölförsäljaren äger förfoga.

Om tillsyn och besvär

26 §.

Det åligger länsstyrelse, polismyndighet och kommunal nykterhetsnämnd att övervaka att bestämmelserna i denna förordning och med stöd därav meddelade föreskrifter iakttagas.

Kontrollstyrelsen åligger att hava tillsyn över tillämpningen av denna förordning samt att utfärda erforderliga föreskrifter och anvisningar.

Den som enligt första eller andra stycket har att taga befattning med tillämpningen av denna förordning är berättigad att erhålla tillträde till tillverknings- eller försäljningsställe med tillhörande lokaler samt att taga del av handelsböcker med tillhörande verifikationer.

27 §.

Iakttagas icke bestämmelserna i denna förordning eller med stöd därav meddelade föreskrifter, må polismyndigheten eller, när tillstånd meddelas av länsstyrelsen, denna, efter hörande av kommunens nykterhetsnämnd, meddela ölförsäljaren varning. Därest rättelse ej vinnes eller varning ej finnes vara tillfyllest, må försäljningen helt eller delvis förbjudas eller tillståndet återkallas, med verkan för viss tid eller tills vidare. Om så finnes lämpligt på grund av särskilda förhållanden, må föreskrifter som i 16 § sägs meddelas.

Tillstånd till utminuterung skall av polismyndighet återkallas, då i 6 § andra stycket angivna förutsättningar för sådan rätt icke längre föreligga eller, där särskilda förhållanden ej annat föranleda, då utminuterung förenas med rörelse som i 6 § tredje stycket sägs.

I ärende, som avses i första stycket, skall polismyndigheten, där fråga är om försäljning från ölbryggeri, inhämta yttrande från kontrollstyrelsen.

28 §.

För visst tillfälle, då så anses erforderligt för ordningens upprätthållande, må länsstyrelsen eller polismyndigheten förbjuda utminuterung och utskänkning av öl eller föreskriva inskränkningar däri.

Då så prövas nödvändigt under krig eller vid krigsfara eller när arbetslöshet eller nöd i större omfattning råder, må Kungl. Maj:t eller, efter Kungl. Maj:ts förordnande, länsstyrelsen förbjuda utminuterung och utskänkning av öl eller föreskriva inskränkningar däri.

29 §.

Beslut som länsstyrelse eller polismyndighet meddelat enligt denna förordning länder omedelbart till efterrättelse, där ej annorlunda särskilt förordnas.

30 §.

Besvär över beslut, som enligt denna förordning meddelats av länsstyrelse, föres hos Kungl. Maj:t i finansdepartementet.

Då länsstyrelse utfärdar bevis om tillstånd till årsutskänkning och fråga ej är om utskänkning som avses i 14 § andra stycket, skall kungörelse om beslutet anslås hos myndigheten. Kungörelsen skall innehålla uppgift om den dag då kungörelsen sålunda anslås. Tiden för anförande av besvär skall i sådant fall räknas från den dag kungörelsen anslagits.

31 §.

Fullmäktige må uppdraga åt kommunalt organ eller åt särskilt utsedda personer att i fullmäktiges ställe avgiva yttranden eller fatta beslut enligt denna förordning. I Stockholm äger nykterhetsnämnden motsvarande befogenhet.

Ansvarsbestämmelser

32 §.

1 mom. Den som säljer öl utan att äga rätt därtill enligt denna förordning eller överskrider sådan rätt, straffes för olovlig försäljning av öl med dagsböter. I ringa fall skall dock ej till straff dömas.

Är brottet grovt, vare straffet dagsböter eller fängelse i högst sex månader. Vid bedömande huruvida brottet är grovt skall särskilt beaktas, om den olovliga försäljningen bedrivits i större omfattning.

2 mom. Har någon sålt öl utan att äga rätt därtill, skola, i den mån särskilda skäl ej annat föranleda, på försäljningsstället med därtill hörande utrymmen befintliga eller eljest för försäljning avsedda förråd av öl tillika med kärl och emballage förklaras förverkade.

33 §.

Låter utskänkningsinnehavare eller någon hos honom anställd rusdrycker eller ersättningsmedel därför förtäras eller förvaras i strid mot det i 25 § första stycket stadgade förbudet, straffes med dagsböter.

34 §.

Bryter någon i annat fall än i 32 eller 33 § sägs mot vad i denna förordning är stadgat eller mot föreskrift som meddelats med stöd av förordningen, straffes med böter, högst trehundra kronor.

35 §.

Vad som med stöd av denna förordning inhämtats vid granskning av handelsböcker med tillhörande verifikationer eller eljest vid tillsyn över ölförsäljningen må ej yppas i vidare mån än som erfordras för vinnande av det med kontrollen avsedda ändamålet. Bryter någon häremot, straffes med dagsböter eller fängelse i högst sex månader, där ej gärningen är belagd med straff i strafflagen.

Brott som nu sagts må, där det ej innefattar ämbetsbrott, av åklagare åtalas endast efter angivelse av målsägande.

36 §.

Husbonde ansvarar för förseelse som i samband med försäljning av öl begås av hans husfolk eller i hans arbete antagen person, liksom om förseelsen begåtts av honom själv, såframt ej omständigheterna göra sannolikt, att förseelsen skett utan hans vetskap och vilja. Vad nu sagts om husbonde skall, där föreståndare enligt förordningen finnes, i stället gälla denne såvitt angår förseelse av anställd inom den del av rörelsen över vilken föreståndaren har att utöva tillsyn.

37 §.

Egendom som tagits i beslag må av den myndighet som förordnat om beslaget genast säljas till tillverkare.

I övrigt gäller om beslag vad därom finnes stadgat i rättegångsbalken. Förverkad egendom tillfaller kronan.

38 §.

Har domstol avgjort mål mot någon som bedriver yrkesmässig försäljning av öl eller mot någon hos sådan försäljare anställd angående brott som avses i 32—34 §§, åligger det domstolen att inom fjorton dagar från domens meddelande översända avskrift av domen till den myndighet som utfärdat tillståndsbevis eller, om sådant bevis ej utfärdats, till länsstyrelsen.

1. Denna förordning träder i kraft den 1 oktober 1961. Förordningens bestämmelser skola äga giltighet redan före ikraftträdandet med avseende på åtgärder, som erfordras för tillämpningen därefter.

2. Genom förordningen upphäves ölförsäljningsförordningen den 26 maj 1954 (nr 522), dock att sistnämnda författning alltjämt skall äga tillämpning beträffande förhållanden som hänföra sig till tiden före den 1 oktober 1961.

3. Den som vid utgången av september 1961 äger rätt att sälja öl må efter ikraftträdandet av denna förordning behålla denna rätt, i fråga om utskänkningstillstånd under tid för vilken detta meddelats, och i övriga fall tills vidare. Avser rätten utminutering och kan rättighetsinnehavaren enligt förordningens 6 § icke erhålla försäljningsrätt, må dock den dittillsvarande försäljningsrätten behållas, därest rättighetsinnehavaren är enskild person, så länge han innehar rörelsen och i annat fall intill den 1 oktober 1966.

4. Tillverkare må, oavsett vad i 6 § fjärde stycket stadgas, bedriva utminutering från butik, som där sägs, om denna anordnats före den 1 januari 1961.

5. Förekommer i lag eller författning hänvisning till eller avses däri eljest stadgande, som ersatts genom bestämmelse i den nya förordningen, skall den bestämmelsen i stället tillämpas.

Förslag

till

**förordning om ändrad lydelse av 4 § 1 mom. och 7 § förordningen
den 27 maj 1960 (nr 253) om tillverkning och beskattning
av malt- och läskedrycker**

Härigenom förordnas, att 4 § 1 mom. och 7 § förordningen den 27 maj 1960 om tillverkning och beskattning av malt- och läskedrycker skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

*(Nuvarande lydelse)**(Föreslagen lydelse)***4 §.**

1 m o m. *Utan Kungl. Maj:ts tillstånd må öl icke tillverkas i annat bryggeri än sådant, i vilket dylik tillverkning enligt tillståndsbevis bedrivits efter ingången av oktober månad 1938. För rätt att tillverka starköl erfordras särskilt tillstånd av Kungl. Maj:t. Därvid äger Kungl. Maj:t föreskriva de villkor, som provas erforderliga. Rätt att tillverka öl eller starköl må av Kungl. Maj:t indragas, om den icke längre utövas. Innan beslut om indragning meddelas, skall tillverkaren beredas tillfälle att yttra sig.*

1 m o m. *För rätt att tillverka öl eller starköl erfordras tillstånd av kontrollstyrelsen. Tillstånd skall gälla tills vidare. Rätt att tillverka öl och starköl må av kontrollstyrelsen indragas, om den icke längre utövas eller om så finnes påkallat med hänsyn till kontrollen över tillverkningen och över utgörandet av skatt för öl och starköl. Innan beslut om indragning meddelas, skall tillverkaren beredas tillfälle att yttra sig.*

Den som — — — — — och starköl.

7 §.

För lagrat — — — — — för läskedrycker.

Skattskyldigheten inträder — — — där förtäres.

För varje tillverkningsställe, där öl eller starköl tillverkas, skall skatt utgå med minst ettusen kronor för kalenderkvartal räknat.

1. Denna förordning träder i kraft den 1 oktober 1961.
2. Förordningens bestämmelser skola äga giltighet redan före ikraftträdandet med avseende på åtgärder, som erfordras för tillämpningen därefter.
3. Rätt att tillverka öl eller starköl, vilken förefinnes före utgången av september månad 1961, skall äga giltighet även för tiden därefter.
4. Vid bestämmande av skatt för tid före den 1 oktober 1961 skola bestämmelserna i 7 § i dess hittills gällande lydelse alltjämt äga tillämpning.

Utdrag av protokollet över finansärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 16 december 1960.

Närvarande:

Statsministern ERLANDER, ministern för utrikes ärendena UNDÉN, statsråden NILSSON, STRÄNG, ANDERSSON, LINDSTRÖM, LANGE, LINDHOLM, KLING, SKOGLUND, EDENMAN, NETZÉN, JOHANSSON, AF GEIJERSTAM, HERMANSSON.

Chefen för finansdepartementet, statsrådet Sträng, anmäler efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter fråga om *ändrad lagstiftning rörande tillverkning och försäljning av öl* samt anför därvid följande.

I. Inledning

Med stöd av Kungl. Maj:ts bemyndigande den 16 augusti 1954 tillkallade dåvarande chefen för finansdepartementet, statsrådet Sköld, såsom utredningsmän med uppdrag att verkställa utredning rörande bryggeriernas företagsform och vissa därmed sammanhängande spørsmål numera generaldirektören E. Cardelius, tillika ordförande, verkställande direktören i Aktiebolaget Stockholms bryggerier B. Elmfeldt, ledamoten av riksdagens andra kammare, målarmästaren G. Engkvist, dåvarande ledamoten av riksdagens första kammare, filosofie doktorn E. Englund, numera vice verkställande direktören i Nya systemaktiebolaget K. G. Erbacke, fabrikören Y. Lindvall, dåvarande ordföranden i Svenska bryggeriindustriarbetareförbundet E. Olsson samt ledamoten av riksdagens andra kammare, lantbrukaren J. W. Pettersson, Sävsjö. Sedan Olsson avlidit, uppdrog departementschefen genom beslut den 13 april 1957 åt den nye ordföranden i Svenska bryggeriindustriarbetareförbundet I. Karlson att vara ledamot av utredningen. Genom beslut den 10 april 1959 entledigades Englund från det honom meddelade uppdraget.

Utredningen antog benämningen 1954 års bryggeriutredning.

Med skrivelse den 15 december 1959 överlämnade utredningen sitt betänkande med titeln »Ölfrågan» (SOU 1959: 46). Betänkandet var enhälligt.

Av bryggeriutredningens författningsförslag torde förslagen till ny ölförsäljningsförordning och till kungörelse om lokala samarbetsnämnder för frågor rörande utminuterung av öl såsom *Bihang A* och *B* få fogas vid statsrådsprotokollet för innevarande dag.

Över betänkandet har, efter remiss, yttrandena inkommit från kontrollstyrelsen, statskontoret, socialstyrelsen, kommerskollegium, statens pris- och kartellnämnd, statens organisationsnämnd, överståthållarämbetet, länsstyrelserna i Stockholms, Kronobergs, Malmöhus, Göteborgs och Bohus,

Älvsborgs, Skaraborgs, Västernorrlands samt Norrbottens län, länsnykterhetsnämnderna i Jönköpings, Kristianstads och Västerbottens län, Svenska stadsförbundet, Svenska landskommunernas förbund, Föreningen Sveriges stadsfiskaler, Föreningen Sveriges landsfiskaler, Nya systemaktiebolaget, Svenska bryggareföreningen, Malt- och läskedrycksförbundet, Föreningen Skattepliktiga bryggerier, Svenska bryggeriindustriarbetareförbundet, Kooperativa förbundet, Sveriges köpmannaförbund, Sveriges centrala restaurangaktiebolag, Sveriges hotell- och restaurantförbund, Föreningen Allmännyttiga kafébolag, Sveriges nykterhetsvänners landsförbund, Sveriges storloge av IOGT, Nationaltemplarorden, De kristna samfundens nykterhetsrörelse och Centralförbundet för nykterhetsundervisning.

Kommerskollegium har överlämnat yttranden från Sveriges industriförbund och samtliga handelskammare i riket utom två.

Länsstyrelserna i Stockholms, Kronobergs, Malmöhus, Göteborgs och Bohus, Skaraborgs, Västernorrlands samt Norrbottens län har överlämnat yttranden från länsnykterhetsnämnden i vederbörande län. Flertalet av länsstyrelserna har vidare överlämnat yttranden från olika lokala organ. Sålunda har överståthållarämbetet bifogat yttranden från polismästaren och stadsfullmäktige i Stockholm. Länsstyrelsen i Kronobergs län har överlämnat yttranden från stadsfullmäktige i Växjö och Ljungby samt kommunalfullmäktige i Alvesta och Älmhults köpingar, länsstyrelsen i Malmöhus län yttranden från poliskamrarna i Malmö och Hälsingborg, Föreningen Malmöhus läns landsfiskaler, drätselkammaren i Malmö, stadskollegiet i Hälsingborg och nykterhetsnämnden i Höörs köping, länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län yttranden från poliskammaren i Göteborg, stadsfullmäktige i Göteborg samt nykterhetsnämnderna i Göteborg och Uddevalla, länsstyrelsen i Skaraborgs län yttranden från landsfogden, stadsfiskalerna i Skövde och Lidköping samt Föreningen Skaraborgs läns landsfiskaler ävensom nykterhetsnämnderna i Skövde, Tibro köping och Karlsborgs kommun, länsstyrelsen i Västernorrlands län yttranden från landsfogden, Västernorrlands länsavdelning av Föreningen Sveriges landsfiskaler, stadsfullmäktige i Sundsvall, kommunalnämnden i Ange köping och kommunalfullmäktige i Njurunda, Fjällsjö och Själevads kommuner samt slutligen länsstyrelsen i Norrbottens län yttranden från landsfiskalen i Övertorneå distrikt, drätselkammaren i Luleå samt nykterhetsnämnderna i Överkalix och Övertorneå kommuner.

De av länsstyrelserna hörda stads- och kommunalfullmäktige har i flertalet fall bifogat yttranden från vederbörande nykterhetsnämnder.

Vid remissbehandlingen har bryggeriutredningens allmänna bedömningar och i stor utsträckning även dess förslag till nya bestämmelser på malt-drycksområdet vunnit anslutning från det övervägande flertalet instanser. I vissa yttranden har dock kritik riktats mot såväl utredningens bedömningar som dess författningsförslag.

Jag anhåller nu att till närmare behandling få upptaga förevarande lagstiftningsfrågor.

II. Allmänna synpunkter

Utredningen

Inledning. Den gällande maltdrycksregleringen grundas — liksom dess föregångare — på det förhållandet att maltdryckerna innehåller alkohol och att de i likhet med andra alkoholdrycker kan missbrukas. Bestämmelserna omfattar — bortsett från den särskilda produktbeskattningen — på tillverkningsviden föreskrifter om alkoholgränser, koncessionsreglering m. m., på försäljningsviden tillståndsreglering, ordningsföreskrifter och försäljningskontroll.

Generellt sett fick maltdrycksregleringen genom 1954 års nykterhetspolitiska lagstiftning en i väsentliga hänseenden ny utformning. Här liksom beträffande spritdrycker och viner genomfördes betydande lättnader. Sålunda slopades det dittills gällande starkölsförbudet. Försäljningsbestämmelserna för vanligt öl liberaliserades i betydande utsträckning samtidigt som alkoholhalten fixerades vid den då sedan flera år tillämpade relativt låga nivån av högst 2,8 viktprocent. Försäljningen av lättöl liksom av läskedrycker och andra alkoholfria eller som alkoholfria betecknade drycker blev väsentligen en fri näring. Grunddragen i reformerna var desamma som i den nya försäljningslagstiftningen överhuvud. De vägledande nykterhetspolitiska målsättningarna var i första hand större frihet under ökat ansvar och en strävan att inrikta konsumtionen på alkoholsvaga drycker.

Vid genomförandet av de nu berörda åtgärderna uppsköts ställningstagandet till frågan om bryggeriernas företagsform. Det har varit bryggeriutredningens uppgift att närmare utreda denna fråga.

Enligt utredningsdirektiven har utredningen i första hand haft att utreda behovet av och möjligheterna för att avveckla det enskilda vinstintresset inom bryggerinäringen och utvidga den statliga kontrollen. Utgångspunkten för utredningens överväganden har varit dels av nykterhetspolitisk, dels av näringspolitisk natur. Det har dock ansetts uppenbart, att ett eventuellt behov att utvidga statskontrollen inom maltdryckshanteringen väsentligen måste motiveras av nykterhetspolitiska förhållanden.

Till grund för sina överväganden har utredningen lagt särskilda undersökningar rörande bl. a. maltdryckernas medicinska verkan, ölkonsumtionen och missbruket av öl samt bryggerinäringens struktur och ekonomi.

Maltdryckernas verkan. För bedömningen av maltdryckernas verkan på organismen har utredningen låtit professor L. Goldberg, vilken förordnats att såsom expert biträda utredningen, verkställa särskilda undersökningar. På grundval av betänkandet har inom finansdepartementet utarbetats en redogörelse för resultatet av de sålunda verkställda undersökningarna. Denna redogörelse torde såsom *Bilaga 1* få fogas vid statsrådsprotokollet i detta ärende.

Av en i betänkandet intagen sammanfattning av undersökningsresultaten må här till en början återges följande.

Vid förtäring av samma mängd alkohol med olika drycker blir skillnaderna i blodalkoholhalt avsevärda. De högsta blodalkoholkurvorna framkommer efter förtäring av sprit. Därefter kommer i tur och ordning kurvorna för starkviner och olika slag av lättviner (röda och vita). De lägsta kurvorna framkommer efter förtäring av maldrycker. Lägst ligger kurvorna för öl och lagrat lättöl.

Vid förtäring av t. ex. en flaska pilsner uppnås en maximal blodalkoholhalt av 0,10—0,11 promille. Denna alkoholmängd har helt lämnat blodet på 45—60 minuter. Organismen omsätter vid förtäring av smärre alkoholmängder omkring en och en halv flaska öl per timme. Det behövs förtäring av avsevärda mängder för att leda till en påvisbar alkoholpåverkan. En förtäring av fyra—sex flaskor inom loppet av en halvtimme är nödvändig för att en alkoholhalt av 0,5 promille skall kunna uppnås, en vätskekvantitet som bereder flertalet måttliga alkoholförtärare stora besvär. Hårtill kommer, att alkoholförbränningen av en maldryck av klass II stiger med en ökning av den förtärda mängden. En fördubbling av den förtärda mängden medför en fördubbling av förbränningshastigheten.

Den dryck, i vilken alkoholen intages, spelar således — tillsammans med den totala mängden alkohol — en avgörande roll för den uppnådda alkoholhalten i blodet och därmed för alkoholens verkan.

Enär verkan av en alkoholhaltig dryck ökar mer än blodalkoholhalten, blir skillnaderna i verkan mellan olika slags drycker större än skillnaderna mellan blodalkoholkurvorna. Verkan av maldrycker är — vid tillförsel av samma alkoholmängd — betydligt mindre än verkan av sprit: av starköl omkring 1/3 av verkan av motsvarande mängd sprit, av öl omkring 1/6 och av lagrat lättöl 1/8—1/10.

Det har vidare klart visats, att ett samband föreligger mellan maldryckernas sammansättning och deras verkan. Det är inte alkoholhalten, extrakthalten eller stamvörtstyrkan var för sig som är avgörande för verkan utan i stället den relativa extrakthalten (förhållandet mellan alkoholhalt och extrakthalt) och därmed förjäsningens grad. En hög relativ extrakthalt, som motsvarar en låg kvot alkoholhalt/extrakthalt, och en låg förjäsningens grad medför en lägre blodalkoholkurva — och därmed en mindre verkan — än en låg relativ extrakthalt, d. v. s. en hög kvot alkoholhalt/extrakthalt och en hög förjäsningens grad.

Den blodalkoholhalt, som råder i organismen under en längre tidrymd, måste överstiga ett visst kritiskt gränsvärde för att kroniska skadeverkningar skall framkomma. Detta innebär att risken för skadeverkningar efter förtäring av maldrycker, som leder till den lägsta blodalkoholhalten, måste bli avsevärt mindre än efter förtäring av sprit, som snabbare leder till hög blodalkoholhalt.

Ölkonsumtionen. Ölkonsumtionen har — framhåller utredningen — på längre sikt hållit sig tämligen konstant. 1905 uppgick den till närmare 28 liter per invånare, 1958 till 25,6. Bland förändringarna kan noteras en mera betydande nedgång dels under 1930-talets krisår dels under det senaste kriget. Under åren efter det sista kriget gjorde sig först en något stigande tendens gällande, men efter 1955 kan en klar minskning konstateras (från

29,4 liter per invånare till 25,6). Lättölet har efter en tid av sjunkande konsumtion visat en ökning 1958 och uppnådde då 10,3 liter per invånare. Inom lättölssortimentet har tendensen under en följd av år varit en stigande konsumtion av lagrat lättöl och tillbakagång för det färska lättölet (svagdricka). Konsumtionen av läskedrycker, slutligen, har generellt sett sedan länge varit stigande och uppgick 1958 till 26,6 liter per invånare. Till komplettering av de i betänkandet lämnade siffrorna kan nämnas, att konsumtionen under 1959 var 27,3 liter per invånare. Under 1960 har konsumtionen åter sjunkit och var under de tre första kvartalen 19,8 liter per invånare mot 20,8 liter under motsvarande tid 1959 och 19,4 liter under samma tidrymd år 1958.

Missbruket av öl. För sitt ställningstagande till de förelagda frågorna har utredningen ansett det angeläget att få kännedom om i vad mån konsumtionen av öl och starköl numera — efter 1954 års nykterhetspolitiska reformer — föranleder missbruk eller andra sociala olägenheter och i vad mån sådana olägenheter kan bero på bryggeriernas eller ölhandelns åtgöranden. Vid två tillfällen — hösten 1956 och våren 1958 — har utredningen i detta syfte gjort enquêter hos länsstyrelserna och därvid begärt att dessa i sin tur skulle höra länsnykterhetsnämnden i länet samt ett antal lokala nykterhetsnämnder och polismyndigheter.

I Stockholm har yttranden avgivits av nykterhetsnämnden och dess nykterhetsbyråer, av stadens utskänkningskommitté samt av poliskammaren, kriminalpolisintendenten och de elva polisvaktstrakterna. I övrigt hördes vid det förstnämnda tillfället nykterhetsnämnder och polismyndigheter i städer med mer än 50 000 invånare samt (utöver Gävle) tre städer i Norrland. Vid det andra tillfället hördes dessutom nykterhetsnämnderna i 49 slumpvis utvalda landskommuner. De inkomna yttrandena — bortsett från Stockholm — uppgick 1956 till 14 från vardera nykterhetsnämnder och polismyndigheter, 1958 till 63 från nykterhetsnämnder (14 städer och 49 landskommuner) samt från 15 polismyndigheter.

De frågor som ställdes 1956 resp. 1958 var i huvudsak likartade. I vissa avseenden vidtogs emellertid 1958 ändringar i frågornas utformning. Sammanfattningsvis avsåg frågorna att ge besked om missbruk av öl över huvud förekommer, bland vilka grupper detta missbruk påträffas, från vilka inköpskällor det missbrukade ölet härrör, om missbruk förekommer på arbetsplatser samt i vad mån missförhållanden kan härledas till försäljarnas åtgöranden. 1956 ställdes härjämte frågor huruvida någon förändring i ölmissbrukets omfattning kunnat konstateras i samband med den nya lagstiftningens ikraftträdande den 1 oktober 1955 samt huruvida föreliggande erfarenheter ansågs böra föranleda en ändrad reglering av ölhandeln. Slutligen frågades vid bägge tillfällena, huruvida missbruk av starköl förekommer.

Genom de verkställda undersökningarna har utredningen sålunda sökt få besked om den uppfattning om ölmissbrukets utbredning och betydelse, som föreligger bland myndigheter som närmast kommer i kontakt med dess yttringar. Om undersökningarnas uppläggning i övrigt gör utredningen följande uttalande.

Det är uppenbart, att åtskilliga svårigheter är förbundna med sådana undersökningar. För myndigheterna är det inte alltid så lätt att avge ett bestämt omdöme om de företeelser det här är fråga om. Det är också ofta svårt att tolka de gjorda uttalandena och att gruppera dem inbördes. Trots dessa omständigheter torde det emellertid vara möjligt att på grundval av det föreliggande materialet göra sig en tämligen klar bild av det allmänna läget.

Av den i betänkandet lämnade redogörelsen för undersökningarnas resultat inhämtas i huvudsak följande.

Det framgår av enquêterna, att det ölmissbruk som nu förekommer praktiskt taget enbart är att hänföra till personer över 25 års ålder, oftast till medelålders och äldre. Omnämmanden av ölmissbruk bland ungdom är endast sporadiska. Att döma av vissa tidigare undersökningar anses det möjligen kunna antagas, att ungdomsmissbruket tidigare varit av större betydelse. Det konstateras vidare, att missbruk av öl vanligen sker i samband med spritförtäring, i någon mån med tabletter. Endast några få av de hörda myndigheterna har funnit, att missbruket väsentligen förekommer såsom förtäring av öl enbart. I stort sett anses detta också överensstämma med resultatet av tidigare undersökningar.

Svårare är, framhålles det, att komma till en klar uppfattning rörande ölmissbrukets omfattning. En viss skiljaktighet föreligger här möjligen mellan uttalandena från länsstyrelserna och länsnykterhetsnämnderna, vilka senare anses tillmäta ölmissbruket en något större betydelse än länsstyrelserna. Någon väsentlig olikhet i uppfattningen torde dock inte föreligga, påpekas det. Vad beträffar länsstyrelserna anser det övervägande flertalet, att ölmissbruket inte utgör något egentligt problem eller i varje fall representerar ett mycket ringa sådant. Denna uppfattning synes för övrigt ha vunnit mark under tiden mellan de två undersökningarna. Bland länsnykterhetsnämnderna anger det övervägande flertalet, att ölmissbruk förekommer. Omfattningen betecknas dock som obetydlig. De lokala myndigheternas svar ger i stort sett samma bild. För landet i dess helhet kan, framhåller utredningen, sägas att ölmissbruket är ett tämligen litet problem. Vissa lokala avvikelser förekommer dock. Det erinras om att de hörda myndigheterna i Skaraborgs och Norrbottens län anlagt en mer allvarlig syn på läget än man gjort i landet i övrigt. En något större utbredning än på andra håll har ölmissbruket antagligen också i Stockholm.

Förekommande ölmissbruks fördelning på städer och landsbygd har berörts i särskilda frågor. Svaren synes närmast ge vid handen, att tidigare skillnader mellan stad och land håller på att utjämnas. Dock torde missbruk fortfarande vara förhållandevis vanligare i städerna.

En jämförelse med förhållandena före den 1 oktober 1955 ger vid handen, att någon nämnvärd förändring väl på de flesta håll inte kunnat påvisas men att i stora delar av landet ölmissbruket anses ha minskat. Endast för ett par län (Kronobergs och Västernorrlands) har en ökning uppgivits. Länsstyrelsernas och länsnykterhetsnämndernas uppgifter 1958 om ölmiss-

brukets omfattning i dessa län anses dock närmast tyda på att företeelsen varit av övergående natur.

I detta sammanhang erinras om att flertalet länsnykterhetsnämnder 1956 ansåg, att ölets ökade lättillgänglighet inte orsakat några nykterhetspolitiska olägenheter. Fem länsnämnder ansåg dock, att så var fallet. Det påpekas, att endast en av dessa vid den senare enquêten ansett att utbrett missbruk förekommer.

De gjorda bedömningarna huruvida det missbrukade ölet härrör från butiker, utskänkning eller kringföring är, påpekar utredningen, ganska svår-tolkade. Någon väsentlig skillnad mellan avhämtningsförsäljning och kringföring anses emellertid inte föreligga. Det är vidare enligt utredningen tydligt, att ölkaféerna i städerna inte minst i Stockholm innebär åtskilliga problem. Uppgifterna om överträdelse av försäljningsbestämmelserna i olika hänseenden tyder på att frekvensen är ganska låg. Anmärkningarna mot kringföringen anses vara betydligt färre än mot övriga försäljningsformer. Beträffande provisionssystemet för ölutkörarnas avlöning synes enligt utredningen en viss förskjutning i bedömningen ha inträffat. Att förekomsten av provision skulle medföra, att ölutköraren visar ett särskilt försäljningsintresse, hävdas sålunda av färre länsnykterhetsnämnder år 1958 än år 1956. Frekvensen av påvisade missförhållanden är generellt sett låg.

Starkölet synes inte förorsaka några nämnvärda nykterhetspolitiska olägenheter.

I sin sammanfattande bedömning av undersökningsresultatet uttalar bryggeriutredningen följande.

Våra undersökningar rörande de sociala olägenheterna av ölförsäljningen har visat, att maltdrycksmisshuset i vårt land är ett jämförelsevis litet problem och att andelen rena ölfyllerister är ringa. Förekommande missbruk av öl sker i allmänhet genom påspädning till sprit, i viss omfattning tillsammans med tabletter, och hänför sig i huvudsak till äldre åldersgrupper. Bland ungdomen är ölmissbruk en undantagsföreelse. Ölets efter den 1 oktober 1955 ökade lättillgänglighet har knappast förorsakat några nykterhetspolitiska olägenheter. Generellt sett torde ingen av de olika försäljningsformerna — avhämtning, kringföring, utskänkning — i och för sig skapa nykterhetspolitiska problem, ehuru såväl avhämtning som kringföring kan medföra olägenheter under vissa, oftast lokalt betingade omständigheter och de rena ölkaféerna i städerna kan utgöra delvis slumbetonade missbrukshärdar. Av undersökningarna framgår, att nykterhetspolitiska olägenheter i någon mån orsakas av att bryggerierna och ölhandeln överträder gällande försäljningsbestämmelser och att det är sannolikt att sådana överträdelse stundom sammanhänger med det privatekonomiska vinstintresset. Ifrågavarande olägenheter och överträdelse är överhuvud ej av sådan omfattning eller betydelse, att de kan anses motivera mera vittgående regleringsåtgärder. Det må här nämnas, att ett nytt ackordssystem för ölkörarnas avlöning fått ökande användning. Enligt detta utgör den på försäljningskvantiteten grundade ersättningen en jämförelsevis obetydlig del av ackordet. För övrigt är ersättningen per försäld flaska — oavsett om nämnda system tillämpas eller inte — densamma för öl, lättöl och läskedrycker.

Bryggerinäringens struktur och ekonomi. För de undersökningar som bryggeriutredningen genomfört rörande bryggerinäringens struktur och ekonomi lämnas i betänkandet närmare redogörelse i avsnitt II (s. 41—74) och i bilaga 2 »Vinstförhållanden m. m. inom maldrycksindustrin» (s. 178—241).

De allmänna dragen i bryggerinäringens struktur sammanfattas på följande sätt.

Ölbryggerierna utgör en del av malt- och läskedrycksindustrin, som i övrigt omfattar lättölsbryggerier och företag som enbart tillverkar läskedrycker. Mellan de olika delarna av malt- och läskedrycksindustrin råder ett intimt samband, företagsekonomiskt och konkurrensmässigt. Detta samband framgår redan av det förhållandet, att det övervägande flertalet ölbryggerier förutom öl även tillverkar lättöl och läskedrycker, ett stort antal lättölsbryggerier både lättöl och läskedrycker. Av väsentlig betydelse är också att ölbryggerierna direkt eller indirekt äger ett antal lättölsbryggerier och framför allt en betydande del av läskedrycksindustrin. Att malt- och läskedrycksindustrin i väsentliga hänseenden fungerar som en enhet sammanhänger självfallet med att industrins olika produkter konkurrerar med varandra (främst olika malt- resp. läskedrycker sinsemellan) eller kompletterar varandra i konsumenternas efterfrågan. Ölbryggerierna kan sålunda inte behandlas utan att hänsyn också tas till den övriga malt- och läskedrycksindustrin. Antalet bryggerianläggningar har sedan länge varit sjunkande med en accelererande tendens under senare år. Koncernerna har sedan ett 10-tal år kontrollerat ca 60 procent av bryggerierna. Andelen för koncerner med mer än 2 anläggningar har varit stigande och uppgår nu till mer än hälften av anläggningarna. Bryggeriföretagen, speciellt storkoncernerna, kontrollerar ett stort antal fristående företag med tillverkning av andra drycker än öl, främst läskedrycker. Ölbryggerierna, varav flertalet själva tillverkar lättöl och läskedrycker, svarar sålunda totalt sett för ca 2/3 av lättöstillverkningen och 4/5 av läskedryckstillverkningen.

En betydande förskjutning mot större produktionsenheter har ägt rum inom näringen under senare år. Samtidigt kan dock observeras en förstärkning av de medelstora företagens ställning.

Sedan statsmakternas reglerande åtgärder i olika hänseenden numera begränsats i avsevärd mån och bryggerinäringens egna pris- och försäljningsreglerande avtal upphört, samtidigt som en ny försäljarkategori tillkommit genom att ett stort antal lättöls- och läskedrycksfabrikanter fått rätt att också sälja öl, har, framhåller utredningen, branschen kommit att kännetecknas av stigande konkurrens.

Den prispolitik som förs av ölbryggerierna karakteriseras som restriktiv. Här om anföres följande.

Några mer ingående undersökningar av prisutvecklingen på bryggeriindustrins produkter föreligger inte. En viss uppfattning om förhållandena kan emellertid erhållas ur priskontrollnämndens material och liknande uppgifter.

Det genomsnittliga konsumentpriset i landet vid utminuterung i butiker

var 1939 24 öre per flaska, 1945 31,5 öre, 1950 33,6 öre, 1955 41 öre och 1958 48,5 öre. Under den angivna 20-årsperioden skedde sålunda en fördubbling av priset. I 1939 års penningvärde motsvarade 1958 års pris 21 öre och är sålunda — trots ökat skatteuttag — reellt lägre än 1939. En jämförelse med livsmedelsprisindex ger vid handen, att medan ölpriset nominellt ökade med drygt 100 procent ökade livsmedelspriserna med drygt 160 procent.

Skatteuttaget förändrades under nyss angivna tid från 7 öre per flaska till 16 öre per flaska. Skatten utgjorde sålunda 1939 29 procent och 1958 33 procent av partipriset. Till jämförelse kan nämnas att skattens andel av partipriset i Stockholm var 37 procent år 1939 och 41 procent 1958. Till de nu lämnade uppgifterna bör läggas, att prissättningen är ytterst varierande i olika delar av landet, inte minst beroende på skillnader i återförsäljarnas marginaler och förekommande partirabatter. Om återförsäljarnas marginal må här endast noteras, att denna, bortsett från kvantitetsrabatter m. m., läser uppgå till mellan 5 och 13 öre. Sistnämnda belopp förekommer bl. a. i Stockholm.

Utskänkningspriset torde uppgå till mellan 60 öre och 1 krona på kaféer och liknande utskänkningsställen, medan priset på spritrestauranger kan stiga till 1 krona 50 öre.

Om bryggeriindustrins ekonomiska läge uttalar bryggeriutredningen sammanfattningsvis följande.

Räntabiliteten inom bryggeriindustrin har försämrats under de år, som vår undersökning omfattar. Denna utveckling, som gäller för samtliga i utredningen ingående företagsgrupper, har varit särskilt markant under år 1955/56, medan år 1956/57 närmast återspeglar en stagnation med undantag för vissa företag, där en ytterligare smärre räntabilitetsförsämring kunnat konstateras. Räntabilitetsutvecklingen får ses mot bakgrunden av den kraftiga kvantitativa försäljningsminskning, som drabbat företagen under år 1955/56, och den stabilisering vid sistnämnda års nivå, som generellt kunnat konstateras under år 1956/57. Lönsamheten av själva dryckeshandlingen kan icke sägas ha varit särskilt hög under något av de undersökta åren. Observeras bör dock, att läskedryckerna generellt sett lämnat större överskott per volymenhet än maldryckerna.

Vad sedan angår bryggeriindustrins allmänna ekonomiska läge är detta generellt sett gott. I allmänhet har företagen en god likviditet och en väl konsoliderad ställning.

Vissa storföretag har betydande engagemang i annan verksamhet än tillverkning av drycker. Beträffande investeringsförhållandena kan noteras, att maldrycksindustrin är kapitalkrävande.

En inom finansdepartementet på grundval av betänkandet gjord sammanfattning av de inom utredningen verkställda undersökningarna rörande bryggerinäringens lönsamhet — vilka utförts av e. o. byråchefen H. R. Fridolin och e. o. förste aktuarien H. R. Fischerström — torde såsom *Bilaga 2* få fogas vid statsrådsprotokollet i detta ärende.

Bryggeriutredningens allmänna ställningstagande. Såsom förut nämnts har bryggeriutredningen grundat sina överväganden rörande den allmänna utformningen av maldryckslagstiftningen på de olika undersökningar av ölfrågans medicinska, sociala och ekonomiska aspekter för vilka i det föregående redogjorts. Huvudvikten har därvid lagts på de nykterhetspolitiska

synpunkterna. Vid sidan av resultaten av de särskilda undersökningarna har emellertid vissa ytterligare synpunkter ansetts böra beaktas. Bryggeriutredningen erinrar sålunda bl. a. om att 1957 års riksdags beslut rörande rusdrycksutskänkningen innebar att vinstavvecklingsprincipen fått en i viss mån ändrad tillämpning. Att även detta förhållande inverkar på bedömningen av den fråga som bryggeriutredningen haft att ta ställning till, har ansetts givet.

I fråga om behovet och lämpligheten av åtgärder för ökad samhällelig reglering av maltdrycksbranschen framhåller utredningen vidare, att sådana åtgärder inte torde stå i överensstämmelse med de liberaliserande och rationaliserande tendenser, som gör sig gällande i 1954 års försäljningslagstiftning och som, bl. a. i fråga om starkölet, fullföljts genom vissa beslut vid 1957 års riksdag. Sådana åtgärder skulle även kunna motverka strävandena att åstadkomma en övergång inom konsumtionen till svagare drycker. Konsumtionsläget för starkare maltdrycker (starköl och öl) under de senare åren ger ej heller stöd för uppfattningen, att skärpt reglering skulle vara påkallad. Speciellt erinras om att starkölets återinförande på den svenska marknaden inte medfört några nykterhetspolitiska problem. Överhuvud har starkölet efter den första övergångstiden fått mycket ringa betydelse.

Utredningen har på grundval av sålunda redovisade undersökningar och överväganden kommit till den uppfattningen, att det varken ur nykterhetspolitiska eller samhällsekonomiska synpunkter för närvarande finns tillräckliga skäl att skärpa regleringen av maltdryckshanteringen eller att avveckla det enskilda vinstintresset inom bryggerinäringen. Med hänsyn härtill har utredningen ej heller ansett sig böra överväga ett förstärkt förhållande av bryggerinäringen. Mot ett sådant talar, enligt utredningen, även att tillverkningen av öl och starköl inom bryggeribranschen är i tekniskt och ekonomiskt avseende intimt sammankopplad med framställningen av lättöl och läskedrycker. Sistnämnda verksamhet är en fri näring och nykterhetspolitiska skäl kan inte anföras för statliga ingripanden häri.

Med utgångspunkt från dessa ställningstaganden har bryggeriutredningen ansett sig sakna anledning att närmare utveckla de olika möjligheter, som skulle kunna stå till buds för en skärpning av maltdrycksregleringen. Utredningen förordar emellertid, såsom närmare skall beröras i det följande, att det uppdrages åt kontrollstyrelsen att i samarbete med representanter för nykterhetsrörelsen, öltillverkare m. fl. följa bryggeriernas verksamhet och försäljningens utveckling och att, därest förhållandena framdeles skulle utvecklas på ett otillfredsställande sätt och uppkommande olägenheter inte skulle kunna elimineras förhandlingsvägen, föreslå statsmakterna att vidtaga sådana ingripanden, som kan anses av omständigheterna motiverade.

Då bryggeriutredningen sålunda för sin del inte anser sig böra förorda att maltdrycksregleringen skärps, har utredningen övervägt att inskränka sig till att föreslå ett bibehållande i huvudsak av nuvarande ordning.

När det gäller detta spörsmål hänvisar utredningen till en början bl. a. till det förhållandet att maltdryckerna huvudsakligen användes i samband med måltid och som sällskapsdryck och att deras funktion av alkoholdryck framträder först i andra hand. Detta gäller — framhåller utredningen — inte minst vårt svenska lågprocentiga öl (klass II), liksom självfallet lättölet. Förekommande missbruk av öl kan och bör enligt utredningens mening stävas genom åtgärder i de individuella fallen dels i nykterhetsvårdens form dels genom direkta ingrepp mot eventuella missförhållanden inom försäljningsverksamheten. En generell restriktiv försäljningsreglering bör däremot ej användas i sådant syfte.

Vidare kan enligt utredningen den nu gällande tillståndsregleringen i fråga om utminuteringsen i stort sett inte längre anses fylla någon egentlig uppgift, eftersom behovsprövningen i realiteten i allt väsentligt är slopad. Ölet är numera även på landsbygden så pass lättillgängligt, påpekas det, att ett borttagande av den huvudsakligen formella prövningen inte kan väntas medföra någon nämnvärd ökning av vare sig förbrukning eller missbruk. Ett slopande av denna tillståndsprövning skulle vidare inbespara mycket onödigt arbete och onödiga kostnader för myndigheter och företagare.

Av nu angivna skäl och med hänsyn till de resultat, som framkommit genom de förenämnda undersökningarna angående ölförsäljningens sociala olägenheter och maltdryckernas medicinska verkningar, samt till utvecklingen under de senaste åren förordar utredningen, att maltdrycksregleringen främst i vad avser utminuteringsen göres till föremål för en genomgripande omläggning. Utredningen har därvid strävat efter att å ena sidan åstadkomma en liberalisering och förenkling av gällande bestämmelser om koncessionstvång och ölförsäljning och att å andra sidan skapa garantier för att de enkla föreskrifter för försäljningen, som man anser nödvändiga, verkligen blir efterlevda och riktigt tillämpade.

Remissyttrandena

Vid remissbehandlingen har det övervägande flertalet myndigheter och organisationer förklarat sig helt eller i allt väsentligt kunna ansluta sig till bryggeriutredningens bedömning av resultaten av de gjorda undersökningarna. I enlighet härmed har de också i likhet med utredningen avvisat tanken på skärpningar i maltdryckslagstiftningen. Bryggeriutredningens åsikt att en betydande liberalisering av bestämmelserna kan vidtagas delas också av dessa instanser. Åtskilliga av dem har påyrkat mer vittgående lättnader än utredningen föreslagit.

Ett par länsstyrelser och tre länsnykterhetsnämnder har visserligen inte funnit skäl föreligga till förstatligande av industrin eller skärpning i övrigt av maltdrycksregleringen men å andra sidan inte funnit en liberalisering i den utsträckning bryggeriutredningen förordar vara lämplig i nuvarande läge.

De hörda nykterhetsorganisationerna och tre länsnykterhetsnämnder

har däremot icke kunnat dela utredningens uppfattning om ölets roll i nykterhetskänseende och därför inte heller kunnat tillstyrka de föreslagna ändringarna i den gällande regleringen.

Följande remissinstanser har anslutit sig till eller i det väsentliga lämnat bryggeriutredningens allmänna bedömningar utan erinran: kontrollstyrelsen, statskontoret, socialstyrelsen, kommerskollegium, överståthållarämbetet, länsstyrelserna i Stockholms, Malmöhus, Göteborgs och Bohus, Älvsborgs, Västernorrlands och Norrbottens län, länsnykterhetsnämnderna i Stockholms, Kristianstads, Göteborgs och Bohus samt Västernorrlands län, Svenska stadsförbundet, Svenska landskommunernas förbund, Föreningen Sveriges stadsfiskaler, Föreningen Sveriges landsfiskaler jämte vissa lokal-föreningar, Nya systemaktiebolaget, Svenska bryggareföreningen, Malt- och läskedrycksförbundet, Föreningen Skattepliktiga bryggerier, Svenska bryggeriindustriarbetareförbundet, Kooperativa förbundet, Sveriges köpmanna-förbund, Sveriges speceri- och lanthandlareförbund, Sveriges centrala restaurangaktiebolag, Sveriges hotell- och restauranterförbund, samtliga handelskammare och, med få undantag, de lokala myndigheter som hörts i ärendet.

De nu nämnda remissinstanserna har i stor utsträckning understrukt värdet av de genomförda specialundersökningarna och bedömer utredningens slutsatser såsom välgrundade. Allmänna uttalanden i sådan riktning göres sålunda bl. a. av statskontoret, kontrollstyrelsen och länsstyrelsen i Stockholms län. *Svenska stadsförbundet* uttalar att utredningens allmänna synpunkter och förslag synes vara väl avpassade efter nu rådande förhållanden.

Svenska landskommunernas förbund anför följande.

Utredningen har på ett övertygande sätt visat, att det varken ur nykterhetspolitiska eller samhällsekonomiska synpunkter för närvarande finns tillräckliga skäl att skärpa regleringen av maldryckshanteringen eller att avveckla det enskilda vinstintresset inom bryggerinäringen. Mot bakgrunden härav är det förklarligt att utredningen undersökt möjligheterna till ytterligare förenkling av maldryckslagstiftningen. De förslag utredningen framlagt synes vara väl förenliga med de riktlinjer för nykterhetspolitiken, som antogs av 1954 års riksdag.

Länsnykterhetsnämnden i Kristianstads län erinrar om att ölet i den allmänna debatten om de alkoholhaltiga dryckerna under en lång följd av år spelat en väsentlig roll och att den betydelse man tillmätt denna dryck vid dryftandet av orsakerna till de mindre goda nykterhetsförhållandena i vårt land föranlett mångskiftande, ofta ändrade och av lokala opinionsyttringar ej sällan föranledda restriktioner rörande handeln med öl. Nämnden fortsätter.

Under de senare åren har emellertid meningarna om ölet såsom orsak till alkoholmissbruk i icke ringa mån ändrats, vilket avspeglats bl. a. i att lokala veton mot tillstånd att försälja öl till avhämtning blivit alltmer sällsynta. De resultat bryggeriutredningen genom sina undersökningar kommit fram till, nämligen att ölet inte spelar någon mer väsentlig roll som berusningsmedel, utgör därför bekräftelse på en uppfattning, som under de se-

nare åren kommit att omfattas av allt flera. Inom Kristianstads län, där tidigare ett tämligen ringa antal öltillstånd förekommit, har under det senaste decenniet ett stort antal sådana tillstånd beviljats utan att någon negativ inverkan därav på det allmänna nykterhetstillståndet kunnat förmärkas. Länsnämnden har därför sedan ganska lång tid tillbaka ansett, att bestämmelser, syftande till att reglera ölhandeln, bör meddelas med försiktighet.

Länsnykterhetsnämnden förklarar sig dela utredningens uppfattning om att en utvidgning av den statliga kontrollen över bryggerinäringen icke behöver vidtagas. Det är, framhåller nämnden, ur olika synpunkter angeläget, att inskränkningar i näringsfriheten icke göres i onödan utan endast då starka skäl därtill är, och i förevarande fall saknas uppenbarligen sådana skäl.

Stockholms handelskammare hälsar utredningens resultat med tillfredsställelse och anför.

De redovisade undersökningarna ge vid handen, att tiden är mogen för en ny, liberalare syn på ölfrågan och för att i huvudsak jämställa bryggerihanteringen med annan näringsverksamhet. Vad som särskilt bör noteras är den av utredningen redovisade, kontinuerligt pågående rationaliseringen och effektiviseringen av produktionen. Av stort intresse äro också utredningens konstateranden, att maltdrycksmissbruket i vårt land är ett jämförelsevis litet problem och att, vad angår maltdryckernas verkningar på den mänskliga organismen, blodalkoholhalt och alkoholverkan vid förtäring av samma kvantitet alkohol ligger på en lägre nivå för maltdrycker — för det vanliga ölet avsevärt lägre — än för starkare alkoholdrycker.

Betydelsen av den liberalisering som 1954 års lagstiftning medfört understrykes av *Svenska bryggareföreningen*, som anser att förändringarna haft en gynnsam effekt och fört bryggerinäringen ett steg närmare det naturliga målet att få saluföra sina produkter under samma betingelser som gäller för andra livsmedelsindustrier. Föreningen betonar också maltdryckernas huvudsakliga karaktär av måltids- och sällskapsdryck. Det är i denna egenskap dessa förvärvat popularitet i praktiskt taget alla världens länder och inte på grund av att de till följd av tillverkningsprocessen innehåller en viss alkoholmängd. *Svenska bryggeriindustriarbetareförbundet* delar uppfattningen att skäl inte för närvarande föreligger att avveckla det enskilda vinstintresset inom bryggerinäringen.

Några av de nu ifrågakommande remissinstanserna anser i likhet med *Kommerskollegium* att utredningen visserligen gjort riktiga bedömanden på grundval av det gedigna undersökningsmaterialet, när den i princip avstyrker ett förstäljande av bryggerinäringen och en utvidgad statlig reglering, men att den varit alltför tveksam att draga konsekvenserna av undersökningsresultaten när det gällt att taga ställning till de mera detaljerade spörsmålen.

Enligt *Nya systemaktiebolagets* mening föreligger icke nykterhetspolitiska skäl att fortsättningsvis bibehålla en så omfattande reglering som utredningen föreslår, eftersom maltdryckernas skadeverkningar befunnits vara mycket ringa. Bolaget erinrar i detta sammanhang om den princip om

frihet under ansvar som var grundtanken i 1954 års nykterhetsreform och som när det gäller det vanliga ölet hade kunnat motivera större lättnader än bryggeriutredningen föreslagit.

Kooperativa förbundet anser att både principiella och praktiska lämplighetsskäl talar för att uppmjukningen i försäljningsregleringen göres ännu vidsträcktare än som föreslagits. Den konsumentkooperativa rörelsen, som sedan sin uppkomst präglats av synnerligen starkt intresse för folknykterhetens främjande och på flera olika vägar verkat i detta syfte, är, framhåller förbundet, givetvis helt främmande för att på något sätt vilja medverka till en ökning av alkoholkonsumtionen i landet. När förbundet i det föregående uttalat sig för ökad frihet inom maltdryckshanteringen har det utgått från det efter 1955 års rusdrycksreform redan nu i praktiken bevisade faktum, att den tidigare strängare restriktiva ordningen verkat i högre grad konsumtionsfrämjande än friare förhållanden. Detsamma gäller, enligt förbundets mening, också maltdryckshanteringen, vilken hittills i anmärkningsvärt hög grad hållits åtskild från den egentliga rusdryckshanteringen i regleringshänseende. Särskilt har detta varit fallet efter 1955 års reform. Den liberalare tillämpning på vissa områden av ölregleringen under efterföljande år, som påvisas av den nu föreliggande utredningen, har också kunnat ske utan nykterhetspolitiskt skadliga återverkningar. Förbundet anför.

Ölkonsumtionen i dess helhet har tvärtom minskat, missbruken av ölförtäring har gått tillbaka och tillmätes i den föreliggande utredningen ingen sådan betydelse, som tidigare förmodats och som skulle kunna motivera en särreglering för maltdryckerna. Styrelsen har uppfattat detta som en fingervisning om önskvärdheten av ett snabbare fortskridande på den genom utredningens förslag inslagna vägen mot sloandet av den nu tillämpade särbehandling i regleringslagstiftningen för maltdryckshanteringen. Alkoholskadeverkningarna av ölförtäring har i den av utredningen föranstaltade vetenskapliga undersökningen visat sig vara proportionellt avsevärt mindre omfattande än de, som åstadkommes genom den efter 1 oktober 1955 i avsevärd utsträckning friare och betydligt lättare än förut åtkomliga starkspriten. Under förutsättning, att den nykterhetsvårdande och övervakande verksamhet, som är inriktad på individualfall av missbrukare, vidmakthålles och vid behov stärkes och att de myndigheter, som är anförtrodda eller verkar i samarbete med nykterhetsvården, ges behövlig behörighet att ingripa inte bara mot individualfall av missbruk utan också mot de försäljare av maltdrycker, som uppenbarligen sviker sitt ansvar, genom att, när så kräves, förbjuda dem att fortsätta med sin hantering på detta område, kan säkerligen med allt förtroende för framtiden den friare linje för reglering av maltdryckshanteringen som redan i praktiken börjat göra sig gällande hos de tillståndsbefviljande myndigheterna fullföljas ytterligare ett avsevärt stycke framåt och i vissa fall betydligt längre än vad utredningen med vissa av sina förslag syftat till.

I övrigt anmärker Kooperativa förbundet att det givetvis inte är något socialt eller allmänt nykterhetspolitiskt betingat önskemål att ölkonsumtionen skall ökas, annat än i den mån detta sker på bekostnad av starkspritkonsumtionen. Det är tänkbart, tillägger man, att förskjutningen mellan

starksprit- och ölkonsumtionen skulle ha visat relativt ännu bättre resultat till den senares förmån, om inte koncessionstvånget inom bryggeriindustrin och den restriktiva regleringen av ölutskänknigen lett till uppkomsten, respektive fortvaron av vissa monopolartade företeelser för bryggeriindustrins vidkommande och även inom ölutskänknigen med motsvarande återverkningar på konsumentpriserna.

Länsstyrelsen i Älvsborgs län uttalar att man med hänsyn till vad utredningen inhämtat angående de sociala olägenheterna av ölförsäljningen hade kunnat förvänta, att den föreslagit en vidare liberalisering än vad som nu skett och fortsätter.

Länsstyrelsen har redan i ett yttrande den 30 november 1956, refererat i betänkandet, ifrågasatt om inte hela ölförsäljningsförordningen kunde slopas, samt föreslagit att i stället för nämnda förordning i särskild författning skulle åt länsstyrelserna ges befogenhet att, därest någon rörelse missbrukades eller föranledde oordningar eller av annan anledning ölförsäljning ansåges olämplig, meddela förbud mot ölförsäljning för viss tid eller tills vidare. Länsstyrelsen framhöll i sitt yttrande, att gällande lagstiftning på detta område innebure onödigt krångel samt slöseri med pengar och arbetskraft. Länsstyrelsen hyser alltså denna principiella uppfattning.

I vissa yttranden har man gjort erinringar mot bryggeriutredningens särskilda undersökningar även om man i det väsentliga kunnat ansluta sig till utredningens allmänna ställningstagande.

Till denna grupp hör bl. a. *socialstyrelsen*, som gjort relativt utförliga kommentarer till de olika undersökningarna. Styrelsen anför inledningsvis att ett flertal omständigheter, som tillkommit under den tid som förflutit sedan bryggeriutredningen tillsattes år 1954, medverkat till väsentligt ändrade nykterhetspolitiska förhållanden. Detta gäller även i fråga om malt-dryckerna. De viktigaste förändringarna är enligt styrelsen följande.

Från omkring år 1944 steg konsumtionen av vanligt öl, som är den dominerande maldrycken, kontinuerligt för att nå en topp år 1955, d. v. s. samma år som omläggningen i liberaliserande riktning av den allmänna nykterhetspolitiken påbörjades. Därefter visade konsumtionskurvan för öl en fallande tendens för att under år 1959 åter stiga (från 25,7 liter per invånare år 1958 till 27,2 år 1959). Den år 1955 påbörjade minskningen av ölkonsumtionen har sin främsta orsak i ökad konkurrens om konsumenterna genom den friare försäljningen av starkare alkoholdrycker, starkölets frisläppande samt nyproduktion och försäljning av lagrat lättöl av hög kvalitet. Konkurrensen från dessa drycker var så stark, att en konsumtionsnedgång inträffade, ehuru antalet fasta försäljningsställen för utminuterig av öl ökade från 8 000 år 1955 till över 25 000 år 1959. En ytterligare omständighet, som är av betydelse vid bedömning av ölfrågans nuläge, är att det vanliga ölets alkoholhalt på grund av råvarubristen under andra världskriget nedsattes och genom 1954 års ölförsäljningsförordning fixerats vid 2,8 mot 3,2 viktprocent före kriget. Den gynnsamma effekten på det allmänna nykterhetstillståndet av en dylik nedsättning av alkoholstyrkan i en alkoholdryck med så omfattande konsumtion som ölet har visat sig vara betydande. Utom att utredning i ämnet pågått torde denna effekt vara det viktigaste skälet till att krav på bryggerinäringens desintressering sedan länge icke avhört.

I fråga om lönsamhetsundersökningen inskränker sig socialstyrelsen till att uttala, att en låg eller måttlig lönsamhet i och för sig icke bör utesluta, att den inom den övriga alkoholhanteringen tillämpade principen om avveckling av det enskilda vinstintresset utsträcker även till produktion och försäljning av öl. En hög avkastning inom en näringsgren som bryggeribranschen kan visserligen — som vid upprepade tillfällen skett — aktualisera krav på desintressering av denna bransch, dvs. en avveckling av det enskilda vinstintresset. Bakom dessa krav ligger det förhållandet att malt-dryckerna kan missbrukas med sociala skadeverkningar som följd. Men även en låg räntabilitet kan — framhåller styrelsen — skapa förutsättningar för att sådana krav reses, om nämligen bryggeribranschen i ett pressat lönsamhetsläge, t. ex. med moderna och påträngande reklammetoder eller genom bristande efterlevnad av bestämmelserna i ölförsäljningsförordningen, utan hänsyn till ökning av ett eventuellt förekommande ölmisbruk, skulle söka befrämja avsättningen av sina produkter. En så föränderlig faktor som bryggerinäringens avkastning kan emellertid enligt socialstyrelsens mening icke tillmätas avgörande betydelse vid bedömning av frågan om behovet av skärpt malldrycksreglering, t. ex. i form av desintressering i försäljningsledet. Eventuella nykterhetspolitiska olägenheter av ölförsäljning och ölkonsumtion bör i stället vara avgörande för statsmakternas ställningstagande i denna fråga.

Vad beträffar undersökningarna om ölförsäljningens sociala olägenheter framhåller socialstyrelsen att den gärna — utan att vilja direkt förringa värdet av de gjorda undersökningarna — skulle ha önskat, att undersökningar av delvis annan uppläggning hade företagits för närmare klarläggande av ölmisbruket i landets olika delar och inom skilda befolkningskategorier. Styrelsen uttalar härvidlag följande.

Av stort värde skulle t. ex. vara större och ingående klientelundersökningar med medicinsk, socialmedicinsk och sociologisk inriktning. Man borde t. ex. söka klarlägga ölets roll som framkallare av alkoholmissbruk och som orsaksfaktor vid mera ihållande missbruk respektive recidiv hos nykterhetsvårdens klienter. Det får anses medicinskt klarlagt, att tillförsel av även en liten kvantitet öl åstadkommer återfall hos egentliga alkoholmissbrukare. Omfattningen av recidiv på grund av ringa ölkonsumtion och de psykologiska och sociologiska mekanismerna härvid behöver närmare utredas. Man kan säkerligen på samma sätt få bättre kunskap om ölets roll vid samtidigt missbruk av andra alkoholdrycker och/eller av vissa tabletter. Ölets betydelse som påspädningsdryck särskilt för alkoholmissbrukare är också otillräckligt klarlagd. Andra klientgrupper, som borde närmare undersökas till utronande av ölets roll vid uppkomsten av berusning eller alkoholpåverkan, är ordinära gatufyllerister och personer, som polisen griper för rattfylleri eller rattnykterhet.

Goldbergs undersökningar är enligt socialstyrelsen självfallet av största intresse genom den kunskap de lämnar om skillnaderna i påverkan av en viss mängd alkohol intagen i form av öl respektive av samma mängd intagen i form av t. ex. sprit. Även här hade emellertid, anser styrelsen, vissa ytterligare uppgifter varit av värde. Styrelsen anför.

Resultatet av dessa undersökningar utesluter dock ej att ölkonsumtion hos åtminstone vissa individer kan skapa socialt skadlig alkoholpåverkan. Tyvärr lämnar dessa undersökningar ej heller närmare upplysningar på en för nykterhetsvården så central punkt som tillvänjningsrisken vid ölkonsumtion. Denna risk torde vara mindre än för starksprit men man synes dock alltjämt icke kunna bortse från denna risk, om också konkurrensen om debuterande alkoholkonsumenter från starkare alkoholdrycker gentemot ölet är större nu än före nykterhetspolitikens omläggning.

Även om socialstyrelsen sålunda skulle önska mera differentierade undersökningar rörande ölmissbruket och ölets verkan på den mänskliga organismen, finns enligt styrelsens mening redan med vad som genom bryggeriutredningens undersökningar är känt fullt tillräcklig grund för att i nuvarande läge avvisa tanken på ökad statskontroll i en eller annan form över maltdryckshanteringen. Socialstyrelsen ansluter sig därför till utredningens ståndpunkt.

I likhet med socialstyrelsen hävdar flera remissinstanser — utan att därför taga avstånd från utredningens allmänna slutsatser — att bryggeriutredningen underskattat ölmissbrukets omfattning och betydelse. Detta är fallet bl. a. med länsstyrelserna i Göteborgs och Bohus samt Norrbottens län, länsnykterhetsnämnderna i Stockholms samt Göteborgs och Bohus län liksom några av de lokala myndigheter som hörts av respektive länsstyrelse.

Länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län anser att det i stort sett är riktigt att beteckna maltdrycksmissbruket som ett jämförelsevis litet problem. Enligt länsstyrelsen bör man dock ej helt bortse från att det vanliga ölet användes förhållandevis ofta av alkoholintoleranta personer som påspädning och återställare liksom inte heller från att det i förening med andra berusningsmedel och såsom återfallsorsak för alkoholister spelar en viss roll. Länsstyrelsen betonar för övrigt, att det är av stor betydelse att man nu kunnat tillförlitligt klarlägga att blodalkoholhalt och alkoholpåverkan ligger på en avsevärt lägre nivå för vanligt öl och lättöl än för övriga alkoholhaltiga drycker. Liknande uttalanden göres av *länsnykterhetsnämnden i Stockholms län*.

Länsstyrelsen i Norrbottens län kan visserligen inte dela uppfattningen att ölet som berusningskälla har ringa betydelse men framhåller att de problem ur nykterhetssynpunkt som ölet utgör inte kan lösas genom en tillknäppt tillståndsgivning.

Länsnykterhetsnämnden i Göteborgs och Bohus län framhåller att ölet innebär betydande risker för många alkoholmissbrukare och anser att de utredningar som gjorts och den forskning som hittills kommit till stånd är otillräckliga för att fastställa fakta beträffande ölets roll i alkoholproblemet. Emellertid torde dock — uttalar länsnykterhetsnämnden — den i sammanhanget väsentliga frågan ej röra ölets roll vid redan utbildat missbruk. Länsnykterhetsnämnden fortsätter.

Öl är redan nu så lättillgängligt att bestående missbruk knappast kan stävjas märkbart av annat än mycket drastiska inskränkningar i försäljningen. Viktigare är däremot frågan huruvida vidgade försäljningsrättig-

heter kan försämra nykterhetstillståndet genom att leda nyktra medborgare in i ökade konsumtionsvanor. Detta är inte helt uteslutet eftersom ölet synes spela en hittills inte klarlagd roll som supplementdryck till brännvin. Enligt en undersökning av länsnämndens läkarledamot är isolerat brännvinsmissbruk tämligen ovanligt. Även i detta avseende måste man emellertid konstatera att tillgången på öl redan nu är så riklig att endast långtgående inskränkningar kan tänkas medföra någon effekt. Länsnämnden måste därför dra den slutsatsen att varken hänsyn till det bestående eller det väntade alkoholmissbruket motiverar ett avstyrkande av förenklade försäljningsbestämmelser.

Förekommande ölmissbruk påtalas av vissa kommunala instanser, bl. a. nykterhetsnämnderna i Stockholm, Sundsvall och Luleå. Av det uttalande som göres av *nykterhetsnämnden i Stockholm* må återges följande.

Under mellankrigsåren spelade ölet en icke oväsentlig roll som berusningsmedel. Ölet begagnades som ersättningsmedel för starkare drycker men i betydande omfattning förekom även fall av ren ölalkoholism. Möjligt är, att ölkonsumtion var en komplicerande faktor i enskilda fall av alkoholmissbruk. Den kraftiga sänkning av ölets alkoholhalt, som skedde under krigsåren, medförde en mycket markant minskning av ölets användning som berusningsmedel. Alkoholhalten ökades sedermera till nu gällande maximum 2,8 viktprocent, d. v. s. 0,4 viktprocent under förkrigsölets alkoholstyrka. Den jämförelsevis ringa minskning av alkoholhalten, som sålunda kom att kvarstå, synes ha varit tillräcklig för att avsevärt minska ölets betydelse som berusningsmedel. Att denna alkoholstyrka är lämpligt avvägd i förhållande till tröskelvärdena för konstaterad påverkan har också vitsordats av forskningen, bl. a. genom de undersökningar som redovisats i betänkandet. Efter den 1 oktober 1955 har lättåtkomligheten i fråga om starkare alkoholdrycker bidragit till att hålla tillbaka ölmissbruket.

Även om en påtaglig minskning av ölets skadeverkningar sålunda framträtt, innebär detta icke, att fullt tillfredsställande förhållanden inträtt på området. Det förekommer alltjämt, att öl begagnas som berusningsmedel, oftast i samband med förtäring av alkoholstarkare drycker eller av pulver. Olägenheter av ölförsäljningen göra sig också gällande i fråga om utskänkingen. Nykterhetsnämndens expedition får med vissa mellanrum rapporter om missförhållanden på ölkaféer. I arbetet inom nämndens nykterhetsvårdsbyråer konstateras ej sällan, att ölkaféer frekventeras av nämndens klienter och att servering sker i strid mot gällande bestämmelser.

Från de yttranden som nu behandlas må slutligen citeras ett par uttalanden berörande bryggerinäringens struktur och ekonomi.

Statens pris- och kartellnämnd — som i stort sett anser utredningens omdöme att branschen kännetecknas av ökande konkurrens vara riktigt — gör följande anmärkningar.

Såsom utredningen framhållit har inom bryggerinäringen från 1900-talets början fram till 1950-talet förekommit en tämligen strikt marknadsuppdelning och obetydlig konkurrens mellan företagen. Detta har bland annat tagit sig uttryck i ett större antal överenskommelser av konkurrensbegränsande natur. I kartellregistret finnas sålunda 70 dylika avtal införda. Registreringarna ägde med några få undantag rum i slutet av år 1951 eller början av år 1952. Liberaliseringen av försäljningsregleringen genom 1954 års lagstiftning stimulerade emellertid konkurrensen mellan bryggeriföretagen. Detta i förening med den nya synen på konkurrensbegränsningar ledde, så-

som utredningen påpekar, till att flertalet avtal — icke *alla* såsom uppges i betänkandet — upphävdes. De alltjämt gällande avtalen torde ha ringa betydelse för marknadsförhållandena i sin helhet.

Kooperativa förbundet erinrar om ett uttalande av förbundet 1954, vari framhölls att koncessionssystemet, som ursprungligen tillkommit i nykterhetsfrämjande syfte, skapat möjligheter till monopolistisk prisbildning inom bryggeriindustrin, ehuru dessa möjligheter måhända utnyttjats på ett förhållandevis återhållsamt sätt. På grundval av koncessionssystemet för alkoholstarkare maltdrycker hade bryggeriindustrin, uttalade man, bl. a. kunnat samla kapital för att underlägga sig också svagdricks- och läskedrycksindustrierna. Det kunde varken anses som ett nykterhetspolitiskt intresse eller ett allmänt konsumentintresse, att bryggerierna finge ökade möjligheter att genom monopolprissättning för alkoholfria drycker utjämna minskade vinster på tillverkningen av alkoholstarkare maltdrycker, vilkas förbrukning stagnerat eller till och med gått tillbaka. Förbundet fortsätter.

Denna utveckling mot en fortsatt, allt starkare integration med läskedrycks- och svagdricksindustrin har dock pågått i t. o. m. accelererad takt. Styrelsen kan därför icke instämma med utredningens slutsats, att koncessionsbestämmelsernas betydelse alltmer minskat — samtidigt som den konstaterar, att oktrojbestämmelserna allt sedan deras införande år 1917 tillämpats restriktivt och att endast ett fåtal oktrojkoncessioner lämnats. Såsom redan påpekats, har koncernbildningen gjort allt kraftigare framsteg sedan 1930-talet. Koncernernas makt över den allmänna utvecklingen inom bryggeriindustrin gör att det torde ha ansetts utsiktslöst att hemställa om oktroj för nya bryggeriföretag inom den enskilda sektorn av bryggerinäringen, särskilt om etableringen krävt tillgång till investeringskapital på den allmänna lånemarknaden, alltså från bankerna. Det är, som utredningen framhåller, möjligt, att konkurrensbegränsningarna minskat i styrka i sammanhang med 1953 års konkurrensbegränsningslagstiftning, men detta hindrar inte, att koncernernas samfällda makt på marknaden är så stor, att den i sig själv utesluter verksam konkurrens på marknaden, detta även om sammanstötningar i kampen om avsättningsområdena inträffar och särskilda fristående bryggeriföretag kunnat utvidga sin tillverkning och avsättning tack vare ökade försäljningsansträngningar och -kostnader eller verkliga kvalitetsfördelar. I betraktande av att den vida övervägande andelen av produktionen faller på de f. n. endast tre egentliga storkoncernerna torde konkurrenssituationen på avsättningsmarknaden vara tämligen likartad med den, som råder för övriga oligopol inom det privata näringslivet.

Såsom tidigare nämnts intar de yttranden som avgivits av länsstyrelserna i Kronobergs och Skaraborgs län samt länsnykterhetsnämnderna i Malmöhus, Västerbottens och Norrbottens län en mellanställning såtillvida som dessa instanser inte finner skäl föreligga till förstatligande av industrin eller skärpning i övrigt av maltdrycksregleringen men å andra sidan inte heller anser en liberalisering nu vara lämplig, i varje fall i den utsträckning utredningen förordar. *Länsnykterhetsnämnden i Malmöhus län* är sålunda av den uppfattningen, att nykterhetstillståndet inte för närvarande uppmuntrar till lättnader för försäljningen av några slag av alkoholdrycker, inklusive öl. *Länsstyrelsen i Kronobergs län* hävdar, att någon mera genom-

gripande omläggning av bestämmelserna rörande handeln med öl — i varje fall för närvarande — icke bör ske. Även om utredningens antaganden och slutsatser rörande de sociala olägenheterna av ölförsäljningen i och för sig kan vara riktiga torde ölets verkliga andel i alkoholmissbruket därmed icke anses till fullo klarlagd. Man torde för närvarande veta ganska litet om t. ex. ölets verkningar i samband med s. k. kombinerad alkoholförtäring. Så länge ovisshet råder i nu nämnda hänseenden synes det länsstyrelsen tillrådigt att man iakttagit försiktighet i fråga om ändring av gällande reglering. Enligt länsstyrelsens mening torde emellertid en viss förenkling av förfarandet vid tillståndsgivningen kunna ske utan olägenheter.

Farhågor beträffande ölets roll i nykterhetskänseende uttalas också av *länsnykterhetsnämnden i Västerbottens län*, som dock i stort sett ansluter sig till utredningens bedömningar med undantag för att den önskar utredning om kringföringshandelns fortsatta existens. Nämnden anför bl. a. följande.

Utan att på något sätt vilja förringa värdet av professor Goldbergs forskning och teoretiska studier om ölets verkningar och betydelse i nykterhetskänseende måste dock länsnykterhetsnämnden hävda, att i praktiken och erfarenhetsmässigt sett har ölet inom Västerbottens län speciellt inom lappmarkskommunerna skapat en del problem och svårigheter i nykterhetskänseende inte minst genom att jämte butiksförsäljningen även kringföringen av öl synes ha haft en god marknad. Det är i dessa trakter på många håll långt till livsmedelsbutikerna, varför genom kringföringen ölet blivit ännu mer lättillgängligt och kunnat köpas i större kvantiteter, i all synnerhet som ölet i dessa bygder många gånger fått bli en ersättningsdryck för de mindre lättåtkomliga spritdryckerna.

Liknande uttalanden göres av *länsnykterhetsnämnden i Norrbottens län*.

Länsstyrelsen i Skaraborgs län framhåller att förekommande missbruk bäst bekämpas med förnuftig propaganda men anser att vissa restriktiva föreskrifter likväl kan vara lämpliga och nödvändiga. Riskerna för och omfattningen av ölmissbruk bör icke underskattas. Framför allt är det enligt länsstyrelsen angeläget att tillse, att försäljning icke tillåtes ske under sådana former som kan vara ägnade att stimulera till inköp av öl. Länsstyrelsen ställer sig därför ganska betänksam mot kringföringshandeln. För den händelse, såsom i betänkandet föreslås, praktiskt taget varje livsmedelshandel får rätt att till avhämtning försälja öl kan det också ifrågasättas, om kringföringshandeln kommer att fylla något egentligt behov för allmänheten.

En negativ ståndpunkt till de framlagda förslagen intages av tre länsnykterhetsnämnder, de i ärendet hörda nykterhetsorganisationerna och Centralförbundet för nykterhetsundervisning.

Länsnykterhetsnämnden i Skaraborgs län synes förorda att den nuvarande ordningen bibehålles. Nämnden, som understryker att ölmissbruket inte får bagatelliseras, anser vidare att frågan om en avveckling av det enskilda vinstintresset inte bör helt avskrivras.

Länsnykterhetsnämnderna i Jönköpings och Kronobergs län hävdar att de framlagda förslagen inte kan läggas till grund för ny lagstiftning på området. Samma ståndpunkt intages av nykterhetsorganisationerna och Centralförbundet för nykterhetsundervisning, som uttalar sig starkt kritiskt både om de av utredningen genomförda undersökningarna och om de bedömningar och slutsatser som utredningen gjort på grundval av undersökningsresultaten. Redan här bör dock förutskickas, att IOGT i stort sett godtagit utredningens förslag om förenklade försäljningsbestämmelser för öl.

Flera av de nu berörda remissinstanserna finner det anmärkningsvärt att en genomgripande omgestaltning av ölförsäljningsförordningen föreslås så kort tid efter det att den trätt i kraft. Den långtgående liberalisering av ölhandeln, som nuvarande förordning inneburit, har sålunda enligt *Sveriges nykterhetsvänners landsförbund* icke prövats tillräckligt länge för att erfarenheterna skall kunna anses säkra och entydiga. Förbundet fortsätter.

Utan att direktiven lämnat utredningen i direkt uppdrag att framlägga förslag till ny ölförsäljningsförordning ingår ett dylikt förslag i det remitterade betänkandet. På andra lagstiftningsområden torde det erfordras synnerligen starka skäl för att redan efter några få år ersätta en antagen lagstiftning med en ny. Landsförbundet anser, att några dylika skäl ej redovisats och finner sig därför böra redan på dessa grunder avstyrka de förslag av utredningen, vilka innebär ytterligare liberalisering av ölhandeln.

I landsförbundets yttrande — liksom i andra av de nu ifrågavarande yttrandena — understrykes att grundligare och mer upplysande undersökningar kräves för ett definitivt ställningstagande till frågan om en desintressering av ölhanteringen. I flera av de nu berörda yttrandena behandlar man utförligt de olika undersökningar som redovisats i betänkandet.

Beträffande de medicinska undersökningarna anser ifrågavarande remissinstanser, att de kräver åtskilliga kompletteringar. Likaså efterlyses en fylligare redovisning av undersökningsmaterialet, icke minst med hänsyn till den speciella betydelse de av undersökningarna berörda frågorna har för ställningstagandet.

Centralförbundet för nykterhetsundervisning framhåller att de medicinska frågorna intar en synnerligen framträdande plats i förbundets upplysningsverksamhet.

Skulle de resultat, som där säges ha framkommit vid vissa icke ännu i sin helhet publicerade undersökningar, till alla delar bekräftas, synes detta leda till en modifiering och nyansering av tidigare uppfattningar även inom vetenskapen själv, vilket i sin tur måste återverka på upplysningsarbetets innehåll. Icke blott på grund av materialets betydelse för bedömningen av en ändamålsenlig lagstiftning utan även från ren upplysningssynpunkt är det därför otillfredsställande, att materialet inte från början offentliggjorts i så fullständigt skick att ett mera definitivt ståndpunktstagande kan ske.

I fråga om efterlysta kompletteringar gör *IOGT* följande anmärkningar.

Det synes egendomligt, att endast försök med fem personer redovisas i fråga om blodalkoholkurvans förlopp efter förtäring av olika mängder alkohol.

Även om dessa försökspersoner av undersökaren uppfattas som typfall, förefaller det likväl orimligt att bygga några bestämda slutsatser på det redovisade materialet. Givetvis vore det värdefullt för den lekmanmässiga bedömningen, om professor Goldbergs resultat kunde jämföras med liknande undersökningar av andra forskare såväl i Sverige som i andra länder, och att de i varje fall granskas av andra forskare. Sådana jämförande undersökningar är nödvändiga, innan professor Goldbergs resultat tillmäts avgörande betydelse för samhällets åtgärder.

Liknande önskemål framföres också i andra yttranden. En ytterligare fråga, som upptages i några yttranden, berör det tröskelvärde för påverkan som Goldberg konstaterar. Härom uttalar *Nationaltemplarorden* följande.

De redovisade resultaten förutsätter att det kritiska gränsvärdet för begynnande påverkan är så högt som 0,35 promille — ett tröskelvärde som är för högt för alla ovana alkoholförtärare. De gäller icke för kvinnor, icke för ungdomar, icke för måttliga manliga alkoholförtärare i allmänhet och naturligtvis ej heller för tidigare absolutister, som av ölets påstådda ofarlighet kan lockas till förtäring. Vågar man betrakta slutsatserna som allmängiltiga under sådana omständigheter?

Professor Goldberg har genom tidigare undersökningar visat att det finns måttliga alkoholförtärare, där ett av de vanligaste alkoholpåverkanstesten — flimmerprovet — ger utslag redan vid en blodalkoholhalt på 0,13 promille. *Nationaltemplarorden* finner det icke alldeles rimligt att man under sådana omständigheter kan bortse från all påverkan under 0,35 promille.

Anmärkningsvärt är också att man i ölbetänkandet inskränkt alla jämförelser mellan maldryckernas och starkspritens berusningseffekt att omfatta endast starksprit förtärd på fastande mage. En jämförelse mellan blodalkoholkurvornas förlopp vid förtäring av maldryck och starksprit i samband med mat ger inte alls samma utslag, varvid också är att märka att de vanliga ölsorternas alkoholeffekt icke dämpas av förtäring i samband med mat.

Sveriges nykterhetsvänners landsförbund uttalar att undersökningarna om graden av påverkan av samma mängd alkohol förtärd som sprit, vin, starköl respektive öl på intet vis innebär, att alkoholpåverkan av riskabel art, t. ex. i samband med bilkörning, skulle vara utesluten ens då det gäller det vanliga ölet.

Centralförbundet för nykterhetsundervisning erinrar om att man i utländska undersökningar funnit ett ökat inslag av sömnhet och dåsighet i symtombilden vid maldrycksförtäring. Förbundet anför.

Utredningen synes inte ha närmare undersökt, huruvida en av alkoholen i öl framkallad dåsighet förstärkes av andra däri ingående ämnen. Det är väl känt, att en del människor dricker öl före sänggåendet på grund av erfarenheten, att detta har en sömngivande verkan. En sådan effekt kan spela praktisk roll i olika sammanhang, bl. a. vid bilkörning. Det hade varit önskvärt att utredningen ägnat uppmärksamhet också åt denna sida hos ölet och sökt skaffa fram ett undersökningsmaterial, varigenom ölets effekt i nu berörda hänseende kunnat bedömas med tillfredsställande säkerhet.

Förbundet erinrar vidare om att utredningen funnit maldryckernas olika sammansättning väsentlig för dryckernas verkan. I sammanhanget påpekas inledningsvis att det varit önskvärt att variationer i olika dryckers verkan tydligare framhållits i betänkandet. Att försöksserier med fem personer i

varje serie avviker från varandra även om de avser att mäta samma sak är för övrigt enligt förbundet att vänta. Ytterligare hävdas att både lättöl och starköl utgör undantag från utredningens hypotes, att kvoten alkoholhalt/extrakthalt huvudsakligen bestämmer blodalkoholkurvans förlopp. Det förra får en i förhållande till sin kvot relativt låg kurva och det senare i förhållande till sin kvot en hög kurva. Men vid alkoholhalter, varierande mellan 2,7 och 3,2 procent, finner utredningen en god överensstämmelse med sin hypotes, påpekas det. Av det redovisade materialet synes enligt förbundet vidare framgå att en procentskillnad mellan två dryckers påverknings effekt nödvändigtvis måste bli särskilt hög, om blodalkoholkurvans maximum för en av dryckerna ligger mycket nära den valda gränsen för påverkan och dess »påverkningsyta» därigenom blir mycket liten, medan blodalkoholkurvans maximum hos den dryck, med vilken jämförelse skall göras, ligger klart över den valda gränsen. Förbundet sammanfattar på följande sätt sina synpunkter i nu berörda hänseenden.

Utredningens eget material uppvisar sålunda på flera punkter påtagliga avvikelser från den av utredningen formulerade regeln om extrakthaltens betydelse för effekten av den i drycken ingående alkoholen. Enligt CFN:s mening finns fortfarande alltför stora luckor i de faktiska kunskaperna på denna punkt. På grund härav och med hänsyn till frågans stora vikt anser CFN önskvärt, att de vetenskapliga undersökningarna på denna punkt fortsättes, innan man drar definitiva slutsatser för den samhällliga nykterhetspolitikens del.

Skulle extrakthalten ha förmåga att minska intoxicationseffekten, anser CFN att det ur nykterhetspolitisk synpunkt är motiverat, att man i lagstiftningen reglerar icke endast alkoholhaltens maximum utan även extrakthaltens minimum.

I flera yttranden betonas ölets betydelse för uppkomsten av alkoholvvanor. Vid bedömningen av ölvanornas inverkan på alkoholskadorna är därför enligt *De kristna samfundens nykterhetsrörelse* resultatet av de medicinska undersökningarna av mindre vikt. Känt är, uttalar organisationen, att de svårt alkoholiserade kan förtära otroligt stora mängder för att även genom öl uppnå den för dem önskvärda berusningen. Den för statsmakterna i detta fall avgörande frågan måste vara, vilken andel ölet har i fråga om alkoholedens skapande och traderande, vilken roll ölet har i ungdomens vänjande vid alkoholbruk och icke minst vilken andel ölet har i den allmänna tillvänjningsprocessen. Att en viss mängd alkohol drucken som öl är mindre farlig än drucken som sprit är en mycket liten fråga jämförd med alkoholens allmänt erkända förmåga att skapa behov av mera alkohol och starkare alkoholdrycker. Enligt organisationen söker bryggeriutredningen bevisa mer än den har sakligt underlag till, när den genom den Goldbergiska utredningen vill föregiva skäl för ölets relativa ofarlighet. Erfarenheten från nykterhetsvården och vittnesbörden från »Länkarna» ger nämligen vid handen, att ölet ofta är en inkörsport till alkoholvvanor i allmänhet, som snart nog leder till starkare alkoholdrycker.

Liknande synpunkter anföres av *Sveriges nykterhetsvänners landsförbund*,

som anser att en väsentlig synpunkt är i vilken utsträckning en inledd vana att dricka öl leder till mera differentierade och i olika avseenden »hårdare» alkoholvanor genom övergång till konsumtion av andra alkoholdrycker. Det finns, framhålles det, ytterst liten erfarenhet och ringa sannolikhetsskäl som talar för att unga öldrickare icke efter hand ändrar sina ölvanor och utbyter dessa mot vanor att förtära även alkoholstarkare drycker.

Landsförbundet anför vidare.

I den mån bryggeriutredningen velat främja övergång från konsumtion av starkare alkoholdrycker till svagare även genom gynnsammare villkor för ölindustrin vill Landsförbundet med bestämdhet hävda, att erfarenheten icke ger stöd för antagandet att t. ex. brännvinet skulle kunna trängas undan av ett lättillgängligare öl. Det är visserligen riktigt, att ölet tidigare spelat en roll som ersättare för brännvin i ett skede, då brännvinet var ransonerat. Men varken det vanliga ölet eller ens starkölet kan förväntas komma att spela någon nämnvärd roll som ersättning för starksprit, då denna nu säljes utan kvantitetsbegränsning. Däremot gäller, att starköl kan träda i stället för vanligt öl och detta i stället för lättöl. Men detta innebär sålunda icke annat än en övergång från en svagare till en starkare alkoholdryck. Det torde vara verklighetsfrämmande att föreställa sig, att den gamla kombinationen av starksprit, vin och öl för personer med alkoholvanor skulle kunna nämnvärt förändras annat än genom mycket kraftiga förändringar i prisrelationerna mellan dessa drycker.

Även i fråga om undersökningen om missbruket av öl göres åtskilliga kritiska anmärkningar, bl. a. avseende enquêternas utformning. Också här kräves kompletterande undersökningar. När det gäller enquêternas utformning anses det att frågorna är rent allmänt vaga och opreciserade. Det är vidare nödvändigt framhåller bl. a. *IOGT*, att undersökningar om nykterhetsvårdsklientel, gatufyllerister och rattfyllerister göres. Genom sådana klientelundersökningar belyses, framhåller man, vissa för bedömning av ölets roll centrala frågor, som utredningen icke närmare undersökt, såsom ölets roll för återfall i alkoholism, betydelse som påspädningsdryck i samband med andra alkoholdrycker, verkan i kombination med tablettmissbruk, effekt i fråga om övergång till starkspritkonsumtion, inverkan på ungdomsfylleriet och andel vid brott mot trafiknykterhetslagstiftningen.

Sveriges nykterhetsvänners landsförbund uttalar, att missbruksundersökningarna trots sina brister visar, att ölmissbruk förekommer i viss omfattning över hela landet. Även om utredningen vill ta med mycket lätt hand på förhållandena inom högkonsumtionsområdena, främst Stockholm, som svarar för ca en tredjedel av hela ölkonsumtionen i landet, är det uppenbart, anser förbundet, att svåra missförhållanden i samband med ölkonsumtion förekommer där. De av utredningen redovisade svaren från Stockholms stads nykterhetsvårdsmyndigheter vittnar om att det inte går att bestrida förekomsten av en utbredd ölslum.

Förhållandena i Stockholm beröres också av *De kristna samfundens nykterhetsrörelse*, som anmärker.

För varje iakttagelse av Stockholms-förhållanden är det klart och tydligt att ölmissbruket har en stor stundom grotesk omfattning, som är en skamfläck för ett socialt välordnat samhälle. Och när detta gäller den ort, som svarar för 1/3 av den svenska ölkonsumtionen finns ingen som helst anledning att förminska allvaret ifråga om ölets fortsatta andel i vårt lands alkoholskador, allrahelst som samma tendens i vissa fall även rapporteras från andra landsändar.

De kristna samfundens nykterhetsrörelse anför vidare.

Man måste fråga sig, om icke samhället har anledning att beakta alkoholskadorna, även om symtomen icke är entydiga i alla landsändar. Om missbruket mindre gäller ungdomen än äldre personer, löst folk eller kända alkoholmissbrukare eller över huvud taget åldersgrupperna över 25 år, synes bryggeriutredningen även tillmäta tendensen mindre värde. Det är väl helt naturligt att missbruket icke uppträder i större skala i de yngre årsklasserna, eftersom erfarenheten visar att det krävs mera regelbundna alkoholvänor under en följd av år, innan mera allvarliga skadeverkningar uppstår.

I flera yttranden understrykes att de av bryggeriutredningen gjorda missbruksundersökningarna avser en tid, då alkoholhalten i ölet var den nuvarande låga på 2,8 viktprocent. En återgång till den tidigare högre alkoholhalten skulle givetvis, uttalar man, påtagligt förändra missbruksförhållandena.

Beträffande de genomförda lönsamhetsundersökningarna betonas i de nu ifrågavarande yttrandena att näringens lönsamhet inte är av någon avgörande betydelse för den nykterhetspolitiska bedömningen och för frågan om desintressering eller inte. *De kristna samfundens nykterhetsrörelse* anför sålunda.

Denna omfattande utredning om hanteringens lönsamhet synes även bygga på en felaktig uppfattning om grundmotivet för önskvärdheten av vinstintressets avlägsnande från all alkoholhantering. När nykterhetsrörelsen ända sedan 1800-talets mitt hävdar denna princip beror det ju främst på erfarenheten av att det enskilda vinstintresset på skilda sätt sökt öka alkoholkonsumtionen, varigenom samhället i sin tur nödgats konstatera ökade alkoholskador.

Redan själva valet av jämförelseår (1954/55) har, framhåller *Sveriges nykterhetsvänners landsförbund*, varit ägnat att ge en mera markerad bild av sjunkande lönsamhet än om andra, mera »normala» år valts. Då nu änyo en klar tendens till stegring av ölbryggeriernas avsättning gör sig gällande (1959 ökade konsumtionen med 7 procent för det vanliga ölet och med 15 procent för starkölet), kan man vänta en stegring också i dessa bryggeriers lönsamhet.

I anslutning till anmärkningarna om lönsamhetsundersökningen vänder man sig i nykterhetsorganisationernas remissyttranden också mot bryggeriutredningens uttalande att mot ett förstatligande av bryggerinäringen jämväl talar att tillverkningen av öl och starköl inom bryggeribranschen är i tekniskt och ekonomiskt avseende intimt och naturligt sammankopplad

med framställningen av lättöl och läskedrycker. *Sveriges nykterhetsvänners landsförbund* anför på denna punkt.

Utredningen har till lönsamhetsargumentet fogat det skälet mot en desintressering, att bryggerierna oftast samordnat öltillverkningen med fabrikation av lättöl och läskedrycker. Dessa sistnämnda tillverkningsgrenar betecknas som en »fri näring», som utesluter offentliga ingripanden med syfte att avlägsna enskilt vinstintresse. Detta kan Landsförbundet icke heller anse som ett vägande skäl mot dylika ingripanden avseende ölet. Desintressering kan ske även i andra former än direkt förstatligande och kan dessutom begränsas till försäljningsledet. Här kan erinras om det statliga försäljningsmonopolet för vin och sprit. Vidare kan nämnas möjligheten att begränsa vinstutdelningen.

Landsförbundet anser sålunda icke skiftningar eller tendenser i lönsamheten eller bryggerinäringens struktur vara av större betydelse för frågan om avveckling av det enskilda vinstintresset, då det gäller att bedöma denna fråga från nykterhetssynpunkt.

Frågan om avveckling av enskilt vinstintresse inom bryggerinäringen kan enligt de nu ifrågavarande yttrandena icke anses slutligt behandlad. *IOGT* uttalar bl. a. följande.

Genom utredningen har bestyrkts, att ölmisbruk i viss mån förekommer i olika delar av landet och främst inom högkonsumtionsområdena, särskilt Stockholm. Ölet måste därför av lagstiftningen behandlas som en alkoholdryck, och det är ett klart samhällsintresse att söka förebygga missbruk av det.

Med hänsyn till de framförda synpunkterna på ölets roll som alkoholdryck och nödvändigheten att förebygga ölmisbruk kan desintresseringen icke avföras som ett medel i förebyggande syfte. Därför konstaterar vi med tillfredsställelse, att utredningen icke principiellt tagit ställning mot desintresseringen. Men samtidigt måste vi beklaga, att den inte undersökt vilka tekniska möjligheter som föreligger för en avkoppling av det enskilda vinstintresset för ölhanteringen. Vi önskar, att en sådan undersökning snarast måtte komma till stånd.

Nationaltemplarorden kan icke finna att de framlagda undersökningarna måste leda till de av utredningen dragna slutsatserna. En desintressering av ölhanteringen anses sålunda fortfarande välmotiverad sedd från samhällsintressets synpunkt. I varje fall bör frågan om vinstbegränsning noga prövas. Reaktionen efter ölbetänkandets publicering bekräftar enligt *Nationaltemplarorden* det berättigade i en restriktiv hållning från samhällets sida gentemot bryggerinäringen.

Även *Sveriges nykterhetsvänners landsförbund* understryker att frågan om desintressering bör hållas öppen, så att den kan aktualiseras senare.

Departementschefen

Lagstiftningen om tillverkning, försäljning och beskattning av maltdrycker utgör, liksom motsvarande lagstiftning i fråga om de andra alkoholhaltiga dryckerna, sprit och vin, ett led i samhällets nykterhetspolitik. Riktlinjerna för den nuvarande nykterhetspolitiken har uppdragits genom 1954 års stora reformer. Grundtanken i dessa var att lägga tyngdpunkten i de nyk-

terhetspolitiska strävandena på positiva åtgärder av olika slag: forskning, undervisning, upplysning, allmänt ungdomsvårdande åtgärder samt vård av de alkoholskadade. Lagstiftningen om tillverkning och försäljning av alkoholhaltiga drycker tilldelades en annan och mindre dominerande roll än tidigare. Dess uppgift blev att på lämpligt sätt stödja de positiva åtgärderna. För att den skulle kunna fylla denna funktion ansågs att den borde vara jämförelsevis fri och inte innehålla andra restriktioner än som var klart motiverade och lätta att tillämpa. Det frihetsinskränkande motbokssystemet avskaffades, och ett flertal andra restriktioner borttogs eller mildrades. Lagstiftningen präglades av en strävan att ge den enskilde ett större mått av frihet men också av honom kräva ett större mått av ansvar. En grundläggande tanke var vidare att söka främja en övergång inom konsumtionen från spritdrycker till svagare alkoholdrycker eller alkoholfria drycker.

De följande åren har inneburit ett fullföljande av 1954 års principer. Resurserna för positiva nykterhetsfrämjande åtgärder har successivt utbyggt. En delvis ganska genomgripande ändring av försäljningslagstiftningen beslöts år 1957. Huvudlinjerna i denna reform kan sägas vara att skärpa bestämmelserna om utminutering av sprit, att göra ingripandena mot spritlangning effektivare och att mera konsekvent stödja strävandena för en övergång till svagare drycker. Beskattningen av spritdrycker höjdes åren 1956 och 1958, sistnämnda år i förening med mindre höjningar av skatterna på övriga drycker. Även den allmänna varuskattens införande år 1959 bör beaktas i detta sammanhang. De av skatteändringarna föranledda prishöjningarna på sprit har dock inte varit större än som i stort sett motsvarat ökad köpkraft hos den breda allmänheten.

Utvecklingen efter ikraftträdandet av 1954 års reformer från och med den 1 oktober 1955 kännetecknades till en början av en oroväckande stegring av spritkonsumtion och spritmissbruk. I fråga om konsumtionen synes kulmen ha nåtts under senare delen av 1956. Kurvan har sedan dess varit stadigt sjunkande. Minskningen av spritkonsumtionen accelererades kraftigt av 1956 och 1958 års skattehöjningar. Betecknande för utvecklingen är emellertid, att — tvärtemot vad tidigare varit regeln — någon återhämtning efter den på skattehöjningarna följande nedgången i spritkonsumtionen inte ägt rum. Kurvan har i stället fortsatt att peka nedåt. För närvarande ligger spritkonsumtionen, trots en snabb allmän välståndsökning, lägre än under åren närmast före motbokens avskaffande. Parallellt med nedgången av spritkonsumtionen har förtäringen av svagare drycker, särskilt viner, ökat. Statsmakternas förhoppningar om en övergång från sprit till svagare drycker har sålunda uppenbarligen i betydande mån infriats. Den totala alkoholkonsumtionen, mätt i ren alkohol, har samtidigt sjunkit.

Beträffande spritmissbruket måste — trots att tillgängliga siffror om anhallanden för fylleri utgör en otillförlitlig mätare — konstateras att detta alltjämt befinner sig på en oroväckande hög nivå. En minskning har emellertid inträtt under de senaste åren. Det samband som erfarenhetsmässigt föreligger mellan utvecklingen av konsumtion och missbruk ger också viss

anledning antaga att en gynnsammare utveckling i framtiden skall kunna äga rum även på detta område.

Sammanfattningsvis kan sägas, att utvecklingen på det nykterhetspolitiska området, trots allvarliga övergångssvårigheter och trots en alltjämt oroväckande utbredning av spritmissbruket, i stort sett bestyrkt riktigheten i grundtankarna bakom 1954 års reformer. Tillämpat på den nu föreliggande lagstiftningsfrågan innebär detta att man i fråga om tillverkning och försäljning av öl kan genomföra den därvid uttalade grundsatsen att icke bibehålla andra restriktioner än som är klart motiverade och lätta att upprätthålla, självfallet under hänsynstagande till de vetenskapliga resultat och de erfarenheter som nu står till buds.

Inom den gällande lagstiftningen på maldrycksområdet regleras genom olika författningar beskattning och tillverkning samt försäljning. Såvitt angår beskattningen och de kontrolltekniska föreskrifterna för tillverkningen vidtogs en genomgripande modernisering av författningsbestämmelserna genom beslut av 1960 års riksdag. I övrigt har maldryckslagstiftningen som redan nämnts fått sin nuvarande utformning i samband med 1954 års nykterhetspolitiska reformer. Liksom i fråga om spritdrycker och vin genomfördes då — om än i mindre betydande utsträckning — en liberalisering av de tidigare bestämmelserna, varvid bl. a. starkölsförbudet slopades och försäljningsbestämmelserna för vanligt öl förenklades.

De sålunda vidtagna åtgärderna innebar emellertid inte något slutligt ställningstagande från statsmakternas sida till frågan om regleringen av maldryckshanteringen. Vid behandlingen av de nyss berörda lagstiftningsfrågorna 1954 hade nämligen bl. a. från nykterhetsorganisationernas sida framförts önskemål om en närmare prövning av behovet att avveckla det enskilda vinstintresset och utvidga den statliga kontrollen inom bryggerinäringen. Med anledning härav togs icke ställning till dessa spörsmål, som i stället hänsköts till en särskild utredning, bryggeriutredningen. Denna utredning har nu slutförts och det år 1954 påbörjade reformarbetet på maldryckslagstiftningens område kan sålunda fullföljas.

Bryggeriutredningen har — efter ingående prövning av spörsmålen ur deras olika aspekter — kommit till den ståndpunkten att det inte vare sig från nykterhetspolitiska eller ekonomiska synpunkter för närvarande finns skäl att skärpa regleringen av maldryckshanteringen eller att avveckla det enskilda vinstintresset inom bryggerinäringen. Däremot har utredningen ansett sig böra förorda att gällande bestämmelser, främst i fråga om utminutereringen av öl, göres till föremål för en genomgripande förenkling och liberalisering.

Till grund för utredningens ställningstagande ligger flera omfattande specialundersökningar, avseende bl.a. maldryckernas verkan, förekomsten av ölmissbruk och därmed sammanhängande sociala olägenheter samt bryggerinäringens struktur och ekonomi. Undersökningsresultaten innebär i huvudsak följande.

Undersökningarna rörande maltdryckernas verkan på den mänskliga organismen — vilka utförts av professor L. Goldberg vid Karolinska institutet — utvisar, att blodalkoholhalt och alkoholpåverkan vid förtäring av samma mängd ren alkohol ligger på en lägre nivå för maltdrycker, för det vanliga ölet på en avsevärt lägre, än för starkare alkoholdrycker. Påverkan av vårt nuvarande lågprocentiga vanliga öl ligger endast obetydligt högre än verkan av lagrat lättöl. Det är vid förtäring av det vanliga ölet svårt att under normala omständigheter nå över tröskelvärdet för påverkan. Risken för tillvänjning, alkoholism, och för kroniska skadeverkningar är ringa även efter långvarig förtäring av avsevärda mängder.

Av undersökningarna rörande ölmissbruket framgår att detta — bland de myndigheter som närmast kommer i kontakt med dess yttringar — anses vara ett jämförelsevis litet problem och att andelen av rena ölfyllerister är ringa. Det missbruk som kan påvisas förekommer i allmänhet i samband med förtäring av sprit eller tabletter och hänför sig i huvudsak till äldre åldersgrupper. Ingen av de olika försäljningsformerna — avhämtning, kringföring, utskänkning — synes i särskild mån förorsaka olägenheter även om det framhålles att de rena ölkaféerna i vissa städer kan utgöra delvis slumbetonade missbrukshärdar.

Struktur- och ekonomiundersökningarna har visat att lönsamheten inom bryggerinäringen inte är särskilt hög. Bryggeriföretagens prispolitik karakteriseras som restriktiv. Allmänt kännetecknas branschen av ökande konkurrens. I fråga om koncentrationstendenser och intresse motsättningar mellan större och mindre företag skiljer den sig numera inte nämnvärt från industrin överhuvud.

Med de nu berörda undersökningarna har ett omfattande material framlagts till belysning av den föreliggande frågan. I viktiga hänseenden — speciellt i fråga om maltdryckernas verkan — har åtskilliga nya fakta framkommit. Vid remissbehandlingen har också det övervägande flertalet av de hörda myndigheterna och organisationerna framhållit, att de redovisade undersökningsresultaten ger ett gott underlag för ett ställningstagande. Den allmänna ståndpunkt som utredningen intagit på grundval av dessa resultat — att den nuvarande regleringen bör kunna avsevärt förenklas — har ävenledes vunnit anslutning från det stora flertalet remissinstanser. I flera av yttrandena hävdar man, att förenklingen borde kunna drivas längre än utredningen föreslagit.

I andra yttrandena, företrädesvis från nykterhetsrörelsens olika organisationer, har man i skilda hänseenden ställt sig kritisk till utredningsresultaten. Sålunda har man efterlyst en mer utförlig redogörelse för de medicinska undersökningarna. Man har också ifrågasatt huruvida de slutsatser utredningen dragit av undersökningarna helt överensstämmer med undersökningsresultaten. I övrigt har betonats att ölets roll vid uppkomsten av alkoholvanor inte blivit klarlagd och att denna inte får undervärderas. I vad avser undersökningen om ölmissbruket har önskemål framförts om mer ingående och detaljerade undersökningar. Det har även anmärkts att utredningen

underskattat missbrukets omfattning. I de nämnda yttrandena understrykes slutligen, att frågan om en avveckling av det enskilda vinstintresset inom bryggerinäringen inte kan anses slutligt behandlad med den nu framlagda utredningen.

Bryggeriutredningens undersökningar har haft till syfte att klargöra de olika faktorer som kan inverka på utformningen av tillverknings- och försäljningsbestämmelserna. Många förhållanden av i och för sig stor betydelse i andra sammanhang — till exempel för behandlingen av alkoholister — har självfallet inte kunnat bli klarlagda härigenom. För det nu aktuella ändamålet synes emellertid undersökningarna utgöra en fullt tillräcklig och ur saklig synpunkt tillfredsställande grundval för ett ställningstagande. Den kritik som framförts mot undersökningarna saknar enligt min mening i allt väsentligt berättigande.

I detta sammanhang vill jag nämna att jag från professor Goldberg inhämtat vissa kompletterande uppgifter i anledning av de uttalanden som vid remissbehandlingen gjorts om de medicinska undersökningarna. Efter denna komplettering framgår än mer oförtydligt, att de allmänna slutsatserna rörande maldryckernas verkan grundar sig på hela det omfattande undersökningsmaterialet och inte i något fall på enstaka försöksserier. De variationer mellan olika försöksindivider som framkommit vid försöken har vidare varit av samma storleksordning som i andra undersökningar av liknande art. Dessa variationer påverkar i intet fall slutsatsernas giltighet. I vad avser det vid undersökningarna begagnade gränsvärdet för börjande alkoholpåverkan — 0,35 promille — kan det konstateras att detta satts med hänsyn till ett mycket stort antal försöksresultat. Det använda gränsvärdet måste anses vara lågt och ge fullt tillräcklig säkerhetsmarginal. Slutligen kan det påpekas att de jämförelser med vissa utländska undersökningar som efterlysts vid remissbehandlingen inte torde ha något värde i förevarande sammanhang på grund av dessa undersökningars helt avvikande uppläggning och begränsade underlag.

De speciella regleringar som från samhällets sida genomföres på maldrycksområdet måste självfallet främst grundas på nykterhetspolitiska överväganden. Härom har också enighet rått såväl inom bryggeriutredningen som bland remissinstanserna. Genom det undersökningsmaterial som nu föreligger torde det kunna anses klarlagt att skadeverkningarna av ölkonsumtionen som sådan är obetydliga. Inte heller har det kunnat påvisas att några anmärkningsvärda missförhållanden förekommer i samband med tillverkning eller försäljning av öl. Mot denna bakgrund anser jag att bärande skäl finnes för den ståndpunkt, till vilken bryggeriutredningen och det övervägande antalet remissinstanser kommit, nämligen att det inte gärna bör ifrågakomma att skärpa regleringen på maldrycksområdet.

Det synes emellertid härutöver kunna fastslås — såsom också bryggeriutredningen och det stora flertalet remissinstanser gjort — att tillräckliga skäl saknas att bibehålla den nuvarande regleringen i hela dess utsträck-

ning. Förekommande missförhållanden kan uppenbarligen inte undanröjas genom detaljmässiga inskränkningar i rätten att tillverka eller försälja öl. Genom sådana åtgärder skapas däremot i och för sig omotiverade hinder för de stora grupper som önskar ha tillgång till öl såsom måltidsdryck. Olämpliga åtgärder från tillverkarens eller försäljarens sida kan och bör i stället stävjas genom effektivt inskridande från vederbörande myndigheter i de enskilda fallen och genom att tillverkarnas och försäljarnas ansvar klart fixeras. Härtill kommer samhällets och de enskilda nykterhetsbefrämjande organisationernas åtgärder på nykterhetsvårdens område.

I enlighet med vad nu anförts finner jag i likhet med det övervägande antalet remissinstanser att några vägande invändningar inte kan göras mot bryggeriutredningens allmänna ståndpunkt att den nuvarande lagstiftningen på området bör kunna i betydande mån förenklas. Till de särskilda förslag i olika hänseenden som framlagts i betänkandet återkommer jag i det följande.

III. Kontrollen över bryggerinäringen

Gällande ordning

För rätt att tillverka öl eller starköl kräves sedan 1917 särskilt tillstånd (koncession). De gällande bestämmelserna härom återfinnes i förordningen den 27 maj 1960 (nr 253) om tillverkning och beskattning av malt- och läskedrycker, vilken trädde i kraft den 1 juli 1960. Bestämmelserna — som i det väsentliga överensstämmer med den före den 1 juli 1960 gällande ordningen — innebär i huvudsak följande.

Utan Kungl. Maj:ts tillstånd må öl icke tillverkas i annat bryggeri än sådant, där dylik tillverkning enligt tillståndsbevis bedrivits sedan oktober månad 1938. För rätt att tillverka starköl erfordras särskilt tillstånd av Kungl. Maj:t. Därvid äger Kungl. Maj:t föreskriva de villkor, som prövas erforderliga. Rätt att tillverka öl eller starköl må av Kungl. Maj:t indragas, om den icke längre utövas. Innan beslut om indragning meddelas, skall tillverkaren beredas tillfälle att yttra sig.

När koncessionsbestämmelserna först infördes meddelades inga särskilda regler beträffande tillverkning av starköl. Envar som hade rätt att tillverka vanligt öl kunde därför också utan hinder av författningsbestämmelserna bedriva tillverkning av starkare ölsorter. Någon ändring härutinnan skedde inte när förbudet mot försäljning av starkare ölsorter infördes i början på 1920-talet. Sedan starkölsförbudet upphört att gälla efter den 1 oktober 1955 kräves emellertid enligt tillverkningsförordningen särskilt tillstånd av Kungl. Maj:t för rätt att tillverka starköl. Såsom framgår av förarbetena till de nya bestämmelserna har emellertid avsikten med tillståndskravet inte varit att inskränka starköstillverkningen endast till vissa ölbryggerier. I propositionen 151/1954 uttalade sålunda departementschefen, att alla välskötta bryggerier skulle kunna erhålla tillstånd att tillverka starköl.

Vid meddelande av tillstånd till starkölstillverkning äger Kungl. Maj:t som nyss nämnts föreskriva de villkor, som prövas erforderliga. Denna rätt att meddela särskilda föreskrifter har införts bl. a. med tanke på att det kan vara erforderligt att anordna särskild kontroll samt att reglera prissättningen. Bestämmelser i sistnämnda hänseende ansågs kunna vara påkallade med hänsyn till eventuella framtida ändringar i fråga om bryggeriernas företagsform. I samma syfte kan tillstånden också tidsbegränsas. Föreskrifterna skall meddelas i samband med tillståndet.

De nu gällande starkölstillståndens giltighet har begränsats till en tid av 10 år. I övrigt har bryggerierna bland annat ålagts att följa de bestämmelser rörande prissättningen, som kan meddelas av kontrollstyrelsen. Rätten till starkölstillverkning utnyttjas för närvarande av mindre än 50 bryggerier.

För upptagande av tillverkning av lättöl erfordras endast anmälan härom till kontrollstyrelsen.

Av viss betydelse i förevarande sammanhang är ett särskilt stadgande om s. k. minimiskatt för öl och starkölsbryggerier. Enligt 7 § i förordningen skall maltdrycksskatt nämligen utgå med minst 1 000 kronor per kalenderkvartal för varje tillverkningsställe, där öl eller starköl tillverkas.

Kontrollen över maltdryckstillverkningen utövas av kontrollstyrelsen.

En närmare redogörelse för koncessionsbestämmelserna och deras tillämpning lämnas i bryggeriutredningens betänkande på sid. 30—40.

Utredningen

Såvitt avser koncessionsbestämmelserna innebär utredningens förslag, att tillståndsgivningen överflyttas från Kungl. Maj:t till kontrollstyrelsen och att prövningen därvid inskränkes till att i huvudsak endast omfatta frågan huruvida bryggeriets tekniska utrustning är av sådan standard, att en betryggande kontroll av tillverkning och beskattning kan anordnas. Prövningen skall sålunda inte ingå på huruvida det ur andra synpunkter är lämpligt att ett nytt bryggeri inrättas.

Utredningen förutsätter, att kontrollstyrelsen vid ärendenas beredning inhämtar de yttranden, som kan vara påkallade i det särskilda fallet.

Tillstånd till öltillverkning föreslås gälla tills vidare. Det bör kunna återkallas, om rätten att tillverka eller försälja öl missbrukas.

Den särskilda prövning som nu kräves för rätt att tillverka starköl bör enligt förslaget slopas. Bryggeriutredningen föreslår också att minimiskatten höjes från nuvarande 1 000 kronor per kvartal, d. v. s. 4 000 kronor per år, till 1 000 kronor per månad, d. v. s. 12 000 kronor per år.

Ehuru utredningen — såsom av det föregående framgått — inte ansett någon skärpning av formerna för statliga ingripanden i bryggerinäringen påkallad, har utredningen likväl funnit sig böra skapa möjligheter för viss insyn i verksamheten inom denna näring i syfte att klarlägga den fortsatta utvecklingen på området. Härigenom skulle statsmakterna få möjlighet att

vidtaga erforderliga åtgärder, därest förhållandena i ett eller annat hänseende skulle utveckla sig på sådant sätt, att ett ingripande anses nödvändigt. I sådant hänseende föreslås att det skall ankomma på kontrollstyrelsen att följa utvecklingen inom maltdryckshanteringen såvitt gäller bl. a. konsumtion och missbruk, pris-, kostnads- och vinstförhållanden, struktur- och konkurrensutveckling, missförhållanden vid försäljningen, reklamfrågor m. m.

Kontrollstyrelsen bör — utöver handläggning av frågor om tillverknings-tillstånd — ha allmän tillsyn över ölförsäljningsförordningens tillämpning samt utfärda föreskrifter och anvisningar i ämnet.

I frågor av större vikt skall enligt förslaget yttrande inhämtas av en till styrelsen knuten samarbetsnämnd i ölfrågor. Denna nämnd skall utses av Kungl. Maj:t och vara sammansatt av en representant för styrelsen, tillika ordförande, samt en representant för vardera socialstyrelsen, Svenska nykterhetsvårdsförbundet, Sveriges nykterhetsvänners landsförbund, Svenska nykterhetsfrämjandet, Svenska bryggareföreningen, Malt- och läskedrycksförbundet, Svenska bryggeriindustriarbetareförbundet, Kooperativa förbundet och Sveriges köpmannaförbund. Nämnden skall sammanträda på kontrollstyrelsens kallelse eller då någon ledamot så önskar, dock minst en gång årligen. Några särskilda kostnader för nämnden förutsättes inte komma att åvila statsverket.

Utredningen framhåller i sin motivering inledningsvis, att koncessionsbestämmelserna för öl alltsedan tillkomsten år 1917 tillämpats restriktivt. Endast ett ringa antal koncessioner har sålunda lämnats. Utvecklingen inom bryggerinäringen — med ett från år till år minskande antal bryggerier — har emellertid under senare tid lett till att koncessionsbestämmelsernas betydelse alltmer minskat. Ett huvudmotiv för koncessionsbestämmelserna har — erinrar utredningen — varit, att man velat undvika onödig konkurrens. Dylika synpunkter anses emellertid numera vara helt inaktuella. Utredningen hänvisar i detta sammanhang till 1953 års näringsfrihetslagstiftning och yttrar vidare.

En ändrad syn på dessa frågor har avspeglats i samband med ombildningen på senare tid av två smärre bryggeriförelag till större producentkooperativa bryggerier, avsedda att tillgodose vissa lättölsbryggares och läskedrycksfabrikanters behov att leverera öl. Koncessioner har vidare lämnats för två nya konsumentkooperativa bryggerier, varav en större anläggning är under byggnad.

Lika väsentligt är emellertid, att den ökade konkurrensen samt den ekonomiska och tekniska utvecklingen inom produktion och distribution lett till en förstärkning av den sedan lång tid tillbaka förefintliga tendensen till koncentration av öltillverkningen till större och medelstora företag. Utvecklingen mot ett minskat antal företag torde komma att fortgå, oberoende av om koncessionstvånget i nuvarande form bibehålles.

Utredningen framhåller att dess förslag beträffande tillståndsgivningen möjligen kan leda till att några av de större lättölsbryggerierna med tillverkning av lagrat lättöl efter den nya ordningens införande utvidgar verksam-

heten med öltillverkning. Detta anses dock knappast medföra någon ökning av antalet ölbryggerier på längre sikt, eftersom koncentrationstendensen torde komma att fortbestå.

Olägenheter skulle däremot kunna uppkomma, påpekar utredningen, om lättölsbryggerier skulle anmäla sig som öltillverkare inte för att bedriva produktion i egentlig mening utan för att genom en mindre framställning av öl kunna påräkna vissa fördelar ur reklam- och goodwill synpunkt e. d. Man skulle härigenom kunna få en ny grupp av ölbryggerier, skenbara tillverkare motsvarande de tidigare s. k. försvarsbryggerierna, vilka tillverkade endast en eller annan brygd årligen i syfte att bibehålla tillverkningsrätten.

Det är i syfte att förhindra tillkomsten av dylika ölbryggerier maltdrycksskattens minimiavgift föreslås höjd. Den gällande minimitariffen träder i funktion då tillverkningen understiger drygt 8 000 liter per år. Det påpekas att, bortsett från de få bryggerier som betalar minimiskatt, den lägsta årsproduktionssiffran nu ligger vid ca 300 000 liter (klass II och III). Minimiavgiften bör fördenskull enligt utredningens mening utan olägenhet i varje fall kunna höjas till 1 000 kronor per månad, eller 12 000 kronor per år, motsvarande en ungefärlig årsproduktion av 25 000 liter.

Då enligt nuvarande praxis alla välskötta ölbryggerier, som ansökt härom, fått särskild koncession för starkölstillverkning, saknas enligt utredningen — med den utformning som föreslås beträffande tillståndsprövningen för ölbryggerier — anledning att bibehålla särskild prövning för rätten att tillverka starköl. Alla ölbryggerier bör således automatiskt få sådan rätt och begreppet starkölsbryggeri försvinna. Med hänsyn till tillverkningskontrollen föreslås dock att tillverkaren skall vara skyldig att underrätta kontrollstyrelsen, då tillverkning av starköl kommer att upptagas.

Beträffande kontrollstyrelsens föreslagna uppgift att följa utvecklingen inom maltdryckshanteringen anföres i huvudsak följande.

För att kunna fullgöra dessa åligganden bör kontrollstyrelsen bl. a. låta upprätta statistik rörande förbrukning och missbruk av maltdrycker samt inhämta från pris- och kartellnämnden fortlöpande uppgifter om nämndens prisövervakande verksamhet på maltdrycksområdet, från statistiska centralbyrån uppgifter om vinstutvecklingen och från bryggerierna material rörande struktur- och konkurrensförhållanden m. m. Uppgiftsmaterial av denna art är i det väsentliga redan nu tillgängligt på olika håll. Därest mera ingående undersökningar av bryggerinäringens struktur och ekonomi befinnes nödvändiga, bör det ankomma på styrelsen att vidtaga sådana. I den mån så finnes erforderligt, kan styrelsen med anlitan av personal vid styrelsens lokalförvaltning, i samband med andra granskningsåtgärder verkställa specialundersökningar rörande bryggeriernas ölförsäljning m. m.

Om den föreslagna, till kontrollstyrelsen knutna samarbetsnämnden uttalar bryggeriutredningen följande.

Bland frågor som skall framläggas för nämnden må nämnas spörsmål angående den ekonomiska och strukturella utvecklingen inom bryggerinäringen, marginaler inom handeln samt reklamfrågor och därmed sammanhängande problem. I övrigt bör bl. a. behandlas ärenden om återkal-

lande av tillverkningsrätt för ölbryggerier och andra frågor av större vikt, som kontrollstyrelsen hänskjuter till nämnden. Avsikten är att ev. uppkommande kontroversiella spörsmål skall kunna lösas förhandlingsvägen genom denna nämnd. Om denna väg inte visar sig framkomlig och utvecklingen inom bryggerinäringen påkallar särskilda åtgärder, skall styrelsen framlägga förslag härutinnan för Kungl. Maj:t. Anledning till mera ingripande sådana åtgärder skulle föreligga, exempelvis om läget så förändras att ölförsäljningen skapar allvarliga nykterhetspolitiska olägenheter eller bryggeriföretagen på ett otillbörligt sätt utnyttjar sin ställning. Bland de korrektiv, som kan komma ifråga, må nämnas maltdrycksbeskattningens användande i vinstreglerande syfte, vilket förutsätter ändringar i skattebestämmelserna, samt insättande av en representant för det allmänna i vederbörande bryggeriföretag.

Kontrollstyrelsens övervakande verksamhet bör enligt utredningen omfattas inte bara de svenska tillverkarna och försäljarna utan också importörer av utländskt öl.

I anslutning till vad utredningen anfört angående kontrollstyrelsens befattning med reklamfrågor på maltdryckshanteringens område framhåller utredningen, att den utgår från att försäljarnas, tillverkarnas och importörernas reklam kommer att utformas i överensstämmelse med författningsbestämmelsernas nykterhetspolitiska målsättning. Utredningen förordar att det skall åligga kontrollstyrelsen att tillse att tillverkare, försäljare och importörer av öl bedriver reklam och därmed jämförlig verksamhet på ett sätt som inte uppenbarligen står i strid med ölförsäljningsförordningens syfte.

I detta sammanhang må också återges några uttalanden som utredningen gör i avseende på försäljningen av lättöl. Utredningen anför härom följande.

Konsumtionen av färskt *lättöl* har sedan längre tid varit på tillbakagång, sammanhängande med bl. a. den fortgående höjningen av levnadsstandarden och härav betingade förskjutningar i konsumtionsvanorna. Däremot visar det lagrade lättölet en kraftig uppgång, säkerligen inte minst beroende på att man numera inom bryggerinäringen på många håll lyckats med att framställa en vara av hög kvalitet, som visat sig kunna med framgång konkurrera med det vanliga ölet såsom måltidsdryck.

Bryggerierna i Stockholmsområdet har, delvis under trycket av hårdnande konkurrens, under senare år gått i spetsen för försäljningskampanjer för lagrat lättöl. Konsumtionsutvecklingen för lagrat lättöl har också här blivit gynnsam. Nämnas må även, att Svenska Bryggareföreningen för några år sedan igångsatte en kollektiv annonskampanj för lagrat lättöl. Föreningen ställde också reklammaterial till förfogande för den lokala annonsering, som härefter följde. Även de utanför bryggareföreningen stående företagen har självfallet bedrivit propaganda för denna vara. Av betydelse för varans avsättning är helt naturligt det konkurrenskraftiga priset.

Det är uppenbart att tillverkarna och försäljarna genom åtgärder av nu antydd art även på maltdryckernas område kan förverkliga den nykterhetspolitiskt viktiga grundsatsen, att då alkoholdrycker utminuteras eller utskänkes ett fullgott alternativ alltid skall finnas till hands.

Vi anser oss kunna utgå från att bryggerinäringens strävanden att främja lättölskonsumtionen fullföljes och att därvid lättölet blir föremål för försäljning och reklam i likhet med andra drycker, liksom att motsvarande åtgärder vidtas av övriga ölförsäljare inom utminutering och utskänkning.

Remissyttrandena

Bryggeriutredningens förslag om förenkling av gällande koncessionsbestämmelser har vid remissbehandlingen vunnit anslutning från det övervägande flertalet hörda instanser. Kooperativa förbundet och Nya systemaktiebolaget anser dock att koncessionstvånget bör kunna helt avskaffas. De hörda nykterhetsorganisationerna och länsnykterhetsnämnden i Malmöhus län avstyrker å sin sida ändring av den nu gällande ordningen.

Statens organisationsnämnd framhåller, att utvecklingen inom bryggerinäringen varit sådan att gällande koncessionsbestämmelser bör kunna ändras i enlighet med förslaget.

Ett slopande av koncessionstvånget innebär i och för sig — påpekar *statens pris- och kartellnämnd* — en åtgärd som främjar konkurrensen inom näringen, även om den torde få ringa praktisk betydelse på grund av den allmänna tendensen mot färre produktionsenheter inom branschen. Om nykterhetspolitiska skäl inte anses kräva dess bibehållande finner nämnden det i princip riktigt att nyetableringskontrollen på området upphör, då en dylik konkurrensbegränsning strider mot kartellagstiftningens syften.

Sveriges centrala restaurangaktiebolag delar utredningens åsikt, att koncessionsfrågan genom de senare årens utveckling kommit i ett förändrat läge, som kan motivera en omprövning av frågan i hela dess vidd. Framför allt har situationen påverkats av 1954 års rusdryckslagstiftning. Med den friare tillgången till utminuterade rusdrycker och med sänkningen av ölets alkoholhalt har ölfrågan som nykterhetsproblem skjutits i bakgrunden och förlorat i betydelse. Samtidigt har det senaste årtiondets lagstiftning om motverkande av viss konkurrensbegränsning inom näringslivet och om prisövervakning varit ägnad att underlätta ett uppgivande av koncessionstvånget. I samma riktning har den under senare år växande konkurrensen inom branschen verkat.

Centralbolaget anför i övrigt följande.

Vid övervägandet av utredningens förslag om koncessionstvångets hävande är bolaget visserligen icke främmande för att principiella betänkligheter kan riktas mot att en näring, som under fyra decennier »på grundval av oktrojssystemet genomfört en kraftig koncentration av den skattepliktiga tillverkningen och genom därvid utvunna kostnadsbesparingar kunnat skaffa sig ett starkt inflytande också inom de icke oktrojerade svagdricks- och läskedrycksindustrierna» (utredningens citat ur ett yttrande av Kooperativa förbundet), därefter lämnas i praktiskt taget fri utövning av sin sålunda vunnna ekonomiska maktställning, bortsett från eventualiteten av konkurrens från mycket kapitalstarka intressenter. Bryggeriindustrins dominerande ställning framgår av bl. a. att näringen svarar för eller kontrollerar ca 2/3 av lättölstillverkningen och närmare 4/5 av läskedryckstillverkningen inom riket. Det är heller ingen hemlighet, att bryggeriindustrin har vitt utgrenade ekonomiska intressen inom restaurangnäringen. Med hänsyn till vad här ovan anförts om de faktorer, som numera måste påverka frågans bedöman-

de, finner bolaget dock övervägande skäl tala för ett bifall till utredningens förslag beträffande koncessionstvangen.

Enligt *Svenska bryggeriindustriarbetareförbundet* synes de föreslagna ändringarna i koncessionssystemet vara en följdriktig konsekvens av utredningens konstaterande av maltdrycksförsäljningens ringa negativa påverkan på nykterhetstillståndet i landet.

Svenska bryggareföreningen vill erinra om att bestämmelser om koncession aldrig varit något bryggeriindustrins önskemål.

Nya systemaktiebolaget anser, att koncessionstvangen helt bör avskaffas och att — om särskild broms mot nyetablering anses böra finnas — denna bör utformas som generell verkande åtgärder, lämpligen genom en höjning av minimiavgiften för maltdrycksskatten. Samtidigt bör kontrollstyrelsen emellertid utrustas med befogenhet att förbjuda bryggeri att tillverka malt-drycker, om verkliga missförhållanden skulle konstateras. Bolaget anför bl. a. följande.

En tillståndsgivning, som före igångsättningen av ett företag baseras på en subjektiv bedömning av företagets utrustning och vissa personers lämplighet att sköta företaget, ger ingen garanti på längre sikt för en ur nykterhetspolitiska synpunkter anmärkningsfri skötsel. En bedömning av en persons lämplighet kan sålunda endast gälla ett bestämt ögonblick och bedömnarnas uppfattning kan växla och ändras. De krav som skall ställas på utrustningen kan ej heller nöjaktigt verifieras och skulle för övrigt — om viss modernitet förutsättes — medföra att äldre företag, som redan har koncession, måste tvingas att modernisera, då olikhet i villkoren för koncession av rättviseskäl icke gärna kan tolereras. Genom aktieförvärv kan vidare ägandeförhållandena ändras utan omprövning av koncessionsvillkoren. Ej heller förutsättes ny prövning då bryggeriföretag byter företagsledare.

Om således några fördelar ur nykterhetspolitisk synpunkt icke kan ernås, kan det däremot ur näringsfrihetssynpunkt riktas allvarliga erinringar mot bibehållande av ett koncessionssystem som utgör ett hinder för konkurrensen inom detta område av näringslivet.

Även *Kooperativa förbundet* uttalar som sin mening att koncessionstvangen nu bör slopas och bryggerinäringen lämnas helt fri. Inträde i bryggerinäringen bör medges var och en, som uppfyller berättigade tekniska krav på kompetens och nykterhetspolitiskt betingat ansvar. Förbundet anför därvid i stort sett samma synpunkter som *Nya systemaktiebolaget*.

Såsom av det föregående framgått motsätter sig flertalet nykterhetsorganisationer att en liberalisering nu genomföres i regleringen av ölhanteringen. Vad särskilt beträffar koncessionssystemet göres endast korrfattade uttalanden i avstyrkande riktning.

Förslaget om höjd minimiskatt beröres i allmänhet inte i yttrandena. *Kontrollstyrelsen* erinrar emellertid om att syftet med minimiskattebestämelsen i och för sig icke torde vara att hindra nyetablering utan i stället att tillgodose vissa kontrollsynpunkter och nykterhetspolitiska intressen. För vinnande av sådana syftemål skulle minimiskatten enligt kontrollstyrelsens

mening uppenbarligen behöva vara betydligt högre än som föreslagits. Då minimiskatt på andra områden slopats eller avses skola slopas, vill styrelsen ifrågasätta lämpligheten av att överhuvud bibehålla nu gällande minimiskatt.

Kooperativa förbundet vill inte motsätta sig den föreslagna höjningen av minimiavgiften, vars betydelse framför allt ligger däri att den bidrar till att förhindra uppkomsten av alltför små bryggeriföretag med motsvarande alltför höga driftskostnader. Om efter genomförandet av en verksam avveckling av koncessionstvånget nu igång varande smärre fristående läskedrycks- och svagdricksbryggerier skulle känna sig manade att för att främja avsättningen av sina hittillsvarande tillverkningar också upptaga öltillverkning, kan enligt förbundets mening fara föreligga för att eventuellt underskott på denna måste täckas genom höjda konsumentpriser på deras alkoholfria respektive alkoholsvaga produkter.

Bryggeriutredningens förslag att kontrollstyrelsen, med stöd av en särskilt inrättad central samarbetsnämnd, skall ha att närmare följa utvecklingen inom bryggerinäringen i olika hänseenden har tillstyrkts i ett stort antal yttranden, men också — när det gäller förslaget om den centrala nämnden — mött bestämda invändningar på många håll.

Uppdraget åt kontrollstyrelsen att följa utvecklingen inom branschen har upptagits till diskussion endast i ett fåtal yttranden. *Svenska stadsförbundet* och *Svenska landskommunernas förbund* understryker betydelsen av att kontrollstyrelsen, på sätt utredningen föreslagit, får i uppdrag att i samarbete med representanter för nykterhetsrörelsen, öltillverkare m. fl. följa bryggeriernas verksamhet och försäljningens utveckling och att, därest förhållandena framdeles skulle utvecklas på ett otillfredsställande sätt och uppkommande olägenheter inte skulle kunna elimineras förhandlingsvägen, föreslå statsmakterna att vidtaga sådana ingripanden, som kan anses av omständigheterna motiverade.

Statskontoret förutsätter, att kontrollstyrelsen i görligaste mån utnyttjar inom pris- och kartellnämnden förefintlig expertis. Detta organ har nämligen — framhålles det — tillkommit för verkställande av bl. a. undersökningar rörande prisbildningen inom olika branscher.

Statens pris- och kartellnämnd påpekar, att en övervakning av branschens pris- och konkurrensförhållanden redan äger rum genom pris- och kartellnämnden, som med stöd av uppgiftsskyldighetslagen äger införskaffa alla erforderliga uppgifter. En överflyttning av övervakningen av bryggeribranschen i nämnda avseenden förutsätter att denna bransch, i likhet med bank- och fondväsendet samt försäkringsväsendet, undantages från nämndens övervakningsområde, vilket bl. a. kräver ändring av nämndens instruktion och den särskilda kungörelsen med bemyndiganden enligt uppgiftsskyldighetslagen. Huruvida en sådan koncentration av övervakningen till kontrollstyrelsen bör ske torde enligt nämnden icke kunna avgöras utan en ingående prövning. För sin del är nämnden icke beredd att nu uttala sig för den ena eller andra lösningen men nämnden vill framhålla, att om övervak-

ningen av bryggeribranschens pris- och konkurrensförhållanden bibehålles hos nämnden denna övervakning icke för framtiden kan ges prioritet framför andra övervakningsuppgifter.

Att kontrollstyrelsen skulle få vidgade befogenheter att granska förhållandena inom bryggeribranschen avstyrkes av Sveriges industriförbund och Svenska bryggareföreningen.

Svenska bryggareföreningen anser icke den insyn och den kontrollapparat, som enligt utredningen skulle tillskapas, rimma med den uppfattning om bryggerihanteringen, som kommit till uttryck i betänkandet och som innebär, att förhållandena inom branschen varken ur samhällsekonomisk eller ur nykterhetspolitisk synpunkt föranleder befogade anmärkningar. Mot denna bakgrund hade snarare kunnat förväntas — uttalar föreningen — att utredningen kommit till en motsatt slutsats, nämligen att den speciella insynen och kontrollen på detta område från det allmännas sida skulle kunna utan olägenhet avvecklas.

Enligt bryggareföreningens mening har utredningen här gått längre än som av sakliga skäl är motiverat. Särskilt gäller detta förslaget i den del, som syftar till en mot bryggeriindustrin riktad insyn i dess pris-, kostnads- och vinstförhållanden. Att intressekollisioner av rent ekonomisk art mellan bryggeriföretag, å ena, samt konsumenter och det allmänna, å andra sidan, skall kunna tagas upp till dryftande av en nämnd, vars sakkunskap i hit hörande, ofta komplicerade frågor starkt torde kunna ifrågasättas, och därefter eventuellt föranleda beslut av kontrollstyrelsen, framstår enligt föreningens mening som en föga rationell och tillika tämligen unik anordning. Härmed skulle markeras att bryggeriindustrin även när det gäller dess ekonomiska förhållanden anses intaga en särställning — en uppfattning som givetvis ur branschens synpunkt måste förefalla nedslående och mot bakgrunden av utredningens slutsatser i övrigt i hög grad överraskande. Föreningen anför.

Enligt vår uppfattning redovisas icke tillräckliga skäl att för denna bransch föreskriva åtgärder om ekonomisk insyn och kontroll utöver vad som redan enligt gällande lagstiftning kan tillgripas mot industriföretag i allmänhet. Vi syftar härvid i första hand på de befogenheter, som tillkommer Statens pris- och kartellnämnd, Ombudsmannaämbetet för näringsfrihetsfrågor samt Näringsfrihetsrådet. Dessa och andra myndigheters verksamhet resulterar bland annat i en omfattande publicitet rörande de ekonomiska förhållandena inom skilda branscher, vilken i förening med en vaken opinion och en utpräglad lojalitet på företagarhåll merendels visat sig ha en synnerligen god effekt, när det gäller att vinna rättelse i sådana missförhållanden, som sammanhänger med företagens pris- och konkurrenspolitik. Om kontrollstyrelsen och den centrala samarbetsnämnden också skulle inkopplas på dylika frågor, kunde följden bli kompetenskonflikter mellan olika offentliga organ och en för företagen besvärande ovisshet om vilket av dem som är behörigt att handlägga branschens pris- och konkurrensfrågor.

Föreningen uttalar avslutningsvis, att den med glädje skulle se ett utvidgat frivilligt samarbete i frågor av nykterhetsvårdande art — utöver vad som redan äger rum — även på det centrala planet.

Svenska bryggeriindustriarbetareförbundet anser å sin sida att utredningens nu ifrågavarande förslag inte är helt i linje med utredningens övriga ställningstaganden och de åtgärder som enligt gällande lagstiftning kan tillgripas mot övriga industrier. Förbundet vill emellertid inte motsätta sig förslaget, även om dess rent praktiska betydelse starkt ifrågasättes.

Sveriges nykterhetsvänners landsförbund betonar, att kontrollorgan med tillfredsställande inflytande måste inrättas.

Bryggeriutredningens förslag att det — med anknytning till kontrollstyrelsens nu berörda utvidgade befogenheter — hos styrelsen inrättas en central samarbetsnämnd har, som redan antytts, varit föremål för delade meningar. Förslaget tillstyrkes eller lämnas i stort sett utan erinran av kontrollstyrelsen, socialstyrelsen, länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län, länsnykterhetsnämnderna i Stockholms, Jönköpings samt Göteborgs och Bohus län, Svenska landskommunernas förbund, Svenska bryggeriindustriarbetareförbundet, Sveriges nykterhetsvänners landsförbund och IOGT. Mot inrättandet av en central samarbetsnämnd har däremot uttalat sig statskontoret, statens organisationsnämnd, överståthållarämbetet samt länsstyrelserna i Stockholms, Älvsborgs och Skaraborgs län, Svenska stadsförbundet, Nya systemaktiebolaget, Sveriges industriförbund, Svenska bryggareföreningen och flertalet handelskammare. Kommerskollegium intar en i viss mån medlande ståndpunkt.

Från de remissinstanser som inte anfört erinran mot nämndens inrättande föreligger inga utförligare uttalanden. *Länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län* anför.

Det är givet, att ölförsäljningen även i fortsättningen kommer att kräva åtskillig uppmärksamhet från det allmännas sida. Av stor vikt blir det att söka följa och i görligaste mån söka åstadkomma, att ölmissbruket icke ökar utan helst minskar. Utredningens förslag om att uppkommande problem böra lösas på samarbetets och frivillighetens väg finner länsstyrelsen tilltalande. De former för detta samarbete som utredningen föreslagit på det centrala planet föranleda från länsstyrelsens sida ingen erinran.

Sveriges nykterhetsvänners landsförbund betonar, att det genom klara föreskrifter bör tillses, att de kommersiella intressena icke får ett avgörande inflytande i nämnden. Nämndens befogenheter bör vidare mera i detalj regleras (bl. a. beträffande arten av de ärenden, i vilka nämnden skall höras). Betydelsen av nämndens beslut eller uttalanden för ställningstagandet i kontrollstyrelsen bör också fastställas. Samarbetsnämnden bör överhuvud enligt förbundet få en väsentligt starkare ställning än utredningen föreslagit. Den bör givas möjlighet att i givna situationer föreslå långt gående åtgärder i syfte att skärpa samhällskontrollen över ölhandeln och icke minst kontrollen över ölreklamen och även tillse, att i bryggerireklamen ingår fortlöpande upplysning om och propaganda för lättöl och läskedrycker. Mot nämndens föreslagna sammansättning har förbundet intet att erinra.

I stort sett samma synpunkter framlägges av *IOGT*, som anför.

Godtemplarorden ansluter sig i princip till utredningens förslag om en särskild samarbetsnämnd för ölfrågor inom kontrollstyrelsen. Vi är dock angelägna att framhålla, att den bör få en starkare och författningsmässigt fastare ställning än vad utredningen förutsatt. I författningen bör klart anges i vilka ärenden den ovillkorligen skall höras av kontrollstyrelsen. Samtidigt bör den tillförsäkras förslagsrätt inom hela sitt verksamhetsområde. På vissa bestämda, klart avgränsade områden bör den dessutom äga rätt att själv ingripa, t. ex. mot olämplig ölreklam eller andra olämpliga, aktiva försäljningsmetoder, särskilt riktade mot ungdomen.

Kontrollstyrelsen ifrågasätter om den föreslagna centrala nämndens funktioner inte kunde läggas på den på styrelsens initiativ 1957 inrättade samarbetsnämnden i alkoholfrågan. Styrelsen anför.

Denna nämnd har till uppgift att genom ömsesidig information avseende statistiskt och annat material söka erhålla en allsidig och samlad bild av alkoholförhållandenas utveckling i landet. Denna nämnd har inga administrativa befogenheter. Eventuella beslut kan därför endast innebära, att framställning i ämnet göres till vederbörande myndighet. Man skulle kanske åt denna redan existerande samarbetsnämnd, som av Kungl. Maj:t skulle kunna givas en fastare organisation och därvid kompletteras med representanter för bryggerinäringen, kunna överlämna de uppgifter som bryggeriutredningen avsett skola tillkomma den särskilda samarbetsnämnden i ölfrågan. Ölfrågorna skulle härigenom kunna komma att betraktas i ett större alkoholpolitiskt sammanhang.

Bland de remissinstanser som motsätter sig inrättandet av en central samarbetsnämnd anser *statskontoret*, *statens organisationsnämnd* och *överståthållarämbetet* att den samverkan som skulle möjliggöras och främjas genom tillkomsten av en sådan nämnd lika väl kan ske i friare former.

Svenska stadsförbundet uttalar att de ifrågavarande arbetsuppgifterna bör kunna ombesörjas direkt av kontrollstyrelsen. Samma ståndpunkt intas av *länsstyrelsen i Stockholms län*, som anför.

Länsstyrelsen finner med hänsyn till resultatet av de undersökningar, som verkställts rörande de ekonomiska och strukturella förhållandena, försäljnings- och prispolitik m. m. inom bryggeriindustrin, det föga motiverat att, såsom utredningen gör, föreslå tillskapandet av ett särskilt till kontrollstyrelsen knutet organ med uppgift att följa den framtida utvecklingen inom bryggerinäringen. Länsstyrelsen håller för sin del före, att ifrågavarande uppgift vid behov mycket väl kan ombesörjas av kontrollstyrelsen ensam. Att inrätta en dylik nämnd skulle för övrigt strida mot intresset av att begränsa den statliga administrationsapparaten. Med hänsyn såväl till berörda förhållanden som till de allmänna besparingssträvandena får länsstyrelsen avstyrka förslaget på denna punkt.

Enligt *Nya systemaktiebolaget* bör det liksom för närvarande ingå i kontrollstyrelsens ordinarie arbetsuppgifter att följa utvecklingen på området och att vid behov ta upp diskussioner med de olika organ som utredningen föreslagit, utan att dessa för den skull skall behöva kallas till sammanträden i en särskild nämnd. Något verkligt behov anses den föreslagna nämnden icke fylla.

Sveriges industriförbund finner det icke av sakliga skäl påkallat att in-

rätta en central samarbetsnämnd för behandling av åtskilliga branscher berörande frågor av såväl nykterhetspolitisk som ekonomisk natur. Förbundet anför.

Frånsett att samarbetsnämndens funktioner och arbetssätt framstår som i viss mån oklara torde en ytterligare offentlig instans vid sidan av dem, som redan nu har till uppgift att utreda och belysa företagens ekonomiska förhållanden och att i förekommande fall upptaga förhandlingar med dem, icke vara erforderlig på detta speciella branschområde. Hur gränsdragningen skall ske mellan dessa myndigheter — t. ex. Statens pris- och kartellnämnd — å ena sidan, samt den föreslagna samarbetsnämnden, å den andra, är vidare icke klarlagt. Utredningens förslag på denna punkt förefaller desto mindre motiverat som den kunnat konstatera att konkurrens- och andra ekonomiska förhållanden inom branschen icke ger anledning till kritik ur allmän synpunkt samt att lönsamheten inom branschen icke är särskilt hög.

Vad angår de nykterhetspolitiska frågor, som enligt förslaget skulle handläggas av samarbetsnämnden, synes det förbundet mest ändamålsenligt, att dylika ärenden behandlas av de likaledes föreslagna lokala samarbetsnämnderna och enbart av dessa.

Kommerskollegium slutligen anför följande.

Eftersom utredningen själv uttalat att bryggeriindustrien numera borde jämföras med annan välskött livsmedelsindustri och att ölet borde betraktas som en vanlig måltids- och sällskapsdryck, så förefaller det föga konsekvent att nu skapa ett nytt centralt övervakande organ; särskilt som den föreslagna nämndens verksamhet och syften i stor utsträckning redan bedrivs och tillgodoses genom redan befintliga statliga organ såsom kontrollstyrelsen, pris- och kartellnämnden, ombudsmannaämbetet för näringsfrihetsfrågor och näringsfrihetsrådet.

Rikets handelskamrar ha avstyrkt utredningens förslag i detta stycke. Kollegium anser sig ej heller kunna tillstyrka förslaget i den form det föreligger, men om kontrollstyrelsen skulle anse det värdefullt att vid sin sida ha ett särskilt rådgivande organ — sammansatt av företrädare för de intressen varom här är fråga och då även för hotell- och restaurangnäringen — med uppgift att bistå kontrollstyrelsen i sådana hithörande ärenden, där styrelsen utövar beslutanderätten, har kollegium intet att erinra mot tillsättandet av ett sådant råd.

I några yttranden, särskilt från nykterhetsorganisationerna, framföres stark kritik mot den reklamverksamhet som bedrivs av bryggeriföretagen. Man betonar i dessa yttranden att reklamen bör effektivt övervakas och kontrolleras av de statliga myndigheterna, varvid icke minst den föreslagna centrala samarbetsnämnden anses böra spela en viktig roll.

Departementschefen

För rätten att tillverka öl krävs nu tillstånd, koncession, av Kungl. Maj:t, varjämte särskilt tillstånd — likaledes av Kungl. Maj:t — erfordras för upptagande av starköstillverkning. Utredningen har föreslagit, att tillståndsprövningen överföres till kontrollstyrelsen. Prövningen bör enligt förslaget i huvudsak begränsas till att omfatta frågan om bryggeriets tekniska utrustning är av sådan standard att en betryggande kontroll av tillverkning och

beskattning kan anordnas. Någon bedömning huruvida det i övrigt kan vara lämpligt att ett bryggeri inrättas skulle sålunda inte bli aktuell. Tillverkningstillståndet förutsättes omfatta tillverkning av såväl öl som starköl och gälla tillsvidare. I syfte att förhindra tillkomsten av nya företag, som inte avser att bedriva öl- eller starkölsproduktion i egentlig mening utan söker tillverkningsrätt endast för att ernå fördelar bl. a. ur reklam- och goodwillssynpunkt, föreslås slutligen att den nuvarande minimiskatten på öl- och starkölsstillverkning fastställs till 1 000 kronor per månad i stället för nu per kvartal. De här nämnda förslagen har vid remissbehandlingen vunnit anslutning från det övervägande flertalet hörda instanser.

Ikke heller från min sida finns anledning till erinran mot att tillståndsprövningen förenklas och överflyttas till kontrollstyrelsen. Det nuvarande koncessionssystemet synes inte längre ha någon betydelse i nykterhetspolitiskt hänseende och torde för övrigt icke heller kunna anses vara väl förenligt med gällande näringsfrihetslagstiftning. Den tillståndsprövning som sålunda skall ankomma på kontrollstyrelsen bör inriktas endast på frågan huruvida det nya bryggeriet kan anses så inrättat, att förutsättningar finns för en effektiv skatte- och tillverkningskontroll däri inbegripet att gällande tillverkningsföreskrifter, t. ex. i fråga om tillverkade dryckers alkoholhalt, kommer att kunna iakttagas. I anledning av vad som uttalats bl. a. från Nya systemaktiebolagets sida i denna fråga vill jag framhålla, att vad som i tekniska och därmed jämförliga hänseenden kan komma under bedömning vid meddelande av tillstånd till ett nytt företag endast är om företaget därutinnan uppfyller skäligena minimikrav. Några konkurrensmässiga olägenheter i förhållandet mellan nya och äldre företag torde inte behöva befaras uppkomma härigenom. Meddelat tillverkningstillstånd bör kunna indragas om nu angivna förutsättningar upphör att föreligga och, liksom för närvarande, om tillståndet inte längre utövas genom någon egentlig tillverkning. Därest författningsbestämmelserna utformas i enlighet med nu angivna riktlinjer, torde någon anledning inte föreligga att bibehålla systemet med minimiskatt för öl- och starkölsstillverkningen. Motsvarande avgifter har för övrigt på senare tid avskaffats för andra punktskatter. Jag förordar därför att minimiskatt i fortsättningen icke heller uttages för öl och starköl.

Ehuru bryggeriutredningen inte ansett en skärpning av ingripandena i bryggerinäringen påkallad har utredningen, såsom av det föregående framgått, funnit sig böra föreslå att möjlighet skapas för viss insyn inom näringen i syfte att klarlägga den fortsatta utvecklingen på området. Härigenom skulle statsmakterna få bättre möjligheter att i mån av behov vidtaga erforderliga åtgärder. I sådant hänseende bör det enligt utredningen ankomma på kontrollstyrelsen att följa utvecklingen inom maldryckshanteringen såvitt gäller konsumtion och missbruk, pris-, kostnads- och vinstförhållanden, struktur- och konkurrensutveckling, missförhållanden vid försäljningen, reklamfrågor m. m. I anslutning härtill föreslås att det hos styrelsen inrättas en särskild samarbetsnämnd i ölfrågor, vilken skulle höras i spörsmål av

större vikt. Nämnden skulle vara sammansatt av representanter för olika myndigheter, nykterhetsorganisationerna, bryggerinäringen och handeln.

Bland kontrollstyrelsens uppgifter såsom centralt organ i frågor rörande alkoholförsäljningen ingår redan nu att följa utvecklingen på området och att till Kungl. Maj:t inkomma med de förslag som kan anses påkallade. Detta åliggande innebär självfallet att styrelsen i erforderlig omfattning införskaffar och bearbetar uppgifter om tillverkning och försäljning av malt-drycker och i övrigt följer den allmänna utvecklingen inom maldryckshand-teringen. Något nytt bemyndigande för kontrollstyrelsen i nu berörda hän-seenden synes sålunda icke vara erforderligt, ehuru det ligger i sakens na-tur att den friare ordning i fråga om tillverkning och försäljning, som nu förordas, i viss mån kan komma att medföra ändringar beträffande tillsy-nens allmänna inriktning. Jag vill i detta sammanhang ytterligare fram-hålla, att den nu avsedda verksamheten, liksom hittills, givetvis bör bedri-vas utifrån nykterhetspolitiska utgångspunkter. I den övervakning av bran-schens pris- och konkurrensförhållanden som äger rum genom pris- och kartellnämnden bör, såsom utredningen också förutsatt, någon ändring icke ske. Erforderligt samråd i sådana frågor bör upptagas mellan de båda äm-betsverken.

Icke minst på det nykterhetspolitiska området bedrivs arbetet inom kon-trollstyrelsen sedan länge i nära kontakt med de ideella sammanslutningar och intresseorganisationer som kan beröras av de aktuella frågeställning-arna. Jag vill i detta sammanhang särskilt erinra om den samarbetsnämnd i alkoholfrågan, som för några år sedan inrättades på styrelsens eget initia-tiv. Då jag utgår från att styrelsen även vid fullföljandet av de nyss nämnda övervakningsuppgifterna kommer att ta erforderlig kontakt med bl. a. nyk-terhetsrörelsens och bryggerinäringens organisationer, finner jag inte till-räckliga skäl föreligga för att en särskild samarbetsnämnd i ölfrågor inrät-tas hos kontrollstyrelsen.

I enlighet med vad nu anförts förordar jag, att gällande författningsbe-stämmelser ändras så att tillståndsgivningen för tillverkning av öl och stark-öl överflyttas från Kungl. Maj:t till kontrollstyrelsen och att särskild mi-nimiskatt icke vidare uttages för sådan tillverkning. Jag kan däremot inte tillstyrka att en särskild samarbetsnämnd för ölfrågor inrättas hos kon-trollstyrelsen.

IV. Maldryckernas alkoholhalt m. m.

Gällande ordning

Maldryckerna indelas efter sin alkoholhalt i lättöl, öl och starköl. Som lättöl betecknas en maldryck om alkoholhalten icke överstiger 1,8 viktpro-cent, som öl om alkoholhalten överstiger 1,8 men icke 2,8 viktprocent och som starköl om alkoholhalten överstiger 2,8 viktprocent. För de olika malt-dryckssorterna gäller väsentligt skilda bestämmelser i fråga om såväl till-

verkning som försäljning och beskattning. Försäljningen av lättöl sker enligt samma regler som gäller för alkoholfria drycker. Beträffande ölförsäljningen upptages bestämmelser i 1954 års ölförsäljningsförordning, medan starkölet behandlas som rusdryck och i försäljningshänseende i stort sett är jämställt med vin. Här må ytterligare endast erinras om att skatten för lättöl är 12 öre, för öl 48 öre och för starköl 1 krona 41 öre, allt räknat för liter.

Utredningen

Bryggeriutredningen har i sitt betänkande inte föreslagit någon ändring i bestämmelserna om alkoholhalt för vare sig lättöl, öl eller starköl. Någon ändring i reglerna för försäljning av starköl har inte heller förordats.

Beträffande starkölet anför utredningen följande.

Vid 1957 års riksdag framlades vissa förslag om lättnader i den gällande starkölsregleringen. Det föreslogs att vid sidan av det nuvarande starkölet om högst 4,5 viktprocent alkohol skulle införas ett lättare starköl om högst 3,6 viktprocent. Detta s. k. mellanöl skulle få lägre skatt och säljas i flertalet livsmedelsbutiker med ölförsäljningsrätt. Förslaget föll emellertid i riksdagen.

Då sålunda endast relativt kort tid förflutit sedan frågan om starkölsregleringen varit föremål för statsmakternas överväganden, saknas enligt vår mening anledning att nu ta upp denna fråga till omprövning.

Att vi inte föreslår någon ändring i starkölsbestämmelserna sammanhänger även med resultatet av de medicinska undersökningarna, enligt vilka alkohelpåverkan vid förtäring av starköl är ej obetydligt högre än verkan av vårt lågprocentiga vanliga öl samt med de erfarenheter, som vi fått av den finska ölmonopolregleringen. Denna har bl. a. lett till att det öl som motsvarar svenskt öl av klass II försvunnit från marknaden och att produktionen, bortsett från lättöl, kommit att omfatta endast starköl.

Remissyttrandena

Bryggeriutredningens ställningstagande i nu berörda hänseenden synes ha godtagits av flertalet remissinstanser. I många yttranden har emellertid framförts olika förslag till ändring i den nu gällande ordningen. Dessa förslag avser dels höjning av det vanliga ölets alkoholhalt från 2,8 till 3,2 viktprocent, dels införandet av ett s. k. mellanöl i anslutning till ett år 1957 framlagt förslag och dels införandet av rätt till starkölsförsäljning i vanliga livsmedelsaffärer. I ett par yttranden från lokala instanser ifrågasattes slutligen en sänkning av ölets alkoholhalt.

De remissinstanser som anslutit sig till bryggeriutredningens bedömning har i allmänhet icke uppehållit sig mer utförligt vid hithörande spörsmål. Nykterhetsorganisationerna understryker dock, att någon ändring av ölets alkoholhalt eller i reglerna för starkölsförsäljningen icke bör ifrågakomma. *Nationaltemplarorden* framhåller sålunda med skärpa, att sådana änd-

ringar skulle vara synnerligen vådliga ur nykterhetssynpunkt. *De kristna samfundens nykterhetsrörelse* framhåller att fastställandet av ölets alkoholgräns till 2,8 viktprocent visat sig ha så väsentligt medverkat till nedbringandet av alkoholskadorna, att denna gräns ur samhällets synpunkt icke bör rubbas, allra minst höjas.

IOGT anför följande.

Utredningen har utgått ifrån att alkoholhalten i det vanliga ölet icke skall överstiga 2,8 viktprocent och att starkölsförsäljningen skall försiggå i nu gällande former. Godtemplarorden är angelägen att understryka, att den utformat sitt yttrande med utgångspunkt från att dessa två förutsättningar kommer att gälla även i fortsättningen. Med hänsyn till nykterhetstillståndet vore det också mycket olyckligt, om alkoholhalten i det vanliga ölet höjdes eller starkölsförsäljningen finge ske i friare former. Icke ens på försök bör några ändringar ske i nämnda riktningar. I fråga om starkölsförsäljning i livsmedelsbutiker vill vi påpeka de stora risker, som därmed följer för övergång från vanligt öl till starköl genom att det sistnämnda blir lättillgängligare. Alkoholpåverkan vid förtäring av starköl har visat sig vara betydligt högre än vid konsumtion av vanligt öl. Frisläppes starkölet, kan det uppstå besvärliga problem ur nykterhets- och ordningssynpunkt. De fördelaktiga verkningarna på nykterhetstillståndet, som utredningen har redovisat som en följd av den nuvarande låga alkoholprocenten i det vanliga ölet och de gällande bestämmelserna för starkölsförsäljningen, får icke äventyras.

Liknande uttalanden göres av *Sveriges nykterhetsvänners landsförbund*, som bl. a. gör följande anmärkning.

Förutsättningen för en mera avvaktande ställning till frågan om desintressering av bryggerinäringen är att samhället alltjämt upprätthåller en klart fixerad kontroll över ölhanteringen i enlighet med en i princip oförändrad ölförsäljningsförordning, vari alkoholhalten i ölet alltjämt fastläses vid nuvarande nivå. De nykterhetspolitiska vinster, som gjordes genom förändringen från 3,2 till 2,8 viktprocent, får icke äventyras genom en återgång till den högre alkoholhalten. Skulle ändring här ske, kommer landsförbundet såsom företrädare för landets samlade nykterhetsrörelse att ompröva sin nu intagna ståndpunkt.

Malt- och läskedrycksförbundet och *Föreningen Skattepliktiga bryggerier* — vilka i övrigt förordar införandet av ett mellanöl — delar beträffande starkölet utredningens uppfattning att någon ändring av de nuvarande försäljningsbestämmelserna icke är motiverad. Det finns enligt organisationerna ingen anledning att släppa loss starkölet till en fri och ohämmad försäljning via detaljhandeln, något som, om så skedde, säkerligen skulle leda till en utveckling i vårt land, som motsvarar de finska föga anslående erfarenheterna.

Sveriges nykterhetsvänners landsförbund finner det angeläget understryka, att utredningen inte ansett sig kunna föreslå någon ändring i reglerna för försäljning av starköl.

Förslag om höjning av det vanliga ölets maximala alkoholhalt till 3,2 viktprocent framlägges i yttrandena från Nya systemaktiebolaget, Kooperativa

förbundet, stadsfullmäktige i Göteborg, Svenska bryggareföreningen, Svenska bryggeriindustriarbetareförbundet och några handelskammare bl. a. i Stockholm och Göteborg.

Nya systemaktiebolaget påpekar, att det av Goldbergs undersökningar framgår, att bryggeriöl med en alkoholhalt av 3,2 viktprocent ger samma förlopp för blodalkoholkurvan som öl av pilsnertyp med en alkoholhalt av 2,8 viktprocent. Med anledning av detta undersökningsresultat vill bolaget föreslå att frågan om mellanölet löses på så sätt att gränsen för det vanliga ölets alkoholhalt höjes från 2,8 till 3,2 viktprocent, vilket innebär en återgång till det läge som rådde före andra världskriget. Tidigare erfarenheter och de resultat som erhållits vid de förutnämnda undersökningarna ger enligt bolaget stöd för uppfattningen att detta kan ske utan några risker för ett försämrat nykterhetstillstånd. Ett beslut i nyss angiven riktning kan, framhåller bolaget, eventuellt förenas med en differentiering av skatten efter olika alkoholhalt.

Även *Kooperativa förbundet* anser att ett lättillgängligt öl med högre alkoholstyrka än det nuvarande skulle kunna motverka konsumtionen av starkare drycker, vilket starkölet med gällande försäljningsrestriktioner inte kunnat göra i mer betydande utsträckning.

Lättast synes det förbundet vara att skapa tillgång till ett något starkare öl än den nuvarande klass II, om gränsen mellan klass II och starköl höjdes från nu gällande 2,8 viktprocent till t. ex. 3,2—3,4 procent. Detta något starkare öl skulle alltså utan ytterligare ändring av lagstiftningen få försäljas i livsmedelsbutikerna. Det bleve givetvis bryggerierna obetaget att inom denna nya gräns framställa också ölsorter med lägre viktprocent. Försäljningen av starköl kunde som nu är fallet fortfarande ske genom systembutikerna. Härvid vore, enligt förbundets mening, dock att förordna, att utbyggnaden av systemets butiksnät med butiker av den typ, som endast säljer vin och öl, fortsätter. Det föreligger en viss fara ur nykterhetssynpunkt, om köparna av starköl endast är hänvisade till butiker av den äldre typen, där de kan frestas att vid sina inköp av starköl också samtidigt göra »impulsköp» av starksprit. Förbundet erinrar om att före det andra världskriget alkoholgränsen för vanligt öl låg vid 3,2 procent.

Stadsfullmäktige i Göteborg anser att tillverkarna bör medgivnas frihet att tillverka öl med 3,2 viktprocent alkohol jämsides med det vanliga ölet med 2,8 viktprocent.

Svenska bryggareföreningen erinrar om att det vid de nya undersökningarna rörande maltdryckernas verkan påvisats, att en bryggeritekniskt normalt framställd maltdryck med en alkoholstyrka av 3,2 procent i stort sett har samma verkan på organismen som det nuvarande ölet. Vid detta förhållande vore det enligt föreningens uppfattning naturligt, att man tillvaratog den möjlighet till kvalitetsförbättring, som en återgång till tidigare gällande alkoholgräns skulle medge. Vid en styrka av 3,2 procent skulle det svenska ölet komma att tillverkas under förhållanden mer jämförliga med dem som gäller i flertalet andra europeiska länder, där maltdryckerna

spelar en betydande roll i dryckeskonsumtionen. Förskjutningen i konsumtionsvanorna mot svagare dryckessorter skulle även främjas genom möjliggörandet av en sådan kvalitetsförbättring.

Svenska bryggeriindustriarbetareförbundet anser en ändring i ölets alkoholhalt vara motiverad, då detta visat sig medföra en icke obetydlig kvalitetsförbättring. Exempel i detta avseende kan, framhåller förbundet, hämtas både av erfarenheter inom vårt eget land och i en rad andra, där maldryckerna varit utsatta för mindre restriktiva åtgärder.

I flera av yttrandena över bryggeriutredningens betänkande framföres ånyo den tidigare tanken på införandet av ett mellanöl. Förslag i sådan riktning föreligger sålunda från länsstyrelsen i Stockholms län, Malt- och läskedrycksförbundet, Föreningen Skattepliktiga bryggerier och Sveriges hotell- och restaurantförbund.

Länsstyrelsen i Stockholms län erinrar om att en ledande tanke bakom 1954 års nykterhetsreform var att man skulle söka inrikta konsumtionen på svagare drycker än brännvin. En sådan ändrad förbrukningsinriktning torde alltjämt kvarstå som en av målsättningarna för nykterhetspolitiken. Åtgärder av olika slag, som vidtagits i nämnda syfte, har emellertid, framhåller länsstyrelsen, antingen varit mer eller mindre förfelade eller fått en blott begränsad effekt. Införandet av ett lättillgängligt mellanöl skulle emellertid verksamt kunna bidra till en gynnsam utveckling. Länsstyrelsen anför vidare.

Med hänsyn till den stora betydelse för folknykterheten nu och i framtiden, som ett reducerande av brännvinets dominerande ställning skulle få, bör enligt länsstyrelsens mening ingen möda lämnas ospard och inga försök underlåtas, som kan tänkas främja en sådan utveckling. Detta torde emellertid icke kunna ske med mindre än att det först skapas ett verkligt hållbart alternativ till de alkoholstarkare dryckerna över huvud. Såsom ovan berörts vet vi numera med säkerhet att det nuvarande starkölet, så länge detta utgör föremål för hög beskattning och därtill är förhållandevis svårtillgängligt, aldrig kan bli ett sådant alternativ. Å andra sidan vet vi också av det danska exemplet, att det ingalunda är utsiktslöst att med tillhjälp av för ändamålet lämpade åtgärder småningom utveckla en ölsed i brännvinsstedens ställe. Med hänsyn till den starka position, som brännvinet av gammalt intagit inom vårt folks dryckesseder, måste det självfallet bli fråga om ett arbete på ganska lång sikt, innan några mera påtagliga resultat kan förväntas.

Länsstyrelsen förordar, att frågan om lättnader i den gällande starkölsregleringen utefter de linjer, som förelades 1957 års riksdag, göres till föremål för förnyade överväganden. Då sådana undersökningar över blodalkoholkurvans förlopp efter förtäring av olika spritdrycker, viner och maldrycker, som utredningen låtit företaga, icke synes ha omfattat starköl med högst den viktprocent, som det här är fråga om, kan det emellertid enligt länsstyrelsen måhända vara lämpligt, att dylika undersökningar föregår ett slutligt ställningstagande i frågan.

Enligt *Sveriges hotell- och restaurantförbund* talar många skäl för att

man nu ånyo tar upp frågan om att medge tillverkning även av maltdrycker med en alkoholstyrka som ligger mellan starkölets och det vanliga ölets. Bolaget anför.

Såvitt all försäljningserfarenhet givit vid handen, är det ett öl av denna utformning, som allmänheten i första hand vill ha och vi kan icke finna några bärande skäl för att förbjuda dess tillverkning. Detta öl bör få säljas efter samma principer som det nuvarande vanliga ölet.

Det mest rationella är enligt vår uppfattning att man tar bort den skarpa gränsen mellan starköl och vanligt öl och endast har ett begrepp öl med ett fastställt högsta procenttal för alkoholhalten. Bryggerierna får sedan — gärna med skattedifferentiering efter alkoholhalten som regulator — frihet att tillverka vilken typ av öl de vill. Kan ett dylikt förslag nu ej realiseras, synes frågan lämpligen kunna lösas på så sätt att den övre gränsen för alkoholhalten i vanligt öl höjes från nuvarande 2,8 procent till den alkoholstyrka som år 1957 föreslogs för det s. k. mellanölet, nämligen 3,6 procent.

Antingen det nuvarande starkölet bibehålles såsom rusdryck eller icke, anser vi det synnerligen angeläget att nu gällande priskontroll på detsamma upphäves. Denna reglering har lett till att prisrelationen mellan starköl och vanligt öl i utskänkningskommitténs förslag kommit att kraftigt förskjutas så att numera endast en tämligen ringa prisdifferens föreligger mellan de båda slagen av maltdrycker. Detta tjänar icke något ändamål ur nykterhetspolitisk synpunkt och alla skäl talar enligt vår mening för att prisregleringen på utskänkningskommitténs förslag av starköl omedelbart slopas.

Liknande synpunkter anföres av *Föreningen Allmännyttiga kafébolag*.

Önskemål om en friare starkölsförsäljning framföres av socialstyrelsen, länsnykterhetsnämnden i Kristianstads län, stadsfullmäktige i Göteborg, Svenska bryggareföreningen och ett par handelskammare.

Socialstyrelsen erinrar om att styrelsen i sitt yttrande över 1944 års nykterhetskommitténs förslag yrkat på en friare starkölsförsäljning såsom ett medel att främja en övergång till alkoholsvagare drycker. Styrelsen anför.

Önskemålet att genom olika åtgärder främja en omläggning av konsumtionen från starksprit till alkoholsvagare drycker har fortfarande aktualitet. En tydlig förskjutning i konsumtionen från starksprit till vin har också skett. Tillgängliga uppgifter rörande försäljningen av alkoholhaltiga drycker har föranlett olika uttolkningar. En intensiv propaganda för vin kan självfallet leda till icke endast en övergång från starksprit till vin utan också en övergång från alkoholfria drycker till vin.

Socialstyrelsen, som beklagar att utredningen inte närmare sökt analysera denna fråga, vilket hade bort kunna ske oavsett att 1957 års riksdag avvisade förslaget om det s. k. mellanölet, finner det önskvärt att frågan om friare former för försäljning av starköl som ett medel att främja övergången från starksprit till drycker med svagare alkoholkoncentration borde upptagas till ingående prövning. Den av utredningen redovisade statistiken från Finland tyder visserligen på att det snarast blivit öl av typen klass II som slagits ut av starkölet. Här skulle det emellertid ha varit av största intresse att få veta i vad mån och i vilken riktning den ökade starkölskonsumtionen inverkat på konsumtionen av övriga rusdrycker, såväl spritdrycker som vin. Socialstyrelsen vill alltså förorda att det överväges, om icke en friare försäljning av starköl, eventuellt kompletterad med prisreglerande åtgärder, skulle kunna prövas som ett led i åtgärderna att nedbringa konsumtionen av spritdrycker.

Länsnykterhetsnämnden i Kristianstads län hemställer att försök med starkölsförsäljning i livsmedelsaffärer anordnas i vissa län. Nämnden anför bl. a.

Enligt nu gällande bestämmelser är starkölet underkastat samma restriktioner som rusdryckerna. Detta torde vara orsaken till att starkölskonsumtionen hittills varit obetydlig i vårt land. Ur nykterhetspolitisk synpunkt kan den ringa förtäringen av starköl tyckas vara en positiv omständighet. Om man emellertid betänker, att starkölskonsumtionens ringa omfattning sannolikt uppkommit därigenom att spritdrycker förtärts i starkölens ställe, kommer saken i ett annat läge. En person måste nu för att få inköpa starköl besöka någon av systembolagets butiker. Då han väl är där torde han emellertid, i synnerhet om han har minsta tendens till missbruk, hellre köpa sprit än starköl. I varje fall måste frestelsen härtill mången gång vara stor. Och även om han köper starköl, är det nära till hands, att han även köper ett kvantum sprit, då han ändå är i en spritbutik. Länsnämnden anser därför, att om starköl finge försäljas i sådana butiker, där vanligt öl försäljes, skulle visserligen konsumtionen av starköl kunna tänkas öka avsevärt, men i stället skulle konsumtionen av spritdrycker minska i en icke ringa utsträckning, vilket skulle innebära en övergång i fråga om alkoholvänorna från starkare till svagare drycker. Att en sådan övergång vore till avsevärd fördel för nykterhetstillståndet i vårt land har icke minst bryggeriutredningens utredningar givit vid handen.

Frågan om maltdryckernas beskattning beröres i några yttranden. Nya systemaktiebolaget och Kooperativa förbundet föreslår sålunda att den nuvarande beskattningen efter kvantitet ersättes med en skatt efter värde.

Nya systemaktiebolaget, som erinrar om att beskattningen på lättvin helt och på starkvin och sprit partiellt utgår proportionellt i förhållande till priset, uttalar som sin mening att statsmakterna bör främja priskonkurrensen inom bryggerihanteringen genom övergång från kvantitetsskatt och kvantitetstull på maltdrycker till skatt och tull efter värde. Bolaget anför.

Nuvarande system för uttagande av tull och skatt på maltdrycker innebär, på grund av att tullen resp. skatten utgör en så väsentlig del — för utländskt öl omkring 40 procent och för svenskt öl ungefär hälften — av varans pris till konsument, att priskonkurrensen mellan fabrikanterna motverkas. Skulle en fabrikant överväga att vidtaga en sänkning av sitt partipris på starköl, kommer en sådan sänkning med nuvarande konstruktion av maltdrycksbeskattningen och maltdryckstullen att medföra en procentuell sänkning av utförsäljningspriset till allmänheten med endast mellan en tredjedel och en fjärdedel av den procentuella partiprissänkningen. Den ringa effekten på konsumentpriset av en prissänkning kommer under sådana förhållanden icke att stimulera till prissänkningar, då den konkurrensvilliga företagaren icke kan vänta sig att ernå en nämnvärt större marknad för sin vara även vid en kraftig sänkning av sitt partipris. Förhållandet blir helt annorlunda därest i stället värdeskatt och värdetull, baserade på fabrikanstens partipris inkl. skatt, införes. För närvarande utgår den speciella maltdrycksskatten på starköl med 47 öre för en flaska om en tredjedels liter. En förvandling av denna skatt till värdeskatt skulle innebära, att en värdeskatt om 60 å 65 procent av partipriset inkl. skatt i stället fick utta-

gas. Bolaget är för sin del övertygat om, att tillverkarna vid en sådan konstruktion av skatten i långt större utsträckning än vad som hittills varit fallet skulle komma att genom prissänkningar konkurrera om marknaden.

Kooperativa förbundet framhåller att det är påtagligt, att nuvarande form för maltdrycksbeskattningen i sin mån utgör en konkurrenshämmande faktor. Då maltdrycksskatten för närvarande utgör omkring hälften av det pris konsumenten får betala framgår enligt förbundet utan vidare, att viljan till betydande prissänkningar från tillverkarens sida dämpas därav att endast till en obetydlig del en sådan konkurrenssprissättning slår igenom i konsumentpriset. Om skatten däremot utginge som värdeskatt och alltså bleve differentierad i förhållande till den framställda dryckens värde (vilket till väsentlig del betingas av viktprocenten) skulle tillverkarna-partihandlarna få ett väsentligt skärpt motiv att företaga prissänkningar för att inleda verksam konkurrens.

Förbundet anser det för sin del vara betydelsefullt att slå fast, att en förvandling av den nu gällande kvantitetsskatten till värdeskatt skulle medföra betydande positiva återverkningar på konkurrensviljan inom maltdryckshanteringen. En sådan reform framstår därför som angelägen.

Svenska bryggareföreningen yrkar med hänsyn till den betydelse som beskattningen av alkoholhaltiga drycker har för konsumtionsutvecklingen att den göres till föremål för en allsidig utredning. Föreningen anför.

Det beskattningssystem, som för närvarande gäller för de alkoholhaltiga dryckerna, är tillkommet genom olika delbeslut och saknar det inre sammanhang som är önskvärt. Såsom vi vid flera tidigare tillfällen framhållit är detta beklagligt, enär skatteinstrumentet har en mycket stor generell räckvidd när det gäller att påverka allmänhetens konsumtionsvanor. Vill man genom beskattningens utformning effektivt bidra till en förskjutning av dryckesvanorna till drycker med lägre alkoholhalt, bör skattesystemet konsekvent avvägas så, att konsumenterna får ett påtagligt incitament att föredra svagare drycker. För att nå detta resultat synes det vara logiskt med ett system, enligt vilket skatten stiger i takt med påverkan. Genom tidigare berörda forskningsresultat i fråga om olika alkoholdryckers påverkan på organismen finns nu ett sakligt underlag för att skapa ett skattesystem uppbyggt efter dessa riktlinjer.

Mot bakgrunden av dessa tankegångar företer den nuvarande alkoholbeskattningen en betydande ojämnhet, som framför allt tar sig uttryck i en relativt sett större belastning av de alkoholsvagare dryckerna. Härigenom hämmas deras förmåga att vinna den framgång, som ur nykterhetspolitisk synpunkt bör eftersträvas.

Svenska bryggeriindustriarbetareförbundet anser att den nuvarande maltdrycksskatten är alltför hög. De senaste ökningarna av dessa skatter har, uttalar man, temporärt men förmodligen också på längre sikt medverkat till sysselsättningssvårigheter inom näringen. Förbundet ser också med oro på det nya läge, konkurrensmässigt sett, som kan uppkomma på grund av EFTA-åtaganden, med olika råvarupriser inom anslutna länder.

Departementschefen

Det har inte ingått i bryggeriutredningens uppdrag att ompröva frågan om maltdryckernas alkoholhalt. Utredningen har inte heller framlagt något förslag i denna fråga utan har vid utarbetandet av sina författningsutkast utgått från att gällande regler på området skall bibehållas.

Frågan om maltdryckernas alkoholhalt har på grund härav inte i större utsträckning uppmärksammats i yttrandena. Åtskilliga remissinstanser har emellertid upptagit frågan och — i syfte att främja strävandena för en övergång inom konsumtionen till svagare drycker — framlagt olika förslag av innebörd att en alkoholstarkare maltdryck än det nuvarande ölet skulle få tillhandahållas i livsmedelsbutikerna. Å andra sidan har nykterhetsorganisationerna motsatt sig att bestämmelserna om alkoholhalten ändras.

Genom de av Goldberg utförda undersökningarna har framkommit nya rön, ägnade att belysa den föreliggande frågan. Tillräckligt underlag för ett ståndpunktstagande i densamma föreligger emellertid inte. Jag har därför inte ansett mig böra upptaga de vid remissbehandlingen framförda förslagen till närmare prövning. Inte heller har jag ansett mig nu böra överväga den i några yttranden framförda tanken att omlägga skatten på maltdrycker till en värdeskatt.

V. Utminuteringsrättigheter

Gällande ordning

Utminutering av öl får bedrivas dels såsom avhämtningsförsäljning dels såsom kringföringshandel.

Avhämtningsförsäljning må utan särskilt tillstånd eller anmälan bedrivas vid Nya systemaktiebolagets utminuteringsställen för rusdrycker. För all övrig avhämtningsförsäljning kräves tillstånd av länsstyrelsen. Sålunda tillåten försäljning skall bedrivas från tillverkningsställe eller fast försäljningsställe. Försålt öl må försändas till köparen. Tillstånd skall liksom förut meddelas att gälla tills vidare, när fråga inte är om försäljning vid enstaka tillfälle eller för enstaka tidsperiod. Tillståndet sökes skriftligen hos länsstyrelsen och ansökningen remitteras till länsnykterhetsnämnden, polismyndigheten och fullmäktige i den kommun där försäljningen skall ske. Fullmäktige skall höra kommunens nykterhetsnämnd. Om ansökan avser enstaka tillfälle eller enstaka tidsperiod gäller ett förenklat remissförfarande. Någon formell vetorätt för kommunens fullmäktige föreligger inte efter 1954 års reformer. I enlighet med då gjorda motivuttalanden avslås emellertid ansökningar om rätt till avhämtningsförsäljning om fullmäktige med synnerligen stark majoritet, 80 procent av de avgivna rösterna, motsatt sig att sådan försäljning anordnas. Frågan om vetorätt behandlas närmare i det följande under VI.

Tillstånd till kringföringsförsäljning må av länsstyrelsen meddelas tillverkare för försäljning från tillverkningsstället eller, i den mån så finnes skäligt och lämpligt, annan än tillverkare för försäljning från fast försäljningsställe eller, under samma förutsättning som nyss sagts, tillverkare eller annan för försäljning från särskilt inrättat nederlag. Bryggeriernas tidigare fria försäljningsrätter har upphört. Det har emellertid av lagstiftaren förutsatts, att ölbryggerierna i allmänhet skall erhålla tillstånd till kringföringsförsäljning från tillverkningsstället, såvida inte missförhållanden konstaterats. Avsikten med bestämmelserna är att bereda större möjligheter att överblicka och övervaka försäljningen. I fall, då fråga inte är om försäljning från tillverkningsstället, skall behovsprövning ske, varvid i allmänhet viss återhållsamhet ansetts böra iakttagas. Vid ansökningens prövning skall alltså undersökas, om behovet av öl inom försäljningsområdet är tillfredsställande tillgodosett genom den fasta butikshandeln eller genom tidigare anordnad rörlig försäljning. En viss särställning har dock ansetts böra givas lättölsbryggare eller läskedrycksfabrikant, som utom egna produkter vill sälja öl i skälig omfattning. I sådana fall skall försäljningsrätt medgivas, om inte särskilda skäl talar däremot. Tillstånd till kringföringsförsäljning skall i regel avse en för sådana tillstånd gemensam period om fyra år, oktrojperiod. Dock må, om särskilda skäl föreligger, tillstånd meddelas också för del av oktrojperiod.

Till närmare belysning av proceduren vid tillståndsprövningen har bryggeriutredningen lämnat följande redogörelse.

Sökanden har först att till länsstyrelsen inge skriftlig ansökan med bifogande av erforderliga handlingar, dvs. firmabevis e. d., myndighets- och konkursfrihetsbevis samt lämplighetsintyg. Ansökan om avhämtningsförsäljning kan enligt författningsbestämmelserna inges när som helst men bör — utom vid tillfällig sådan försäljning — inlämnas senast sex månader före den avsedda försäljningens början. Ansökan om kringföringsförsäljning från oktrojperiodens början bör vara länsstyrelsen tillhanda senast nio månader dessförinnan.

Härefter vidtar remissförfarandet. Beträffande ansökan om avhämtningsförsäljning är detta förfarande obligatoriskt. Över ansökan skall regelmässigt höras följande fyra myndigheter: länsnykterhetsnämnden, polismyndigheten, kommunens fullmäktige och den kommunala nykterhetsnämnden. Remiss sker först till polismyndigheten med uppdrag till denna att remittera ärendet vidare till fullmäktige. Dessa har i sin tur att höra nykterhetsnämnden, varefter kommunens verkställande organ, dvs. drätselkammaren eller kommunalnämnden yttrar sig. Sedan ärendet behandlats i fullmäktige, återgår handlingarna till polismyndigheten, som — ofta efter att ha hört lokalt polisorgan — med eget yttrande insänder akten till länsstyrelsen. Slutligen sker remiss till länsnykterhetsnämnden. Beträffande kringföringsförsäljning förekommer inget obligatoriskt remissförfarande. I regel sker dock remiss åtminstone till länsnykterhetsnämnden och ej sällan till andra myndigheter.

Sedan länsstyrelsen utfärdat tillståndsbevis, vilket stämpelbelägges och expedieras, avslutas proceduren med kungörelseförfarande o. d. Kungörelse om tillståndsbevis införes i pressen. Avskrifter av beviset tillställs dessutom vissa myndigheter.

Utredningen

I fråga om utminuteringsregleringen har utredningen funnit, att den nu gällande tillståndsregleringen i stort sett inte längre fyller någon egentlig uppgift, eftersom behovsprövningen i realiteten i allt väsentligt är slopad. Ölet är numera även på landsbygden så lättillgängligt, att ett borttagande av den huvudsakligen formella prövningen inte kan väntas medföra någon nämnvärd ökning av vare sig förbrukning eller missbruk. Ett slopande av denna tillståndsprövning skulle vidare inbespara mycket onödigt arbete och onödiga kostnader för myndigheter och företagare. En generell restriktiv försäljningsreglering bör enligt utredningens mening inte användas i syfte att stävja förekommande missbruk av öl. Detta kan och bör ske genom åtgärder i de individuella fallen dels i nykterhetsvårdens form dels genom direkta ingrepp mot eventuella missförhållanden inom försäljningsverksamheten.

Av nu angivna skäl har utredningen förordat en genomgripande omläggning av utminuteringsregleringen. Utredningen har därvid strävat efter att å ena sidan åstadkomma en liberalisering och förenkling av gällande bestämmelser och att å andra sidan skapa garantier för att de föreskrifter för försäljningen, som anses nödvändiga, verkligen blir efterlevda och riktigt tillämpade.

Förslaget innebär, att utminuteringsrätten får utnyttjas för såväl fast som rörlig försäljning utan att någon författningsmässig skillnad göres mellan de båda försäljningsformerna. Rätt till utminutering av öl tillkommer, efter ett enkelt anmälningförfarande, dels livsmedelshandlare, som försäljer bröd och andra bakverk, ägg och mjölk samt andra mejerivaror, kött och andra köttvaror, fisk eller specier, dels yrkesmässiga tillverkare av öl, lättöl eller läskedrycker, dels allmännyttiga maltdrycksföretag. Livsmedelshandlares utminutering får bedrivas endast i samband med försäljning av livsmedel. Prövningen av anmälningarna — väsentligen avseende sökandes behörighet och lämplighet — verkställs av polismyndigheten i orten. Utminuteringsrätten skall gälla tills vidare utan tidsbegränsning.

Utredningen konstaterar i sina motivuttalanden inledningsvis, att tillstånds-förfarandet uppenbarligen förorsakar sökandena besvär, kostnader och andra olägenheter, ofta föranledda av den tidsutdräkt som förfarandet medför. Beträffande kringföringstillstånd tillkommer, att proceduren måste upprepas vart fjärde år. De statliga myndigheterna och kommunerna åsamkas genom dessa ärenden åtskilligt arbete och inte oväsentliga kostnader. Detta gäller i första hand länsstyrelserna. Särskilt kungörelseförfarandet medför ej obetydliga kostnader för annonsering, som var särskilt stora vid övergången till den nuvarande ordningen, då ett stort antal nya rättigheter tillkom. Fortfarande sökes dock något 1 000-tal nya avhämtningstillstånd årligen, varjämte över 1 000-talet kringföringsrättigheter skall förnyas vart fjärde år.

Vad beträffar avhämtningsförsäljningen i livsmedelsbutiker har — erinrar utredningen — praxis vid tillståndsprövningen utvecklats i en allt mer liberal riktning. Någon behovsprövning förekommer över huvud inte och numera lämnas tillstånd inte bara — som tidigare — till fullständiga livsmedelsaffärer utan också till mjölk- och brödbutiker, charkuteributiker och fiskaffärer. Även butiker med färdigpackade och djupfrysta livsmedel har fått rätt till ölförsäljning.

Den nuvarande ordningen innebär sålunda, att tillstånd — utom i fall där kommunens fullmäktige med synnerligen stark majoritet motsatt sig avhämtningsförsäljning inom sitt område — beviljas för alla välskötta livsmedelsaffärer. Att under dessa förhållanden upprätthålla kravet på en formell tillståndsprövning måste enligt utredningen betecknas som onödigt krångel. Om sökanden inte är obehörig eller olämplig och om han bedriver handel med livsmedel är utgången given och tillstånd beviljas. Det arbete och de kostnader, som nedlägges på tillståndsprövningen, blir under dessa förhållanden, framhåller utredningen, bortkastade. Tillståndsförfarandet kan i dessa fall utan olägenhet slopas.

Den livsmedelsdistribution, som bedrivs från livsmedelsbussar och hemköpsföretag, konkurrerar ofta med de vanliga livsmedelsbutikerna. För livsmedelsbussar och hemköpsföretag har därför, på samma sätt som gäller livsmedelsbutiker, tillstånd ansetts böra lämnas utan behovsprövning. I dylika fall har tillståndet avsett kringföringsförsäljning, som inte är underkastad kommunalt veto. De skäl som anförts för slopande av tillståndsprövningen för avhämtningsförsäljning från livsmedelsbutiker gäller, uttalar utredningen, uppenbarligen också här.

Vad härefter angår den försäljning som bedrivs av tillverkare av drycker — öl, lättöl och läskedrycker — sker denna både som avhämtningsförsäljning och kringföringsförsäljning. Försäljning kan i båda formerna ske såväl från tillverkningsställe (ölbryggeri, lättölsbryggeri etc.) som från särskilt inrättade nederlag.

I fråga om öltillverkarnas kringföringsförsäljning gäller — erinrar utredningen — att behovsprövning redan enligt författningsbestämmelserna inte skall förekomma för kringföring från tillverkningsstället. Någon anledning att bibehålla tillståndsregleringen finns därför enligt utredningen ej heller i dessa fall.

Beträffande lättölstillverkares och läskedrycksfabrikanters kringföringsförsäljning anför utredningen följande.

Beträffande lättölstillverkares och läskedrycksfabrikanters kringföringshandel har i lagstiftningsmotiven uttalats, att dessa kategorier borde beredas en särställning vid tillståndsgivningen. I praxis har i allmänhet konstaterats, att sökanden avsett att bedriva ölförsäljningen inom samma område och till samma kundkrets som tidigare vid försäljningen av lättöl och läskedrycker. Någon egentlig behovsprövning har inte visat sig möjlig att genomföra. Lättölsbryggare och läskedrycksfabrikanter har alltså i regel — där speciella omständigheter inte förelegat — fått begärda tillstånd till kringföringshandel med öl. Ej heller på detta område av ölförsäljningen

har därför tillståndsregleringen kommit att fylla någon egentlig funktion och bör därför enligt vår mening upphöra. Om så sker, kommer det i våra direktiv berörda önskemålet om ökad medverkan från dessa näringsidkares sida i ölbryggeriernas ölförsäljning att få en naturlig lösning. Varje anmärkningsfri lättölsbryggare eller läskedrycksfabrikant, som så önskar, skulle få rätt att sälja öl och för leverans av öl kunna vända sig till vilket ölbryggeri han vill. Han kan sålunda utnyttja ölbryggeriernas inbördes konkurrens för att få bästa möjliga leveransvillkor. Försäljningsrätten bör omfattas kringföring såväl från lättölsbryggeriet och läskedrycksfabriken som från särskilt inrättade nederlag.

I fråga om öltillverkares kringföring från särskilt nederlag utanför tillverkningsstället framhåller utredningen att en förhållandevis restriktiv behovsprövning förekommit trots att ett stort antal tillstånd beviljats. I motiven till gällande lagstiftning uttalades, erinras det, att viss återhållsamhet i allmänhet borde iakttagas vid meddelande av nya nederlagsrättigheter i avvaktan på resultatet av bryggeriutredningens arbete. Behovsprövning skulle således förekomma med beaktande av förekomsten av livsmedelsbutiker med ölförsäljning och tidigare anordnad rörlig försäljning. Restriktiviteten sammanhängde även med uppfattningen, att den fasta försäljningen i butiker var mindre aktiv än den rörliga försäljningen och därför borde främjas.

Med utgångspunkt från erfarenheterna efter den nya lagstiftningens ikraftträdande har utredningen kommit till den uppfattningen, att en fortsatt behovsprövning i vad gäller öltillverkarnas nederlagsförsäljning allmänt sett framstår såsom föga motiverad. Utredningen anför.

Konkurrensen inom den alltmer minskande kringföringshandeln med öl är redan nu på de flesta håll så omfattande, att allmänhetens intresse att tillgodose sitt behov av öl genom sådan försäljning kan anses tillfredsställt. Ett borttagande av behovsprövningen kan därför knappast väntas medföra vare sig ökad försäljning eller nya nykterhetspolitiska problem. Tyngdpunkten i distributionen torde även framdeles komma att förskjutas mot försäljning i livsmedelsbutiker eller i samband med annan livsmedelshandel.

I detta sammanhang erinrar utredningen även om att de sociala undersökningarna inte givit något belägg för att frekvensen av missbruk av öl och överträdelse av försäljningsbestämmelserna numera skulle vara större vid kringföringsförsäljning än vid avhämtningsförsäljning. Skäl finnes därför enligt utredningen ej heller ur denna synpunkt att i tillståndshänseende fortsätta att behandla kringföringen mera restriktivt än avhämtningen. Utredningen fortsätter.

Mot den restriktiva tillståndspraxis, som alltjämt kvarstår i fråga om viss del av kringföringsförsäljningen, kan även vissa invändningar göras ur näringspolitisk synpunkt. Denna praxis innebär, att samhället på ett diskriminerande sätt ingriper i konkurrensen mellan olika företagare. De med lättölsbryggerier och läskedrycksfabriker associerade producentkooperativa öltillverkarna torde härigenom ha fått bättre konkurrensmöjligheter än övriga ölbryggerier. Genom en skiftande praxis inom olika län vid tillståndsprövningen har vidare ett bryggeri i flera fall otillbörligt gynnats på ett annat bryggeris bekostnad. Det har sålunda inträffat, att en länsstyrelse — måhända i insikt om att restriktivitet på detta område genom

utvecklingens gång blivit meningslös — bifallit en framställning från ett utanför länet beläget ölbryggeri att få kringföra öl från ett nederlag i länet. Härigenom har det ölbryggeri, som sedan gammalt bedrivit kringföring inom försäljningsområdet, fått ökad konkurrens och minskad försäljning. När sistnämnda bryggeri sedan sökt försvara sin ställning genom att i sin tur utvidga försäljningen till det konkurrerande bryggeriets försäljningsområde i det andra länet, har emellertid länsstyrelsen med stöd av lagstiftningsmotiven avslagit ansöknigen. Det förhållandet att kringföringstillstånden meddelas för varje län för sig torde även eljest ha inverkat menligt på en rationell utformning av försäljningsorganisationen. Följden har alltså blivit, att samhällets reglerande åtgärder verkat konkurrensbegränsande, bl. a. så tillvida att företag inom samma bransch behandlats olika och således inte fått utöva sin näring under samma villkor. Vi vill även framhålla, att en restriktiv praxis i fråga om nederlagsrättigheter i många fall leder till en irrationell distributionsordning. Dylika förhållanden anser vi otillfredsställande. Den restriktiva tillståndspraxis, som alltjämt förekommer på detta område, bör därför slopas.

Vad slutligen beträffar den avhämtningsförsäljning, som bedrivs av tillverkare av öl, lättöl och läskedrycker, är denna i praktiken knuten till tillverkningsställen och fasta försäljningsställen för kringföring (nederlag). I praxis har det ansetts — framhåller utredningen — att en rättighet till kringföringsförsäljning normalt bör kompletteras med en rättighet till avhämtningsförsäljning, såvida inte nykterhetsförhållandena eller andra särskilda omständigheter talar häremot. Då man kan utgå från att det här är fråga om en mindre omfattande försäljning av servicekaraktär, synes det utredningen icke föreligga anledning att bibehålla tillståndsprövningen. Att kräva särskild prövning för avhämtningsförsäljning inom bryggeriet anses knappast heller vara motiverat om försäljningen från bilar kan bedrivas fritt redan omedelbart utanför bryggeriet. För att förhindra att den nu ifrågavarande avhämtningsförsäljningen i framtiden får större omfattning, förordar utredningen att särskilda ölbutiker inte skall få finnas vare sig vid ölbryggerier, lättölsbryggerier, läskedrycksfabriker eller särskilt inrättade ölnederlag, därest sådana butiker inte inrättats före den 1 januari 1960.

Sammanfattningsvis uttalar utredningen på förevarande punkt följande.

Vi finner sålunda, att nuvarande tillståndsprövning i fråga om utminuteri-
tering av öl i flertalet fall inte fyller någon reell uppgift, att den saknar betydelse ur nykterhetssynpunkt och att den i viss utsträckning har en oför-
månlig verkan ur näringsfrihetssynpunkt. Även om några fördelar skulle kunna anses förknippade med tillståndsförfarandet, är dessa enligt vår mening inte av sådan betydelse att de kan motivera bibehållandet av regle-
ringen. Genom att slopa denna skulle vidare vinnas minskat krångel vid ärendenas handläggning. Bl. a. skulle man få en inte obetydlig arbetsavlastning på länsstyrelserna. Belastningen på länsstyrelsernas expensanslag skulle också minskas. Vi har inte funnit möjligt att närmare ange värdet av nu antydda kostnadsbesparingar, men de är säkerligen inte utan betydelse. Även i övrigt skulle åtgärder i angiven riktning medföra en lättnad för myndigheter, kommuner och företagare, som är verksamma på detta område. Bl. a. skulle kommunernas befattning med individuella ärenden rörande tillkomsten av nya utminuteringsrättigheter upphöra.

Beträffande den hittillsvarande uppdelningen av utminuterings- och avhämtningsförsäljning och kringföring, d. v. s. fast och rörlig försäljning, framhåller utredningen att denna blivit allt svårare att upprätthålla, eftersom de båda försäljningsformerna flyter in i varandra. Utredningen anför.

Att livsmedelsföretagens försäljning i butiker behandlas som avhämtningsförsäljning belagd med kommunal vetorätt medan försäljningen från livsmedelsbussar anses som kringföring — utan kommunal vetorätt — har tidigare berörts. Den som har rätt till kringföringshandel har vidare enligt praxis ansetts ha möjlighet att, om han så önskar, få rätt också till avhämtningsförsäljning. Den som har fått tillstånd till avhämtningsförsäljning har författningsenligt rätt att försända sålt öl till köpare. Sådan försändning är i praktiken svår att skilja från kringföringshandel. Bryggeriernas kringföringshandel omfattar för övrigt till mycket stor del försändning av öl, som är eller kan anses sålt före leveransen, s. k. stående order. Den författningsmässiga skillnaden mellan avhämtnings- och kringföringsförsäljning föreslås därför slopad. Härigenom kommer alla rättighetshavare att få möjlighet att bedriva både fast och rörlig handel med öl utan att av nu berörd anledning hindras att bygga upp en rationell försäljningsorganisation.

Enligt utredningsförslaget bör från rätten att utminutera öl undantagas — förutom torghandel — livsmedelshandel som är förenad med kioskförsäljning eller utskänkningsrörelse. Härom anföres följande.

Att öl inte får säljas från kiosker eller butiker med kioskrättigheter överensstämmer med nuvarande praxis och motiveras av intresset att begränsa utminuterings- och avhämtningsförsäljningen till den vanliga affärstiden och möjligheten att kunna effektivt övervaka försäljningen. Vårt förslag innebär här, att den som enligt butikstängningslagen förvärvat särskilt tillstånd att sälja vissa varor till allmänheten på annan affärstid än den vanliga inte skall få sälja öl. Undantag härifrån bör dock kunna ifrågakomma i särskilda fall, t. ex. när det gäller citybutiker, för vilka länsstyrelsen beviljat tillstånd att efter vanlig affärstid sälja livsmedel. Att öl i normala fall inte får utminuteras under utövning av eller i samband med utskänkningsrörelse överensstämmer likaledes med rådande praxis och motiveras med de skillnader i fråga om försäljningstider och ordningsföreskrifter, som måste upprätthållas mellan utminutering och utskänkning. Även i sistnämnda hänseende kan undantag tänkas förekomma i vissa specialfall, t. ex. för livsmedelsbutik, som är belägen i varuhus, där även en barsservering e. d. finns anordnad. Betingelserna måste i dylika undantagsfall vara sådana, att missbruk av utminuteringsrätten genom förtäring av inköpt öl på stället kan anses uteslutet.

Remissinstanserna

De föreslagna förenklingarna i fråga om utminuterings- och avhämtningsförsäljning och kringföring, d. v. s. fast och rörlig försäljning, framhåller utredningen att denna blivit allt svårare att upprätthålla, eftersom de båda försäljningsformerna flyter in i varandra. Utredningen anför.

Att livsmedelsföretagens försäljning i butiker behandlas som avhämtningsförsäljning belagd med kommunal vetorätt medan försäljningen från livsmedelsbussar anses som kringföring — utan kommunal vetorätt — har tidigare berörts. Den som har rätt till kringföringshandel har vidare enligt praxis ansetts ha möjlighet att, om han så önskar, få rätt också till avhämtningsförsäljning. Den som har fått tillstånd till avhämtningsförsäljning har författningsenligt rätt att försända sålt öl till köpare. Sådan försändning är i praktiken svår att skilja från kringföringshandel. Bryggeriernas kringföringshandel omfattar för övrigt till mycket stor del försändning av öl, som är eller kan anses sålt före leveransen, s. k. stående order. Den författningsmässiga skillnaden mellan avhämtnings- och kringföringsförsäljning föreslås därför slopad. Härigenom kommer alla rättighetshavare att få möjlighet att bedriva både fast och rörlig handel med öl utan att av nu berörd anledning hindras att bygga upp en rationell försäljningsorganisation.

Statskontoret tillstyrker utredningsförslaget och framhåller att det nuvarande tillståndsförfarandet, ehuru förenat med besvär och kostnader, inte fyller någon egentlig uppgift.

Socialstyrelsen anför följande.

Då utredningen konstaterat, att de sociala olägenheterna av ölförsäljningen med nuvarande reglering är små, kan måhända behovet av ny ölförsäljningsförordning, varom utredningen framlagt förslag, ifrågasättas, särskilt som den nu gällande förordningen endast förhållandevis kort tid varit i tillämpning och dessutom innebär en relativt långtgående förenkling av försäljningsbestämmelserna i jämförelse med motsvarande bestämmelser i den tidigare pilsnerdricksförsäljningsförordningen. Socialstyrelsen anser sig likväl icke ha anledning att resa principiella invändningar mot detta förslag, som främst motiveras av rationaliseringsskäl.

Bryggeriutredningens förevarande förslag torde — om det genomföres — enligt *länsstyrelsen i Stockholms län* innebära en slutgiltig likvidering av en av de krångligheter i samband med öldistributionen, som framstått som svårast att förstå för gemene man.

Enligt *IOGT:s* mening innebär övergången från bestämmelsen om tillståndsgivning till ordningen med enkel anmälan ingen större förändring i sak. Organisationen anför.

Denna tillståndsgivning bör dock som utredningen föreslagit decentraliseras till polismyndighet. Likaså innebär det en lämplig förenkling, att endast nykterhetsnämnden yttrar sig på kommunens vägnar. Den äger en ingående sakkunskap, som man inte kan förutsätta, att kommunens styrelse eller fullmäktige besitter. Inom vissa kommuner har det blivit praxis, att dessa två organ undantagslöst följer nykterhetsnämnden. Det förekommer även, att kommuner till nykterhetsnämnden delegerat uppgiften att avge yttrande i här berörda frågor.

Föreningen Sveriges landsfiskaler ansluter sig till utredningens bedömning att den gällande prövningen i flertalet fall inte fyller någon reell uppgift. Anmälningsförfarandet kommer heller icke — påpekas det — att innebära avsaknad av all prövning. Med utgångspunkt från de erfarenheter föreningen har i hithörande frågor, anser man sålunda den föreslagna ordningen utan olägenhet kunna ersätta tillståndsprövningen.

Svenska bryggareföreningen framhåller att liberaliseringen är önskvärd för bryggeriindustrin då gällande tillstandsreglering förorsakar både myndigheter och företag betydande besvär och kostnader utan att längre fylla någon egentlig uppgift. Dessutom kan, anser föreningen, med fog invändningar göras mot denna reglering ur näringspolitisk synpunkt till följd av skiftande praxis i olika län vid tillståndsprövningen. I många fall kan detta ej blott leda till konkurrensbegränsning utan också till diskriminering av vissa företag.

Det torde kunna konstateras, uttalar *Statens pris- och kartellnämnd*, att de nuvarande tillståndsprövningarna medför ett avsevärt administrativt besvär trots att behovsprövningen i stort sett slopats. Förslaget innebär också fördelar ur näringsfrihetssynpunkt. Här om anföres följande.

Ur konkurrenssynpunkt bör — såsom utredningsmännen även gjort — framhållas att den tillståndspraxis, som alltjämt kvarstår i fråga om viss del av kringföringsförsäljningen, i verkligheten medför, att samhället på ett diskriminerande sätt ingriper i konkurrensen mellan olika företagare. Genom en skiftande praxis inom olika län inträffar vidare, att ett bryggeri kan komma att otillbörligt gynnas på ett annat bryggeris bekostnad. Oberoende av hur man bedömer nyttan av restriktivitet vid regleringen av utminutereringen ur nykterhetspolitisk synpunkt, förefaller det nämnden som om en förenkling av hithörande föreskrifter under alla förhållanden vore påkallad. Vidare synes det önskvärt, att regleringsbestämmelserna i möjligaste mån ändras så att företagare inom branschen fortsättningsvis behandlas lika och får tillfälle att utöva sin näring på samma villkor.

Enligt *länsstyrelsens i Malmöhus län* bedömning synes ur nykterhetssynpunkt inga olägenheter vara att förvänta. Ur arbetssynpunkt kan ett genomförande av förslagen väntas medföra en vinst såväl för myndigheter som för företagare.

Länsstyrelsen i Norrbottens län anser det rationellt och praktiskt att decentralisera tillståndsgivningen beträffande utminutereringen från länsstyrelsen till polischefen. Enligt nu gällande ordning torde tillståndsmyndigheten, länsstyrelsen, låta vederbörande landsfiskals utlåtande i lämplighetsfrågan få vara avgörande vid länsstyrelsens prövning av ansökan, framhålles det.

Länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län konstaterar att förslaget i och för sig medför en betydande förenkling men väntar sig däremot inte någon större minskning i arbetsbördan. Länsstyrelsen anför.

För länsstyrelsens vidkommande medför det föreslagna anmälningsförfarandet utan tvivel en viss arbetsminskning. Under 1958 och 1959 ha således vid länsstyrelsen handlagts 249 respektive 215 ärenden om tillstånd till utminutering. Då ärendena kommit att bli av rutinkaraktär, torde dock minskningen av länsstyrelsens arbetsbörda bli av ganska obetydlig omfattning.

Om förslagets innebörd för Stockholms del anför *överståthållarämbetet* — som i stort sett delar utredningens uppfattning om att den nuvarande tillståndsregleringen har föga värde — följande.

Det bör dock påpekas att den ringa betydelsen av behovsprövningen i tillståndsärendena åtminstone för Stockholms vidkommande torde bero på att gällande praxis, enligt vilken tillstånd medges endast för vissa slag av livsmedelsbutiker, är så allmänt känd, att ansökningar från annat håll i regel icke förekomma. Någon erinran mot att, såsom föreslagits, direkt i förordningen angiva de slag av detaljhandlare, som kunna få utminutera öl, torde icke föreligga. För Stockholms del torde handläggningen komma att innebära att — liksom nu — poliskommissarien i vederbörande vaktdistrikt samt stadsfullmäktiges kommitté för utskänkings- och utminuteringsärenden skola yttra sig över inkomna anmälningar. Då vidare prövningen av anmälningarna i sak torde få samma karaktär som den nuvarande tillståndsprövningen, lärer sålunda för huvudstadens vidkommande den föreslagna ändringen ej få annan betydelse än att handläggningen överflyttas från överståthållarämbetet till poliskammaren; någon decentralisering och nämnvärd förenkling av handläggningen innebär således icke förslaget. Emellertid torde reglerna för handläggningen av dessa ärenden böra vara desamma för Stockholm som för landet i övrigt, och överståthållarämbetet vill därför icke, så-

vitt gäller butikshandeln å vanlig affärstid, motsätta sig förslaget, därest detta anses böra genomföras för riket i övrigt.

Såsom tidigare antytts önskar några remissinstanser att liberaliseringen av bestämmelserna fullföljes längre än utredningen ansett sig kunna göra. *Länsstyrelsen i Älvsborgs län* har sålunda svårt att förstå, att den »pappers-exercis», som föranledes av det av utredningen föreslagna anmälningsförfarandet beträffande utminuterung av öl, verkligen är nödvändig av nykterhetspolitiska skäl. Länsstyrelsen ser därför helst, att detta förfarande slopas och ersättes av föreskrifter, som — i förekommande fall med straffpåföljd — reglerar utminuterungen. Dessa föreskrifter skulle bland annat röra de allmänna förutsättningarna för utminuterung och länsstyrelsens möjlighet att ingripa mot olämplig utminuterung.

Liknande uttalanden göres av ett par handelskammare.

Sveriges Köpmannaförbund och *Sveriges speceri- och lanthandlareförbund* anmärker att den föreslagna ordningen knappast kan anses vara ett enkelt anmälningsförfarande bl. a. med hänsyn till den personprövning som avses förekomma.

Kooperativa förbundet vill betona, att tillståndsgivningen för den stora kåren av försäljare av maldrycker, livsmedelsbutikerna, enligt utredningens förslag på intet sätt befriats från prövning och att ordet »anmälan» i stället för »tillstånd» därför lätt kan befaras komma att bli missuppfattat. Vad som föreslås torde, enligt förbundets mening, snarare kunna betecknas som en i sig själv värdefull förenkling av tillståndsförfarandet men knappast som ett fullständigt formellt och reellt frisläppande av ölminuterungen genom livsmedelsbutik. Förbundet vill därför förorda, att den prövning av nykterhetsnämnden, som enligt förslaget skall efterfölja anmälan till polismyndighet, helt slopas och att i stället lagligt utrymme ges åt här ifrågavarande myndigheter att ingripa när missbruk ur nykterhetsvårdande synpunkter anses kunna konstateras, vilket bör ske i form av förbud för vederbörande försäljare att utöva ölförsäljning. Den praktiska lämpligheten av ett på så sätt förenklat förfarande framstår enligt förbundets mening som helt naturligt redan mot bakgrunden av det förhållandet, att den vida övervägande delen av ifrågavarande butiker redan har frihet till ölminuterung.

Liknande synpunkter anlägges av *Nya systemaktiebolaget*. Frågan om rätt att utminutera öl bör enligt bolagets mening bedömas med utgångspunkt från ölhandelns utveckling under de senaste fem åren. Härom anföres bl. a. följande.

Nu gällande ölförsäljningsförordning, som trädde i kraft den 1 oktober 1955, har medfört en mycket liberalare tillståndsgivning än tidigare. Antalet butikstillstånd är nu uppe i över 25 000 mot 8 000 år 1955, alltså mer än en tredubbling. Då det totala antalet butiker i landet som med hänsyn till sortiment och försäljningsinriktning överhuvudtaget kan tänkas komma i fråga som ölförsäljare utgör omkring 30 000, betyder detta att omkring 5/6 av alla sådana butiker inom livsmedelshandeln nu har tillstånd att sälja öl. Nyordningen 1955 torde sålunda ha medfört att så gott som

alla butiker som velat sälja öl fått rätt härtill i den mån kommunen inte rest så starkt motstånd att detta föranlett länsstyrelsen att icke bevilja tillstånd.

Tyvärr finns i utredningen inga uppgifter om frekvensen av indragna tillstånd, vilka hade kunnat belysa behovet av det nya tillståndsförfarande som utredningen föreslår. Trots den våldsamma ökningen i antalet tillstånd och den i proportion därtill ökade åtkomligheten har emellertid ölförsäljningen gått tillbaka.

Behovet och nyttan av att hos myndigheterna pröva och registrera anmälningar om utminuterung av öl kan mot bakgrunden av de redovisade förhållandena enligt bolagets mening starkt betvivlas. Härtill kommer att det myckna arbete som nedlägges i samband med tillståndsgivningen endast vid enstaka tillfällen ger underlag för ingripande. Om något verksamt regulativ verkligen kan anses behövligt, borde detta därför i stället enligt bolaget utformas som en rätt för viss myndighet att förbjuda försäljning, då verklig anledning härtill förekommer. Utminuterungen bör således kunna lämnas helt fri, om åt länsstyrelsen samtidigt ges rätt att förbjuda utminuterung vid enskilt företag eller del därav, när missförhållanden ger anledning härtill. Systembolaget föreslår sålunda, att handeln med öl lämnas helt fri för såväl tillverkare som detaljhandlare och att länsstyrelser och andra myndigheter åläggas att ingripa mot missförhållanden enligt i huvudsak samma bestämmelser som finnes intagna i förordningen om försäljning av alkoholfria drycker.

En negativ inställning till de nu ifrågavarande förslagen har Sveriges nykterhetsvänners landsförbund, Nationaltemplarorden, De kristna samfundens nykterhetsrörelse och länsnykterhetsnämnderna i Jönköpings, Kronobergs och Malmöhus län.

Sveriges nykterhetsvänners landsförbund vill sålunda bestämt avstyrka, att nuvarande tillståndsgivning för livsmedelshandlare att sälja öl ersättes med ett anmälningsförfarande, varigenom bl. a. alla möjligheter till behovsprövning bortfaller. Landsförbundet är icke övertygat om att denna behovsprövning vid tillståndsgivningen helt upphört redan nu.

Nationaltemplarorden förklarar sig villig att biträda varje förenkling som icke riskerar att medföra ökad konsumtion och därmed ökade svårigheter. Flertalet av de föreslagna åtgärderna anses emellertid vara av den natur att de från denna utgångspunkt icke kan tillrådas. Nationaltemplarorden finner det sålunda inte tillrådligt att den nuvarande tillståndsgivningen för livsmedelshandlare att utminutera öl upphäves och att en enkel anmälan till polismyndighet sättes i dess ställe.

Enligt *De kristna samfundens nykterhetsrörelse* bereder de ifrågavarande ärendena, så enkelt som dessa nu handlägges, inga som helst svårigheter för någon. Men förfarandet innebär, betonas det, utan tvivel en återhållande faktor på sådana försäljare, som eljest skulle frestas att ännu mera utnyttja ölhandeln till förmån för det enskilda vinstintresset.

Länsnykterhetsnämnden i Jönköpings län anför följande.

En av huvudlinjerna i 1954 års ölförsäljningsförordning är överförandet av ölförsäljningen från den mera aktiva kringföringshandeln till den mera passiva butikshandeln. Efter hand som butikshandeln med öl blev mera allmän skulle tillståndsgivningen för kringföringshandeln minskas. Genomförandet av denna målsättning gör det nödvändigt, att som hittills pröva kringföringstillstånden vart fjärde år. Länsnykterhetsnämnden motsätter sig därför bryggeriutredningens förslag att förenkla ölförsäljningen så att ett tillstånd skall gälla för såväl avhämtnings- som kringföringshandel med giltighetstid tills vidare. 55 tillstånd för kringföringsförsäljning har för oktoberperioden 1/10 1959—30/9 1963 av länsstyrelsen i Jönköpings län medgivits 20 sökande öl- och lättölsbryggerier, varav 12 sökande har tillverkningsstället utom länet. En omprövning av dessa tillstånd vart fjärde år kan icke anses för myndigheterna eller sökandena så betungande, att gällande försäljningsförordnings huvudprincip skulle frångås.

Länsnykterhetsnämnden i Malmöhus län anser emellertid att tillstånd kan lämnas tills vidare.

Vissa remissinstanser anser, att en förenkling i överensstämmelse med utredningsförslaget kan genomföras i fråga om butiksförsäljningen-avhämtningsförsäljningen, men förordar, att tillståndstvånget bibehålles när det gäller den rörliga försäljningen-kringföringsförsäljningen. Detta är fallet med länsstyrelserna i Kronobergs och Skaraborgs län samt länsnykterhetsnämnden i Västerbottens län. Länsnykterhetsnämnden i Norrbottens län hävdar, att kringföringsförsäljningens fortbestånd bör utredas och nykterhetsnämnden i Skövde att denna försäljning bör slopas och att nuvarande ordning bör bibehållas om så inte sker. Kritiska synpunkter på kringföringsförsäljningen anföres också av länsnykterhetsnämnden i Kronobergs län.

Utöver vad hittills behandlats har i yttrandena gjorts en del detaljpåpekanden. I några yttranden, bl. a. från *länsstyrelsen i Västernorrlands län* och *IOGT*, har hävdats att benämningen tillstånd bör bibehållas. IOGT anser sålunda att det, för att minska riskerna för överträdelser av förordningen från ölförsäljarnas sida kan vara lämpligt att ordet »tillstånd» bibehålles och att tillstånden får en klar tidsbegränsning. *Nya systemaktiebolaget* påpekar, att beteckningen anmälan på det föreslagna förfarandet kan vara ägnad att skapa missförstånd. Då försäljning icke får påbörjas förrän medgivande härom lämnats av polismyndighet, innebär den nya ordningen endast en förenkling av tillståndsgivningen. Då en viss prövning skall ske av sökandens lämplighet, anser *kontrollstyrelsen* det mest konsekvent att bibehålla ansökan såsom grund för tillståndsgivningen.

Länsstyrelsen i Skaraborgs län hävdar, att anmälan bör göras till länsstyrelsen, inte till polismyndigheten. Det bör i konsekvens härmed också ankomma på länsstyrelserna att ingripa mot missbruk inom utminuteringen. Ett liknande uttalande göres av *länsnykterhetsnämnden i samma län*.

I yttrandena från IOGT och landsfiskalsföreningen i Västernorrlands län uttalas att försäljningsrätt endast bör ges åt speceriaffärer men inte åt

specialbutiker i livsmedelsbranschen. Malt- och läskedrycksförbundet och Föreningen Skattepliktiga bryggerier önskar att ej blott detaljaffärer utan också livsmedelsgrossister får rätt att sälja öl.

Överståthållarämbetet kan inte, vad gäller utminuteri i samband med kioskhandel eller utskänkning, finna lämpligt att, såsom skulle ske enligt förslaget, låta utminuteringsfrågor prövas av andra myndigheter än dem, som har att lämna tillstånd till kioskhandel, d. v. s. länsstyrelsen. Antalet tillstånd av detta slag torde dock, anses det, bli obetydligt.

Departementschefen

Bryggeriutredningens förslag i fråga om utminuteri av öl innebär åtskilliga förenklingar i gällande ordning. Sålunda föreslås att hittillsvarande författningsmässiga skillnader mellan butiksförsäljning och rörlig försäljning slopas. Då det nuvarande omständliga förfarandet med tillstånd av länsstyrelsen inte längre anses fylla någon egentlig uppgift förordar utredningen vidare, att rätt till utminuteri av öl skall utan behovsprövning kunna meddelas vissa kategorier av näringsidkare efter ett enkelt anmälningsförfarande hos polismyndigheten. De ifrågakommande kategorierna innefattar livsmedelshandlare, som försäljer bröd och andra bakverk, ägg och mjölk samt andra mejerivaror, kött och andra köttvaror, fisk eller specerier, tillverkare av öl, lättöl eller läskedrycker samt allmännyttiga maldrycksföretag. Försäljningsrätten föreslås skola gälla tills vidare utan tidsbegränsning.

Mot de nu berörda förslagen har det stora flertalet remissinstanser inte anfört någon väsentlig erinran. I ett antal yttranden har man dock uttalat att bestämmelserna kan förenklas avsevärt mer än som föreslagits av utredningen. Därvid har yrkats, att utminuteri av öl lämnas helt fri och att myndigheterna endast skall ha befogenhet att förbjuda försäljningen när missförhållanden visar sig uppkomma. Å andra sidan avstyrker flertalet nykterhetsorganisationer — dock icke IOGT — att ändringar vidtages i gällande ordning.

De förslag som utredningen framlagt innebär å ena sidan att möjligheten att få försäljningsrätt i stort sett bibehålles vid samma typer av företag som nu kan komma i fråga men å andra sidan att denna rätt skall kunna erhållas utan någon mer ingående prövning. Mot bakgrunden av det utredningsmaterial som redovisas i betänkandet synes det visserligen finnas mycket som talar för att försäljningsbestämmelserna — såsom också flera remissinstanser förordat — inom utminuteri borde kunna förenklas åtskilligt radikalare än som skett i utredningsförslaget. En sådan ytterligare liberalisering skulle emellertid bl. a. innebära en icke obetydlig utvidgning av kretsen av företag som skulle få bedriva ölförsäljning. Då utredningsförslaget synes väl tillgodose alla rimliga krav från konsumenternas sida och med hänsyn till att en ytterligare utvidgning av försäljningsrätten torde föra med sig åtskilliga problem i fråga om tillsyn och kontroll, har jag dock funnit övervägande skäl tala för att försäljningsrätten avgränsas i enlighet

med utredningens förslag. Såsom utredningen förutsatt kräver en sådan begränsning en viss prövning från myndigheternas sida. Denna prövning bör emellertid i de allra flesta fall kunna inskränkas till en i stort sett formell undersökning huruvida företaget tillhör de kategorier som kan få försäljningsrätt. Det fåtal fall som kräver närmare utredning torde icke medföra någon större belastning för myndigheterna eller nämnvärd omgång för den sökande. Med hänsyn till vad här uttalats och till vad jag föreslår i fråga om det kommunala medinflytandet på utminuteringen erfordras icke längre tvingande föreskrifter om remiss av hithörande ärenden.

I enlighet med vad nu anförts finner jag mig i allt väsentligt kunna tillstyrka utredningens förslag på nu angivna punkter. I ett par hänseenden har jag dock funnit mig böra vidtaga mindre jämkningar i bestämmelsernas utformning. Enligt min mening bör sålunda de typer av livsmedelsbutiker som kan få försäljningsrätt icke, såsom utredningen förordat, i detalj anges i författningstexten. En lämplig lösning synes vara att ersätta den föreslagna detaljbestämmningen med begreppet matvaruhandlare, vilket i stort sett torde motsvara de av utredningen angivna kategorierna. Genom att de åsyftade företagen sålunda anges mer allmänt beredes också myndigheterna utrymme för en något friare, efter de lokala förhållandena och distributionsväsendets utveckling anpassad bedömning och möjliggöres överhuvud en smidigare tillämpning av bestämmelserna. Härjämte bör den väsentligen formella ändringen i utredningsförslaget vidtagas att rätt till ölförsäljning — såsom föreslagits av flera remissinstanser — ges i form av tillstånd.

Vad härefter beträffar frågan vilken myndighet som bör meddela tillstånd till utminutering finner jag i likhet med utredningen övervägande skäl tala för att prövningen överföres från länsstyrelsen till polismyndigheten i den ort där försäljningsstället är beläget. Härigenom uppnås också den fördelen att prövningen förlägges till den myndighet som regelmässigt har den bästa kännedomen om de ifrågavarande företagen och som därför med minsta möjliga omgång kan ta ställning till inkommande ansökningar.

I anslutning till vad nu anförts förordar jag sålunda att tillstånd till utminutering må av polismyndigheten meddelas matvaruhandlare, tillverkare av öl, lättöl eller läskedrycker samt allmännyttiga maltdrycksföretag. Tillstånden bör gälla tills vidare utan tidsbegränsning.

Någon anledning till erinran föreligger inte från min sida mot utredningens förslag att utminutering i princip inte skall få förekomma i rörelser som har rätt till öppethållande efter den vanliga affärstidens slut eller till utskänkning av rusdrycker, öl eller alkoholfria drycker. Det av utredningen föreslagna förbudet för tillverkare att bedriva utminutering från särskilt inrättad butik anser jag mig också kunna tillstyrka.

VI. Det kommunala inflytandet på utminuteringsen

Gällande ordning

Kommunen äger i motsats till vad tidigare varit fallet inte vetorätt när det gäller utminuteringsen men kan i stället med bindande verkan påfordra, att länsstyrelsen föreskriver att tillståndsinnehavares eller försäljningsföreståndares ekonomiska fördel göres oberoende av de sålda kvantiteterna. En förutsättning är dock att kommunen härvidlag föreslår sådana grunder som av länsstyrelsen kan finnas lämpliga. Även om en anordning av här åsyftat slag inte föreslagits från kommunens sida, kan emellertid viss hänsyn tagas till dess önskemål, såtillvida att enligt motivuttalanden till 1954 års ölförsäljningsförordning en ansökning rörande avhämtningsförsäljning bör avslås, om en synnerligen stark kommunal opinion motsätter sig, att avhämtningsförsäljning anordnas. I praxis har härvidlag krävts, att ca 4/5 av fullmäktiges röstande ledamöter motsätter sig att tillstånd lämnas.

Utredningen

Bryggeriutredningen har i stort sett inte funnit anledning att rubba principerna för det nuvarande kommunala inflytandet beträffande ölförsäljningen. Utredningens förut återgivna förslag att man skall slopa skillnaden mellan fast och rörlig försäljning har emellertid föranlett vissa smärre ändringar härvidlag. Utredningen föreslår sålunda, att fullmäktiges möjlighet att motsätta sig ölförsäljning skall gälla all utminuteringsen, såväl fast som rörlig, som bedrivs av livsmedelshandlare, inte som nu endast butiksförsäljning. Å andra sidan förordas, att kommunen inte skall kunna hindra den försäljning som bedrivs av tillverkare av drycker, d. v. s. ölbryggerier, lättölsbryggerier och läskedrycksfabriker. I förhållande till gällande ordning innebär detta den ändringen, att kommunens medbestämmanderätt bortfaller beträffande sådan fast försäljning (avhämtningsförsäljning), som bedrivs från ölbryggerier, lättölsbryggerier, läskedrycksfabriker och kringföringsnederlag. Då utredningen emellertid förutsätter att den fasta försäljningen i dessa fall förblir relativt begränsad samt att inga nya ölbutiker inrättas och då kommunens medinflytande i praktiken synes vara ganska betydelselöst anses förslaget inte kunna möta några allvarligare invändningar.

Liksom hittills kommer kommunens fullmäktige enligt utredningsförslaget att kunna besluta om inrättande av allmännyttigt maltdrycksföretag. Ett sådant företags verksamhet kommer därvid i fråga om utminuteringsen att omfatta den försäljning, som annars skulle ske genom livsmedelshandlare.

Varje kommun bör enligt utredningen beredas tillfälle att begagna sitt medinflytande i fråga om livsmedelshandlarnas ölförsäljning eller att inrätta allmännyttigt maltdrycksföretag, dels vid en övergång till den nu föreslagna ordningen, dels senare på kommunens eget initiativ. Tillika föreslås, att den nu i praxis på grundval av tidigare nämnda motivuttalanden erkända

möjligheten för kommunen att hindra ölförsäljning genom livsmedelshandlare uttryckligen regleras i den nya ölförsäljningsförordningen och sålunda förvandlas till en formlig vetorätt.

De nu framlagda förslagen innebär sammanfattningsvis, att kommunernas nuvarande medbestämmanderätt i fråga om utminuterings av öl i huvudsak bibehålles och även utvidgas att omfatta försäljning från hemköpsföretag, livsmedelsbussar o. d. Däremot inbegripes inte dryckestillverkarnas relativt begränsade fasta försäljning i denna rätt. Har sålunda kommunen hindrat försäljning genom livsmedelshandlare eller inrättat allmännyttigt maltdrycksföretag, kan — förutom sådant företag — endast tillverkare utminutera öl inom kommunen.

Beträffande den gällande kommunala medbestämmanderätten — med möjlighet för kommunalfullmäktige att förhindra avhämtningsförsäljning inom kommunen — erinrar utredningen om att denna har begagnats i allt mindre utsträckning. Numera gäller på grund av kommunens inställning hinder mot avhämtningsförsäljning endast i ett 50-tal av landets kommuner, huvudsakligen inom Jönköpings, Kopparbergs och Västerbottens län. Inalles är antalet butikstillstånd nu uppe i ett antal över 25 000 mot 8 000 år 1955.

Som ett komplement till annan övervakning av utminuterings av öl förordar bryggeriutredningen att en samarbetsnämnd i ölfrågor inrättas i varje kommun bestående av en representant för kommunen, en för polismyndigheten, en för nykterhetsnämnden och i allmänhet en eller två av kommunen i samråd med ortens ölförsäljare utsedda representanter för dessa. Nämnden föreslås inom sig utse ordförande. Kommunerna skulle härigenom, framhålls det, erhålla en god kontakt med och insyn i ölhandelns förhållanden.

I sin motivering till förslaget anför utredningen bl. a. följande.

Samarbete mellan myndigheterna och maltdrycksbranschen bör naturligtvis i första hand ske genom direkt kontakt mellan vederbörande myndighet och ölhandlare. En förtroendefull sådan samverkan är självfallet av stort värde. Härutöver bör emellertid tillkomma samverkan på ett mera allmänt plan. I sådant syfte bör enligt vår mening skapas särskilda lokala samarbetsnämnder i maltdrycksfrågan, vilka väsentligen bör bli organ för informella överläggningar, för information och diskussion i frågor rörande maltdryckerna, organ där de berörda parterna kan fritt och otvunget komma till tals med varandra. Till denna nämnd skulle i första hand myndigheter, nykterhetsintresserade och ölhandlare kunna vända sig med uppkomna problem och på ett tidigt stadium få dessa smidigt lösta på frivillighetens väg. I varje fall skall nämnden höras, därest förhållandena påkallar administrativa åtgärder.

Utredningen framhåller, att den direkta övervakningen av ölförsäljningen bör handhas av samma myndigheter, som enligt utredningens förslag har att i allmänhet befatta sig med meddelande och återkallelse av försäljningsrättigheter, nämligen länsstyrelsen, polismyndigheten och den kommunala nykterhetsnämnden. Vid sitt arbete med tillsynen över ölförsäljningen bör dessa myndigheter med anlitan av den lokala samarbetsnämnden i första hand söka lösa uppkommande frågor på frivillighetens väg.

Vad beträffar Stockholm har utredningen övervägt, om inte ifrågavarande uppgifter skulle kunna lösas inom ramen för den rådgivande nämnden för utskänkningsärenden eller stadens egen utskänkningskommitté efter den komplettering i sammansättningen, som erfordras för att tillgodose förevarande särskilda ändamål. Utredningen har emellertid stannat för att inte förordna en annan ordning för Stockholms del än som avses gälla för landet i övrigt.

Representanter för myndigheterna skulle såsom ett tjänsteuppdrag delta i sammanträdena och erhålla ev. reseersättning från sina huvudmän. Ölhandels organisationer förutsättes i eget intresse bekosta utgifterna för sina ombud vid sammanträdena. Kostnaderna för det allmänna skulle härigenom bli obetydliga.

Samarbetsnämnden skall enligt förslaget sammanträda så snart någon representant så önskar och efter kallelse av ordföranden, dock minst en gång årligen. Den skall vid sina sammanträden kunna begära upplysningar av ölförsäljare och dennes personal, experter och representanter för i nämnden icke företrädda parter. Nämndens ledamöter skall ha tystnadsplikt.

Remissyttrandena

När det gäller kommunens möjligheter att förhindra butiksförsäljning har meningarna vid remissbehandlingen varit delade. Bryggeriutredningens ståndpunkt lämnas utan erinran av kontrollstyrelsen, länsstyrelserna i Kronobergs samt Göteborgs och Bohus län, länsnykterhetsnämnderna i Stockholms, Jönköpings och Västerbottens län, Sveriges nykterhetsvänners landsförbund, Nationaltemplarorden, De kristna samfundens nykterhetsrörelse samt några lokala instanser.

Länsnykterhetsnämnden i Kronobergs län anser att kravet på 80 procents majoritet är för högt, IOGT att två tredjedelars majoritet är tillräcklig. Länsnykterhetsnämnden i Skaraborgs län motsätter sig att kommunernas medbestämmanderätt inskränkes.

Ett stort antal remissinstanser har emellertid motsatt sig att kommun skall äga vetorätt i någon form. Detta gäller socialstyrelsen, kommerskollegium, överståthållarämbetet, länsstyrelserna i Stockholms, Skaraborgs, Väster- norrlands och Norrbottens län, länsnykterhetsnämnden i Kristianstads län, Svenska landskommunernas förbund, Föreningen Sveriges landsfiskaler, Nya systemaktiebolaget, Svenska bryggareföreningen, Svenska bryggeriindustri- arbetareförbundet, Malt- och läskedrycksförbundet, Föreningen Skattepliktiga bryggerier, Kooperativa förbundet, Sveriges köpmannaförbund, Sveriges speceri- och lanthandlareförbund, handelskamrarna och några lokala myndigheter, bl. a. stadsfullmäktige i Göteborg.

Statskontoret ifrågasätter om — med hänsyn till förefintliga liberaliseringssträvanden och utredningens bedömning av ölets roll — den kommunala medbestämmanderätten bör utvidgas så som utredningen förordat.

De remissinstanser, som anslutit sig till utredningens ståndpunkt, har inte anfört några mera ingående synpunkter på den föreliggande frågan.

I OGT uttalar, att man bör sträva efter att åstadkomma en så enkel ordning som möjligt när det gäller ölförsäljningen. Samtidigt måste samhället emellertid slå vakt om kommunernas möjligheter till inflytande och försöka förebygga alkoholmissbruk. Från dessa utgångspunkter kan organisationen i stort sett godta den av utredningen föreslagna ordningen. På vissa punkter önskar man dock modifiera de föreslagna bestämmelserna.

Det framhålles sålunda, att de i motiven till nu gällande förordning angivna reglerna för det kommunala medinflytandet har tolkats så, att 80 procent eller därutöver av fullmäktiges ledamöter skall motsätta sig att livsmedelshandlare bedriver utminuteri av öl för att länsstyrelsen skall förordna att sådan utminuteri ej får förekomma inom kommunen. I andra kommunala sammanhang har man allt mer kommit att övergå till ordningen med enkel majoritet. Om man vid behandling av här avsedda ärenden vill förhindra, att en relativt liten majoritet skall bestämma, anser I OGT det lämpligt att här kräva två tredjedels majoritet.

De remissinstanser som motsätter sig kommunal vetorätt har i allmänhet betonat att en sådan rätt numera synes betydelslös och att några bärande skäl för förslaget i denna del inte anförts av utredningen.

Svenska landskommunernas förbund anför följande.

I förslaget till ny ölförsäljningsförordning har intagits en bestämmelse om kommunalt veto i fråga om utminuteri av öl. Någon motsvarande bestämmelse finns inte i nu gällande ölförsäljningsförordning och av utredningen framgår att den vetorätt på området som ändock tillämpas med stöd av uttalanden i förarbetena till förordningen begagnas av ett allt färre antal kommuner, numera närmare bestämt ett 50-tal. Ett av syftena med 1954 års nykterhetsreform var att främja en övergång från kringföringshandel till avhämtningsförsäljning i fasta butiker, vilket man ansåg var att föredraga ur nykterhetspolitisk synpunkt. Eftersom erfarenheterna av en sådan ändrad inriktning av försäljningen under senare år varit i stort sett goda, torde anledning saknas att längre bibehålla här berörda vetorätt, som endast motverkar en fortsatt utveckling i samma gynnsamma riktning.

Länsstyrelsen i Stockholms län betonar, att ett system, som betager invånarna i en viss kommun möjligheten att begagna sig av rättigheter, som måhända står befolkningen i grannkommunen till buds, rent principiellt ter sig otillfredsställande och föga ägnat att skapa tillbörlig respekt för myndigheter och förordningar.

Länsstyrelsen i Västernorrlands län anmärker, att det i många av de fall, då kommuner begagnat sig av möjligheten att hindra butiksförsäljning, kan ifrågasättas om detta skett på sakliga grunder. *Kommerskollegium* anser att upprätthållandet av förbud av förevarande slag icke synes tjäna något ändamål ur nykterhetssynpunkt men däremot kan vara ägnat att fördyra och försvåra distributionen.

Överståthållarämbetet, som anser att någon invändning inte bör kunna göras mot att en anvisning om hänsynstagande till den kommunala opinio-

nen ges i form av ett motivuttalande — såsom nu är fallet — finner det olämpligt att i författningen intaga en föreskrift härom med den vaga avfattning som här föreslagits. Ämbetet ifrågasätter för övrigt behovet av generella inskränkningar som de nu ifrågavarande.

Den föreslagna bestämmelsen om allmännyttiga maltdrycksföretag har berörts endast i några yttranden. Landskommunernas förbund uttalar, att gällande bestämmelser om dylika företag bör kvarstå. I andra yttranden förordas eller ifrågasättes att den slopas. Uttalanden i sådan riktning göres av kommerskollegium, länsstyrelsen i Västernorrlands län, Nya systemaktiebolaget, Svenska bryggareföreningen, Svenska bryggeriindustriarbetareförbundet, Kooperativa förbundet, Sveriges köpmannaförbund och Sveriges speceri- och lanthandlareförbund samt några handelskammare, bl. a. i Stockholm och Göteborg. Mer ingående behandlas frågan av Kooperativa förbundet samt Sveriges köpmannaförbund och Sveriges speceri- och lanthandlareförbund.

Enligt *Kooperativa förbundet* är bibehållandet av den ifrågavarande bestämmelsen ägnat att väcka starka betänkligheter. Förbundet anför.

Som ersättning för det kommunala vetots slopande beträffande butiksförsäljningen infördes en möjlighet för kommunen att anordna avhämtningsförsäljningen genom förelag utan enskilt vinstintresse. I de fall, då kafébolaget inte själv bedriver försäljning utan överlåter denna åt livsmedelsbutiker, anses föreståndaren eller innehavaren som det kommunala företagets försäljare. Inom de orter, där företag av denna typ är verksamma, varierar ersättningen för det utförda försäljningsarbetet inom vidsträckta gränser och utgår efter vitt skilda normer. Det har från åtskilliga konsumtionsföreningar, där livsmedelsbutikerna tjänstgör som försäljare, ibland anförts, att den utgående ersättningen inte täcker kostnaderna för försäljningsarbetet. I sådana fall måste givetvis felande kostnadstäckning sökas genom ökade pålägg på andra butikens varor och därigenom, i högre eller mindre grad, medföra nackdelar för köparna, även för dem, som inte själva gör inköp av maltdrycker. Ifråga om konsumtionsföreningarna är det vidare enligt styrelsens mening principiellt helt oriktigt att gentemot dem tillämpa riktlinjen om avveckling av det *enskilda* vinstintresset, eftersom dylikt vinstintresse icke förekommer inom konsumentkooperationen med dess speciella karaktär av konsumentägd företagsamhet. Den ersättning för försäljningsarbetet beträffande ölminuteringen, som formellt utgår till en godkänd buliksföreståndare, tillfaller ju inte denne utan föreningen och dess medlemmar. Företagekonomiskt sett är det givetvis också oriktigt att överhuvud taget tillämpa principen att göra ersättningen för försäljningen oberoende av »den försälda myckenheten», vilken i en del fall t. o. m. torde ha tillämpats så, att ersättningen utgått med schematiskt lika storlek till alla de kommunala maltdrycksföretagens återförsäljare helt utan samband med försäljningens högst varierande storlek och de likaledes högst varierande försäljningskostnaderna. Styrelsen vill därför starkt förordas, att de 14 kommunala maltdrycksföretag (inalles 43), vilka för närvarande bedriver utminutering (enbart eller i förening med utskänkning), beredes tillfälle att avveckla sin verksamhet eller, alternativt, vidtaga sådana anordningar, att ersättningen at återförsäljarna utgår efter kostnadsekonomiskt riktiga principer.

Sveriges köpmannaförbund och *Sveriges speceri- och lanthandlareförbund* hävdar att möjligheten att anordna företag av ifrågavarande typ ovedersägligt innebär ett intrång i näringsfriheten. Förbunden anför följande.

I bilaga 3 till utredningens betänkande meddelas uppgifter om förekommande allmännyttiga kaféföretag, deras verksamhetsgrenar, ölförsäljningen — varvid redogöres bl. a. för olika förekommande system beträffande regleringen av de privata affärsidkarnas ersättning för handhavande av ölförsäljningen — kapital- och vinstförhållanden m. m. I promemorian framhålls att de allmännyttiga kaféföretagen uppkommit och utvecklats i nära anslutning till de idéer, som drivit fram desintresseringen inom rusdrycks-handeln. Mot bakgrunden av det faktiska material rörande »ölfrågans» ringa betydelse från nykterhetspolitisk synpunkt, som genom utredningens arbete framkommit, och med hänsyn jämväl till utredningens rekommendationer i övrigt synes det, som om tiden nu vore mogen att gå vidare i riktning mot en liberalisering och förenkling i fråga om ölförsäljningen i landet i dess helhet. Lika litet som den centrala prövningen beträffande upptagande av tillverkning av öl skall omfatta frågan, huruvida ett bryggeri må inrättas, lika litet borde det finnas anledning att på det kommunala planet bibehålla en motsvarande prövning beträffande försäljning av öl. På samma sätt synes det, som om man nu skulle kunna avveckla förekommande möjlighet till kommunal reglering av affärsidkarnas ersättning för handhavande av ölförsäljningen. En fortsatt sådan reglering står inte i överensstämmelse med de liberaliserande och rationaliserande tendenser, som i övrigt präglar utredningens förslag, och det har icke kunnat göras gällande, att en dylik reglering har någon betydelse från nykterhetspolitisk synpunkt eller att ölmisshand bruk skulle förekomma särskilt på platser, där försäljningen nu är förenad med ett visst enskilt vinstintresse.

Stockholms handelskammare anser att de allmännyttiga maltdrycksföretagen haft en benägenhet att åstadkomma obehörigt hinder i såväl maltdrycksproducenternas som livsmedelshandelns näringsutövning, och att de ofta nog representerar ett distributionsekonomiskt slöseri.

Delade meningar har vid remissbehandlingen framförts också när det gäller förslaget att inrätta särskilda lokala samarbetsnämnder.

Förslaget har tillstyrkts eller i huvudsak lämnats utan erinran av socialstyrelsen, länsstyrelsen i Malmöhus län, länsnykterhetsnämnderna i Stockholms, Kronobergs, Västerbottens och Norrbottens län, Föreningen Sveriges landsfiskaler, Svenska bryggeriindustriarbetareförbundet, Sveriges nykterhetsvänners landsförbund, IOGT, De kristna samfundens nykterhetsrörelse, några handelskammare och flertalet lokala instanser. Länsnykterhetsnämnden i Kronobergs län anser dock att verksamhetsområdet bör omfatta helt län, Föreningen Sveriges landsfiskaler att det bör omfatta ett polisdistrikt.

Att lokala samarbetsnämnder möjliggöres utan att ges obligatorisk karaktär förordas av statskontoret, kommerskollegium och länsnykterhetsnämnden i Kristianstads län.

I en rad yttranden avstyrkes emellertid nämndernas inrättande eller ifrågasättes deras värde. Detta gäller yttrandena från statens organisationsnämnd, överståthållarämbetet, länsstyrelserna i Stockholms, Kronobergs,

Göteborgs och Bohus, Älvsborgs, Skaraborgs och Västernorrlands län, länsnykterhetsnämnderna i Jönköpings, Malmöhus samt Göteborgs och Bohus län, Svenska stadsförbundet, Svenska landskommunernas förbund, Nya systemaktiebolaget, Svenska bryggareföreningen, Kooperativa förbundet, Sveriges köpmannaförbund, Sveriges speceri- och lanthandlareförbund, Sveriges centrala restaurangaktiebolag, Nationaltemplarorden, några handelskammare och lokala instanser, däribland stadsfullmäktige i Stockholm.

Länsstyrelsen i Malmöhus län finner utredningens förslag värdefullt. Uppenbarligen skulle, anser länsstyrelsen, skapas möjligheter till ökad samverkan mellan myndigheterna och ölbranschens olika företrädare, samtidigt som myndigheterna vid sitt arbete med tillsynen över ölförsäljningen kan antagas erhålla möjlighet att med anlitan av nämnden på ett smidigt sätt lösa uppkommande tvistefrågor på frivillighetens väg.

De kristna samfundens nykterhetsrörelse uttalar att det av utredningens förslag om nya kontrollorgan tydligt framgår att ölhanteringen innebär risker även enligt utredningens liberaliserande förslag. Skall sådana organ inrättas, bör de enligt organisationen få vidare befogenheter än utredningen föreslagit och bli kontrollorgan för all ölhandel och därtill ha fortlöpande kontakt med resp. nykterhetsnämnd, som dock är närmast ansvarig för länens och kommunernas nykterhetstillstånd.

Länsstyrelsen i Malmöhus län föreslår beträffande nämndens sammansättning att ölförsäljningarnas representanter i nämnden utses av ölförsäljarna själva genom deras egna organisationer. *IOGT* anser att representanterna för kommunen, d. v. s. för fullmäktige och nykterhetsnämnd, bör författningsmässigt garanteras majoritet i nämnden. Likaså bör fullmäktige utse ordförande och vice ordförande bland de av fullmäktige valda ledamöterna.

Förslaget om lokala samarbetsnämnder för att främja nykterhet och ordning i samband med utminutering av öl bör enligt *socialstyrelsens* mening förverkligas endast under den förutsättningen, att de kommunala nykterhetsnämndernas uppgift av motsvarande art icke inskränkes. Denna socialstyrelsens uppfattning har självfallet kommit styrelsen att hysa tvekan om behovet av de föreslagna samarbetsnämnderna men föranleder dock ej styrelsen att motsätta sig deras inrättande. Lokal samarbetsnämnd synes då böra ägna uppmärksamhet åt ölhandeln i stort och sålunda icke — som utredningen tänkt sig — endast åt utminuteringen av öl.

Sveriges nykterhetsvänners landsförbund hävdar att det naturliga vore att nykterhetsnämnden blir det organ som behandlar de problem som kan uppkomma på området. Om en samarbetsnämnd inrättas bör den ha ett vidare verksamhetsområde än som föreslagits. Förbundet anför.

Om den kommunala samarbetsnämnd, som utredningen föreslår, är att betrakta som ett korrektiv till den ytterligare liberalisering av ölhandeln, som föreslås av utredningen, vill landsförbundet tillstyrka att denna nämnd inrättas — om alltså landsförbundets allvarliga erinringar mot förändringar i nu gällande ölförsäljningsförordning icke skulle vinna beaktande. Det naturliga är väl emellertid, att nykterhetsnämnden förblir det organ, som

har att pröva uppkomna problem, då det gäller försäljningen av den alkoholdryck, som dock ölet är. Det förefaller som om utredningen genom förslaget om det nya kommunala organets inrättande icke vore lika säker på ölets relativa ofarlighet som utredningen i andra delar av betänkandet synes vara. Utredningen räknar med att företrädare för kommunens fullmäktige, nykterhetsnämnden, polismyndigheten och ölförsäljarna själva skall ingå i denna »ölnämnd». Till denna skulle enligt utredningen »nykterhetsintresserade» ha att vända sig, om något skulle finnas att påtala beträffande utminuteringsen av öl inom kommunen. Om en sådan nämnd inrättas, måste det enligt landsförbundets mening föreskrivas, att nämnden skall ägna sig åt *all* ölförsäljning inom kommunen, att den skall kontinuerligt samarbeta med nykterhetsnämnden, att den skall hålla tillräckligt täta sammanträden och att det särskilda nykterhetsintresset, för vilket nykterhetsrörelsen är ett uttryck, skall representeras i nämnden i analogi med vad som förutsättes för den samarbetsnämnd på riksplanet, som utredningen också föreslagit.

När det gäller samarbetsfrågorna på det lokala kommunala planet vill *länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län* ifrågasätta, om man verkligen skall behöva tillskapa ett helt nytt organ, en helt ny nämnd för denna uppgift. De problem, som ölförsäljningen och ölmissbruket föranleder, ligger redan med nuvarande lagstiftning inom de kommunala nykterhetsnämndernas område. Enligt länsstyrelsens uppfattning vore det därför en fullt naturlig lösning om det ökade samarbetet beträffande ölfrågor på det kommunala planet i fortsättningen lades på nykterhetsnämnderna. Man torde kunna räkna med att en sådan lösning blir avsevärt mera praktisk, än om en helt ny nämnd skulle tillskapas. Särskilt i många kommuner på landsbygden torde en särskild nämnd för enbart samarbetsfrågorna innebära en onödig överorganisation.

Kontrollstyrelsen ställer sig något tveksam till utredningens förslag på förevarande område. Maltdryckshanteringen torde i många kommuner icke erbjuda några problem. Inrättandet av särskilda samarbetsnämnder synes därför kunna inskränkas till de större städerna och göras beroende av att åtminstone en viss minoritet av kommunens fullmäktige framställt yrkande därom.

Även enligt *statskontorets* mening bör det få ankomma på vederbörande kommun att själv avgöra huruvida någon samarbetsnämnd i frågor rörande utminuteringsen handhavande bör inrättas. Ämbetsverket gör i sammanhanget bl. a. följande erinringar.

För att främja nykterhet och ordning i samband med utminuteringsen av öl skulle enligt de sakkunniga i varje kommun inrättas en lokal samarbetsnämnd bestående av representanter för olika kommunala organ och för ölförsäljare. Statskontoret vill framhålla, att det enligt gällande kommunallag lär vara kommun obetaget att tillskapa en dylik nämnd, om behov härav anses föreligga. Vid anmälan av proposition nr 210/1953 med förslag till kommunallag m. m. uttalade föredragande departementschefen bl. a., att kommunerna bäst fyllde sina många uppgifter som lokala samhällsorgan, om de åtnjöte relativ frihet på det organisatoriska området. En alltför ingående reglering från statsmakternas sida av kommunernas för-

hållanden skulle dessutom kringskära den kommunala självstyrelsen och minska medborgarnas intresse för kommunala åtgärder och initiativ, ansåg departementschefen.

De remissinstanser som motsätter sig inrättandet av lokala samarbetsnämnder anser i allmänhet att befintliga organ är tillräckliga för de föreliggande uppgifterna. *Statens organisationsnämnd* uttalar sålunda att den kommunala kontrollen av ölförsäljningen torde kunna utövas på ett tillfredsställande sätt med redan nu verk samma organ. Nämnden förutsätter att nykterhetsnämnderna uppmärksam följer försäljningen av öl och i kraft av sina befogenheter vidtager av utvecklingen betingade åtgärder.

Länsstyrelsen i Stockholms län anser det visserligen inte otänkbart att frågor kan uppkomma för vars lösande en samarbetsnämnd skulle kunna vara till nytta, men detta synes knappast utgöra en hållbar motivering för ifrågavarande förslag. Länsstyrelsens egna erfarenheter på området ger icke heller belägg för antagandet att sådana nämnder skulle ha någon väsentlig funktion att fylla. Då därtill kommer, framhåller länsstyrelsen, att det icke saknas möjligheter att inom ramen för redan tillgängliga resurser komma till rätta med lokala ölförsäljningsproblem, om och i den mån sådana skulle uppstå, kan länsstyrelsen icke förorda att förslaget realiserar.

Svenska stadsförbundet ställer sig tveksamt till förslaget att en lokal samarbetsnämnd skall finnas i varje kommun för behandling av frågor rörande utminutering av öl och ifrågasätter om behovet av sådana nämnder är så stort att inrättandet härav bör göras obligatoriskt inom kommunerna. Förbundet anför.

Med de i huvudsak endast informativa uppgifter, som enligt förslaget skall tillkomma dessa organ, anser sig styrelsen ej helt övertygad om att nämnderna i praktiken kommer att fylla någon större funktion vid sidan av de myndigheter, som har hand om den direkta övervakningen av ölförsäljningen. Enligt styrelsens uppfattning bör man i största möjliga mån undvika att tillskapa obligatoriska organ med så begränsade uppgifter och befogenheter, som det här är fråga om. Vidare synes förslaget i denna del knappast stå i överensstämmelse med de av utredningen förordade förenklingsåtgärderna eller med de arbets- och kostnadsbesparingar utredningen eljest eftersträvat. Enligt styrelsens mening synes erforderlig samverkan på detta område bäst kunna åstadkommas genom direkta kontakter mellan ölhandlarna och de övervakande myndigheter, som har befattning med ölförsäljningsrättigheterna.

Liknande synpunkter anlägger *Svenska landskommunernas förbund*, som finner förslaget beaktansvärt men ifrågasätter om behovet av sådana nämnder är så stort att särskilda föreskrifter om inrättandet därav erfordras. Förbundet fortsätter.

Samarbetsnämndernas uppgifter blir mycket begränsade och deras befogenheter kommer att inskränka sig till informella överläggningar och avgivande av yttranden i vissa ärenden. De får inga förvaltnings- eller verkställighetsuppgifter i egentlig mening och blir inte hänförliga till »nämnder» enligt 44 § kommunallagen, eftersom de kommer att stå utanför den kommunala förvaltningen. Enligt styrelsens mening bör man undvika att till-

skapa obligatoriska organ med så begränsade uppgifter. Erforderligt samarbete torde kunna åstadkommas genom direkt kontakt mellan ifrågavarande myndigheter och ölhandlare. I övrigt vill styrelsen framhålla att de föreslagna samarbetsnämnderna inte torde vara lämpade att anlitas såsom remsorgan på det sätt utredningen tänkt sig. Slopas den i det föregående berörda vetorätten finns heller ingen anledning att i samarbetsnämnd invälja särskild representant för kommunens fullmäktige.

De kommunala myndigheterna i Stockholm anser för stadens del att utredningens syftemål bör kunna tillgodoses utan inrättande av ytterligare ett organ. *Stadens utskänningskommitté* — som av stadsfullmäktige föreslås fungera såsom samarbetsnämnd — anför följande.

Något behov för Stockholms del av ett organ med huvudsakligen informativa uppgifter vid sidan av den rådgivande nämnden och utskänningskommittén torde icke föreligga. Inrättande av dylikt organ här i staden står för övrigt knappast i överensstämmelse med den förenkling och de arbets- och kostnadsbesparingar utredningen eljest eftersträvat. I varje fall torde i en stad av Stockholms storlek det föreslagna antalet nämndledamöter behöva väsentligt utökas, därest det av utredningen avsedda ändamålet med samarbetsnämnden skall ernås. Önskemålet att likställa Stockholm med övriga kommuner på detta område torde icke få vara utslagsgivande. Kommittén får i detta sammanhang framhålla, att Stockholm alltsedan år 1907 — det år då kommittén tillkom — intar en viss särställning härvidlag. Kommittén får därför avstyrka förslaget om samarbetsnämnd i ölfrågan för Stockholms vidkommande.

Nykterhetsnämnden i Stockholm vill inte tillmäta förslaget om lokala samarbetsnämnder för ölförsäljningen större betydelse för stävjande av missbrukstendenser. Erfarenheterna från Stockholm har visat, att en dylik institution har mycket begränsade möjligheter att påskynda utvecklingen för sanering av ölförsäljningen. Möjligen kan enligt nämnden den i lagförslaget angivna sammansättningen av nämnden ge ökade förutsättningar för ett aktivt saneringsarbete.

I förevarande sammanhang erinrar *poliskammaren i Hälsingborg* om att det i olika lagar och författningar lämnats föreskrifter om samarbete och samverkan inom såväl nykterhetsvården som den övriga socialvården och att Kungl. Maj:t i cirkulär till olika lokala myndigheter meddelat riktlinjer angående samarbete. Poliskammaren fortsätter.

Dessa av Kungl. Maj:t sålunda utfärdade samarbetsföreskrifter ha dock huvudsakligen aktualiserats av den oroande utvecklingen av ungdomskriminaliteten. Men det torde vara uppenbart att ingenting hindrar, att vid dessa informella överläggningar mellan berörda myndigheter jämväl diskuteras såväl allmänna nykterhetsvårdsfrågor som speciella sådana, som exempelvis närmast äro hänförliga till maldrycksområdet. Det bör här omnämnas, att ett samarbetsorgan redan varit inrättat i Hälsingborg sedan några år tillbaka — alltså långt innan Kungl. Maj:t rekommenderat inrättandet av ett sådant. Så gott som varje månad har representanter för polisen och stadens olika socialvårdsorgan, arbetsförmedlingen m. fl. kommit samman. Därvid har berörts gemensamma frågor av brottsförebyggande karaktär men ofta har överlagts om rena nykterhetsvårds- och nykterhetspolitiska spörsmål.

Svenska bryggareföreningen gör följande uttalande.

Vad beträffar den övervakning, som i övrigt skulle äga rum genom de föreslagna samarbetsnämnderna i frågor som sammanhänger med missbruk och missförhållanden vid försäljning, vill vi erinra om, att såväl vår organisation som de lokala bryggeriföretagen sedan länge strävat efter och även tagit initiativ till att få till stånd ett gott och förtroendefullt samarbete i dylika frågor med redan befintliga nykterhetsvårdande organ, i första hand de kommunala nykterhetsnämnderna och länsnykterhetsnämnderna. Efter vad vi kunnat finna har därvid genom sakliga diskussioner föreliggande missförstånd kunnat undanröjas och praktiska lösningar av uppkomna problem vinnas. Inrättande av samarbetsnämnder för handläggning av ärenden av nykterhetspolitisk art kan därför sägas ligga i linje med bryggeriindustrins egna intentioner. Det kan emellertid ifrågasättas, om det eftersträvade samarbetet bäst gagnas av tvingande bestämmelser. Vunna erfarenheter synes oss närmast tala för att detta syfte skulle kunna tillgodoses genom att bygga vidare på den inslagna vägen med samarbete på frivillig grund.

Departementschefen

Såvitt angår den nuvarande relativt begränsade möjligheten för kommunerna att motsätta sig butiksförsäljning av öl innebär bryggeriutredningens förslag i princip ingen annan ändring än som föranledes av den förordade omläggningen av tillståndsförfarandet för utminuteringsen. Vid remissbehandlingen har man i vissa yttranden understrukit värdet av den nu berörda formen av kommunalt inflytande på ölförsäljningen. Ett stort antal remissinstanser — däribland Svenska landskommunernas förbund — har emellertid, under hänvisning till att kommunerna numera begagnar sitt inflytande på utminuteringsen i mycket få fall, betecknat detta som betydelselöst och därför förordat dess avskaffande. För egen del har jag, med beaktande av de olika synpunkter som kan anläggas på frågan, kommit till den uppfattningen att någon bestämmanderätt för kommunerna i angivna hänseende inte längre är påkallad. Jag kan alltså icke biträda bryggeriutredningens förslag på denna punkt utan anser att den ifrågavarande möjligheten för kommunerna att hindra butiksförsäljning bör slopas.

I bryggeriutredningens förslag till ny ölförsäljningsförordning har gällande stadgande om rätt för kommunen att inrätta allmännyttigt maltdrycksföretag bibehållits oförändrat. Detta stadgande har i en del yttranden utsatts för kritik. Därvid har bl. a. påtalats, att de allmännyttiga företagen på ett onödigt sätt fördyrar distributionen. Ehuru den framförda kritiken icke kan fränkännas visst fog, anser jag inte att det framträtt sådana olägenheter, att kommunerna bör berövas rätten att ordna butiksförsäljning inom sitt område genom allmännyttigt maltdrycksföretag. Jag ansluter mig alltså härutinnan till utredningens ståndpunkt.

Vad härefter angår bryggeriutredningens förslag om inrättande av särskilda kommunala samarbetsnämnder i ölfrågan har detta vid remissbehandlingen varit föremål för mycket delade meningar.

Syftet med bryggeriutredningens förslag på denna punkt har varit att skapa möjligheter för de kommunala myndigheterna och de lokala ölför-

säljarna att gemensamt på ett tidigt stadium kunna angripa uppkommande missförhållanden på frivillighetens väg. Såväl av utredningens undersökningar rörande förekomsten av ölmissbruk och missförhållanden inom handeln med öl som av vad som framkommit vid remissbehandlingen synes emellertid framgå att något allmänt behov av lokala samarbetsnämnder inte föreligger. Med hänsyn härtill och då gällande kommunallag ger varje kommun möjlighet att, när så anses påkallat, inrätta en särskild nämnd för ölfrågor, bör enligt min mening föreskrifter i berörda hänseende inte intagas i ölförsäljningsförordningen. Jag avstyrker därför bryggeriutredningens förslag i denna del.

VII. Utskänkning av öl

Gällande ordning

De regler som gäller för utskänkning av öl kan sammanfattas på följande sätt.

Utan tillstånd eller anmälan får öl utskänkas i sådana fall, då rätt föreligger att utskänka rusdrycker. Tillstånd eller anmälan kräves inte heller för utskänkning vid slutet bord då fråga är om utskänkning vid heminackordering, vid kårhushåll eller i kollektivmatsal. Efter anmälan i viss ordning må utskänkning ske vid slutet bord i personalmatsal. För övrig utskänkning fordras särskilt tillstånd. Tillståndsgivande myndighet är vederbörande länsstyrelse utom när fråga är om utskänkning vid enstaka tillfälle till slutet sällskap, då tillstånd lämnas av polismyndigheten. Utskänkningstillstånd kan avse antingen årsutskänkning, varmed förstås utskänkning året runt eller årligen under viss tidsperiod, eller tillfällig utskänkning, varmed avses utskänkning vid enstaka tillfälle eller under enstaka tidsperiod. Tillstånd till årsutskänkning meddelas för en tid av ett eller flera år dock högst fyra. Särskilda oktrojperioder är inte föreskrivna. Över ansökning om årsrättighet skall, då ansökningen inte avser s. k. trafikutskänkning, yttranden inhämtas från länsnykterhetsnämnden samt polismyndigheten och fullmäktige i den kommun där utskänkningen är avsedd att bedrivas. Fullmäktige skall i sin tur höra kommunens nykterhetsnämnd. Till årsutskänkning, som avstyrkts av kommunens fullmäktige, må tillstånd inte meddelas. Har fullmäktige föreslagit visst antal utskänkingsställen för årsutskänkning, får länsstyrelsen inte överskrida detta antal. Utan hinder av den kommunala vetorätten må emellertid tillstånd meddelas, då det finnes vara ur allmän synpunkt påkallat att årsutskänkning äger rum på hotell eller pensionat å någon för turistväsendet i riket betydelsefull ort. Den kommunala vetorätten omfattar inte heller s. k. trafikutskänkning, d. v. s. utskänkning på passagerarfartyg eller järnvägståg eller luftfartyg, som i linjefart befordrar passagerare. I dylika fall är inte heller föreskrivet något särskilt remissförfarande. Trafiktillstånd lämnas av länsstyrelsen i det län där vederbörande trafikföretag har sitt säte.

Vid tillfällig utskänkning är förfarandet avsevärt förenklat. Utskänkning vid enstaka tillfälle till slutet sällskap får — såsom förut nämnts — äga rum efter tillstånd av polismyndigheten. Någon kommunal vetorätt föreligger inte i avseende på tillfällig utskänkning.

Ölförsäljningsförordningen meddelar liksom tidigare författningar i ämnet särskilda ordningsföreskrifter och ansvarsbestämmelser. Stadgandena härvidlag är emellertid numera avsevärt förenklade.

Utredningen

Beträffande ölutskänkningen bör enligt utredningens mening nuvarande tillståndsprovning och vetobestämmelser allttjämt gälla. Utredningen föreslår emellertid vissa ändringar dels i förfarandet, dels såtillvida att tillstånden till årsutskänkning, som f. n. meddelas för en tid av ett eller flera, dock högst fyra år, i regel skall meddelas att gälla tills vidare, om inte särskilda skäl föranleder att de begränsas till viss tid. Motsvarande anses böra gälla i fråga om rättigheter till utskänkning i personalmatsal. Då ett tillstånd gäller tills vidare skall det — även om missförhållanden ej förekommit — kunna återkallas, därest kommunen använder sin vetorätt.

Remissyttrandena

Bryggeriutredningens förslag i avseende på ölutskänkningen har i allmänhet inte föranlett någon erinran från remissinstansernas sida. De i ärendet hörda nykterhetsorganisationerna utom IOGT motsätter sig dock, liksom bl. a. länsnykterhetsnämnden i Malmöhus län, ändringar i den gällande ordningen. Å andra sidan har från några håll yrkats att en liberalisering av bestämmelserna genomföres beträffande utskänkningen likaväl som beträffande utminuteringen.

Kooperativa förbundet finner behovet av friare anordningar lika framträdande beträffande utskänkningen som beträffande utminuteringen eller ännu mer framträdande. Utskänkningen, som nu stramt regleras huvudsakligen genom tillståndsgivning åt enskilda kaféforetag och restauranger och i något över 30 orter genom beslut om inrättande av kommunala malt-drycksutskänkningsforetag med ett eller flera utskänkningsställen, har nu, framhåller förbundet, mer och mer antagit sådan karaktär ur nykterhetspolitisk synpunkt, att ett fortsatt strängt urval vid tillståndsgivningen kan anses helt överflödigt. Där dåligt skötta ölkaféer förekommer, har dessa tillstånd till utskänkning, medan nyupprättade moderna barer, matställen och mindre restauranger ofta har svårigheter eller drabbas av dröjsmål vid erhållandet av utskänkningsrättigheter, där behovsprövningsprincipen blir, i högre eller mindre grad, tillämpad vid provningsgången. Förbundet är av den uppfattningen, att ett frisläppande av utskänkningsrätten genom kon-

kurrensen från nyetablerade moderna utskänkningsställen relativt snart skulle få den verkan, att de dåligt skötta och ofta ohygieniskt inredda ölkaféerna skulle saneras och därmed spridda härdar för missbruk försvinna. I anslutning härtill vill förbundet därför starkt förordas, att utskänkningsställen av öl medges samma principiella frihet som utminuteringsställen, givetvis inom ramen för de nykterhetsvårdande bestämmelser beträffande allmän övervakning och näringsdrivarens ansvar, som gäller för restaurangrörelsen i dess helhet. De utskänkningsställen, där påtagligt missbruk förekommer, bör kunna förbjudas utskänka öl eller därmed jämförliga drycker genom ingripande av behörig myndighet.

En liknande uppfattning framlägges av länsstyrelsen i Älvsborgs län och *Nya systemaktiebolaget*. Enligt bolagets mening bör man även när det gäller utskänkningsställen av öl slopa alla sådana bestämmelser som icke längre kan anses nykterhetspolitiskt motiverade. De missförhållanden som förekommit inom utskänkningsställen och fortfarande — ehuru i minskad omfattning — förekommer kan, framhålls det, lokaliseras till sådana speciella ölkaféer som för sin existens i regel är beroende av en mycket restriktiv kommunal nyetableringskontroll, baserad på nuvarande bestämmelser om tillståndsgivning. Genom bibehållande av en restriktiv lagstiftning ges här ett monopol åt enskilda näringsidkare, som — då måltidstvång icke föreskrives och någon begränsning av enskilt vinstintresse icke gäller — av ekonomiska skäl i första hand inriktar sin rörelse på enbart servering av öl, varmed följer en viss förslumning av dessa utskänkningsställen. Saneringen på detta område, stimulerad av den allmänna standardhöjningen, skulle enligt bolagets mening säkerligen starkt påskyndas, om ölet — med hänsyn tagen till de mycket begränsade risker som denna dryck enligt de av Goldberg genomförda undersökningarna visat sig ha ur nykterhetssynpunkt — i lagstiftningshänseende huvudsakligen behandlades som en alkoholfri dryck, varigenom den fria konkurrensen finge verka. Detta innebär, framhåller bolaget, att det kommunala vetot vid utskänkning av öl icke kan bibehållas. Den frihet som sålunda förordas bör vara förbunden med möjlighet för myndigheterna att ingripa mot missförhållanden.

Enligt *Svenska bryggareföreningens* mening torde ett förfarande liknande det som förordas för utminuteringsställen vara tillfyllest ur ordnings- och nykterhetssynpunkter. Anledning finns sålunda inte, uttalar föreningen, att bibehålla tillståndsprovningen för utskänkningsställen. Föreningen förordar också att den kommunala vetorätten vid utskänkningsställen avskaffas. Också *Svenska bryggeriindustriarbetareförbundet* förordar ett avskaffande av tillståndsprovningen.

Att det kommunala vetot inom utskänkningsställen slopas förordas — utom av Kooperativa förbundet, Nya systemaktiebolaget och Svenska bryggareföreningen — av kommerskollegium samt länsstyrelserna i Skaraborgs, Västerbottens och Norrbottens län. Enligt *länsstyrelsen i Norrbottens län* bör även beträffande utskänkningsställen bedömandet av sökandens lämplighet och

rörelsens karaktär vara de avgörande faktorerna vid prövningen. Ölförsäljningen får icke framstå som den väsentliga inkomstkällan av rörelsen utan dess förekomst i densamma skall endast vara av servicenatur.

Yrkanden om slopande av tillståndsprövningen eller av den kommunala vektorätten framföres också i yttrandena från handelskamrarna.

Länsnykterhetsnämnden i Stockholms län hävdar att de nuvarande oktrojperioderna bör kvarstå inom utskänkningsperioderna.

Departementschefen

Beträffande utskänkningsperioderna av öl har bryggeriutredningen i huvudsak inte ansett sig böra föreslå annan ändring i gällande bestämmelser än att utskänkningsperioderna skall kunna gälla utan tidsbegränsning. Därjämte har förordats den förenklingen i remissförfarandet beträffande utskänkningsperioder att länsnykterhetsnämndens hörande inte längre skall vara obligatoriskt. Flertalet remissinstanser har anslutit sig till utredningens ståndpunkt. I vissa yttranden har dock, bl. a. under hänvisning till vad som framkommit vid utredningens olika specialundersökningar, hävdats att ytterligare förenklingar bör kunna genomföras också i utskänkningsbestämmelserna. Å andra sidan har röster höjts för att bibehålla nuvarande föreskrifter om remissförfarandet.

Enligt min mening synes övervägande skäl tala för att den gällande utskänkningsregleringen i varje fall för närvarande lämnas i stort sett orubbad. Emellertid anser jag mig kunna tillstyrka, att de av utredningen föreslagna förenklingarna genomföres i detta sammanhang. Jag kan alltså i huvudsak godta utredningens förslag i hithörande delar. Till vissa detaljspörsmål, bl. a. i fråga om tillstånd för tillfällig utskänkning, återkommer jag i det följande.

VIII. Detaljmotivering

I enlighet med de riktlinjer som angivits i det föregående har förslag till ny ölförsäljningsförordning samt till vissa ändringar i förordningen om tillverkning och beskattning av malt- och läskedrycker upprättats inom finansdepartementet.

Beträffande motiveringen till författningsförslagen kan i huvudsak hänvisas till det förut anförda.

Rörande bestämmelserna i den nya ölförsäljningsförordningen torde ytterligare få anmärkas följande.

1 §.

Tillverkningsförordningens definition på öl synes böra återgivas direkt i försäljningsförordningen i stället för såsom för närvarande genom hänvisning till tillverkningsförordningen. Det synes dock icke erforderligt att upprepa den där gjorda bestämningen av ordet »maltdryck».

2 §.

Första stycket motsvarar 4 § 2 mom. Öff. Beteckningen tjänsteavtal har dock utbyttis mot arbetsavtal. Definitionen i andra stycket på partihandel motsvarar definitionen i 2 § första stycket Öff. I övrigt må endast erinras om att begreppet utminuteri likom för närvarande innefattar såväl butiksförsäljning som rörlig försäljning (kringföring).

3 §.

Första stycket innebär endast en omformulering av stadgandet i 4 § 1 mom. Öff.

Andra stycket innebär ingen ändring i gällande ordning. Stadganden på flera håll i Öff har sammanförts till en punkt. Försäljningsstället skall självfallet uppfylla de krav, som i livsmedelsstadgan föreskrives beträffande livsmedelslokaler.

Gällande bestämmelser (9 § 2 mom., 19 §) innebär, att föreståndare för ölförsäljningen skall finnas då tillståndshavaren är annan än enskild person ävensom för kringföringsnederlag. Enligt förslaget tredje stycke åter skall föreståndare finnas även i det fall, då tillståndshavaren är enskild person men denne inte själv handhar rörelsen. Motivet till ändringen är att lägga ansvaret för försäljningen i främsta rummet på den som i realiteten har hand om denna.

5 §.

Eftersom samtliga öltillverkare enligt förslaget får rätt till utminuteri, och partihandel må bedrivas av var och en som har sådan rätt, medför förslaget ingen inskränkning i öltillverkarnas partihandelsrätt. Beträffande partihandel, som nu är i fråga, krävs ingen särskild anmälan.

Beträffande partihandelsrätten i övrigt skulle enligt utredningens förslag sådan rätt medgivas den som yrkesmässigt importerar öl. [För närvarande tillkommer sådan rätt endast den som importerar utländskt öl (6 § Öff).] Departementsförslaget har på denna punkt utformats i enlighet med utredningens förslag. Härutöver har i departementsförslaget införts rätt till partihandel med öl också för yrkesmässiga matvarugrossister. Med hänsyn till den ståndpunkt jag i övrigt intagit i fråga om ölförsäljningen och då alla detaljhandlare med matvaror avses erhålla rätt till partihandel med öl, synes nämligen anledning icke föreligga att upprätthålla några begränsningar härvidlag beträffande partihandlare med matvaror. Bestämmelserna om importörers och matvarugrossisters partihandelsrätt har upptagits i andra stycket av förevarande paragraf. Liksom hittills bör krav på anmälan bibehållas. Sådan anmälan bör dock ställas till kontrollstyrelsen och icke såsom nu till länsstyrelse.

Tredje stycket motsvarar 43 § tredje stycket Öff.

Bestämmelsen i 6 § tredje stycket Öff har slopats. Gällande befogenhet för Kungl. Maj:t att i mån av behov förordna att öl endast skall få införas genom Aktiebolaget Vin- & Spritcentralen har tillkommit för att möjliggöra

inskridanden i fall då de allmänna principerna för reklamen inte iakttas av importören. Då de tidigare gällande reklambegränsningarna numera i huvudsak slopats, saknas anledning att bibehålla nämnda bestämmelse.

6 §.

Innehållet i förevarande paragraf har i huvudsak behandlats redan i den allmänna motiveringen. Det kan emellertid förtjäna erinras om att begreppet matvaruhandlare endast avser dem som till en väsentlig del säljer matvaror i detta ords egentliga bemärkelse och exempelvis inte renodlade kaffeaffärer, frukt- och konfektyrbutiker o. dyl.

I fråga om de i tredje stycket meddelade bestämmelserna erinras om att punkten 3 av övergångsbestämmelserna öppnar möjlighet för den som nu bedriver utminuteringsrörelse av åsyftat slag att fortsätta denna rörelse. Är rättighetsinnehavaren enskild person får han fortsätta utminuteringsrörelsen så länge han innehar rörelsen. Annan rättighetsinnehavare, t. ex. bolag eller ekonomisk förening, bibehåller försäljningsrätten under en tid av fem år.

Vidare bör framhållas, att reglerna i tredje stycket inte innebär något ovillkorligt förbud mot att meddela tillstånd till utminuteringsrörelse av åsyftat slag. Anledning att bevilja sådant tillstånd kan föreligga när det är fråga om en rörelse som kunnat fortsätta efter den 1 oktober 1961 med stöd av de nyss nämnda övergångsbestämmelserna, exempelvis vid vissa gästgivarvårdar. Hinder föreligger emellertid inte att meddela tillstånd även för andra rörelser, om starka skäl talar därför.

Bestämmelserna i fjärde stycket innebär att tillverkare inte kan erhålla rättighet till utminuteringsrörelse från butik som särskilt inrättats för att sälja drycker. Tillika innefattar dessa bestämmelser förbud för tillverkare, som exempelvis erhållit tillstånd att bedriva utminuteringsrörelse från bryggeri, att inrätta sådan butik i bryggeriet. Vidare kan hänvisas till punkten 4 i övergångsbestämmelserna.

7 §.

I anslutning till de i 3 § tredje stycket föreslagna bestämmelserna avser lämplighetskravet i förevarande paragraf den som verkligen handhar försäljningen.

Enligt 9 § 1 mom. andra stycket Öff må detaljhandel med öl ej utövas av den som är omyndig eller i konkurstillstånd. I fråga om utminuteringsrörelse torde detta krav ej behöva särskilt föreskrivas, då det redan av näringsfrihetsförordningen följer att vederbörande skall råda över sig själv och sin egendom. Den ifrågakommande bestämmelsen i Öff har därför slopats i vad avser utminuteringsrörelsen. Detta innebär den ändringen i gällande ordning, att utminuteringsrätt efter förmyndares och överförmyndares tillstånd i vissa fall kan innehas av omyndig, som fyllt sexton år (jfr näringsfrihetsförordningen § 6).

Gällande förbud att bedriva utminuteringsrörelse av öl för den som till följd av sin befattning kan komma att delta i beslut angående tillverkning eller

försäljning av maltdrycker eller att utöva tillsyn däröver har slopats såsom obehövt.

9 §.

I anslutning till omläggningen av tillståndsförfarandet har vissa jämkningar företagits i bestämmelserna om rätt för kommunen att anlita allmännyttigt maltdrycksföretag vid butiksförsäljning av öl inom kommunen. De nya bestämmelserna överensstämmer med vad som i praktiken tillämpats under Öffs giltighetstid. Påpekas kan dock, att något obligatoriskt remissförfarande i tillståndsärendena icke föreskrives och att kommunens begäran därför i fortsättningen inte som hittills kan anknytas till sådan remiss.

10—16 § §.

Beträffande rättighetssystemet för utskänkingen innebär utredningens förslag inte någon ändring i gällande ordning utöver att tillstånden till årsutskänkning skall kunna meddelas att gälla tills vidare. Så bör ske, om inte länsstyrelsen med hänsyn till utskänkingsställets karaktär eller av liknande särskilda skäl finner, att en omprövning av tillståndet bör äga rum efter några år. I departementsförslaget har emellertid därutöver vissa förändringar vidtagits.

Sålunda har kravet på anmälan slopats när det gäller utskänkning i personalmatsal (25 § Öff). Detta innebär att sådan utskänkning i fortsättningen blir helt fri (10 § i departementsförslaget). I anslutning härtill har vissa formella jämkningar vidtagits i författningstexten. Påpekas må att begreppet utskänkning i personalmatsal även omfattar begreppet utskänkning vid kårhushåll (24 § andra stycket b) Öff).

Förslagets 11 § första stycket har utformats i viss analogi med stadgandet i 7 §.

Departementsförslaget (12 §) innebär vidare att — såsom även föreslagits av någon remissmyndighet — alla tillstånd avseende tillfällig utskänkning, inte såsom nu endast sådana som avser utskänkning vid enstaka tillfälle till slutet sällskap, meddelas av polismyndigheten (31 § Öff).

Även i övrigt har nu ifrågavarande bestämmelser i viss utsträckning omredigerats. Härvid har bl. a. benämningarna turistutskänkning och trafikutskänkning slopats.

Vad beträffar utskänkning på passagerarfartyg och luftfartyg kan nuvarande bestämmelser tillämpas endast på svenska trafikmedel. Detta förhållande har berörts av kontrollstyrelsen i en skrivelse den 24 november 1960 med förslag till vissa ändringar av rusdrycksförsäljningsförordningen, m. m. Styrelsen påpekar härvid att begränsningen av författningsrummets räckvidd visat sig kunna medföra olägenheter i fråga om utländska passagerarfartyg som går i kombinerad in- och utrikes trafik eller i ren inrikes trafik. I dessa fall kan ingen utskänkning äga rum vid färd mellan svenska hamnar. Beträffande luftfartyg är förhållandena i princip desamma. Styrelsen

föreslår, att de ifrågavarande bestämmelserna göres tillämpliga även på utskänkning på utländska passagerarfartyg och luftfartyg. Från min sida föreligger inte någon erinran häremot. Jag förordar sålunda att bestämmelserna på förevarande punkt (14 § andra stycket) utformas i anslutning till kontrollstyrelsens förslag. — Bestämmelserna synes böra omfatta samtliga fartyg och icke som nu enbart passagerarfartyg.

Enligt departementsförslaget (15 §) kan utskänkning medgivas på någon för turistväsendet betydelsefull ort när så finnes påkallat ur allmän synpunkt, oavsett att utskänkningen avstyrkts av kommunens fullmäktige. Enligt gällande ordning måste det vara fråga om en för turistväsendet inom riket betydelsefull ort.

19 §.

Denna paragraf motsvaras av 10 § Öff med den skillnaden att länsstyrelsens möjlighet att meddela tillstånd till utminuterung vid enstaka tillfälle har slopats.

20 § första stycket

I 5 § Öff stadgas att all försäljning av öl skall ordnas och handhas så att ordning och nykterhet ej äventyras. I utredningens förslag har motsvarande bestämmelse utformats så att var och en som har befattning med försäljning av öl därvid skall verka för att försäljningen sker på ett sådant sätt att nykterhet och ordning främjas. I anslutning till förslaget betonar utredningen, att försäljarens personliga ansvar för rörelsens bedrivande bör klart framhävas. Förslaget innebär, framhålles det, att försäljarna bör vara positivt verksamma för att tillgodose de sociala synpunkterna vid försäljningen. Jag tillstyrker utredningens förslag.

20 § andra stycket

Förevarande bestämmelse innebär att försäljningsrätt endast får utövas av rättighetshavaren själv med biträde av hos honom anställda. Försålt öl må dock på hans ansvar försändas genom annan till köpare som är känd för honom. Någon motsvarande bestämmelse ingår inte i nuvarande ölförsäljningsförordning. Enligt utredningen utgår emellertid gällande bestämmelser från den förutsättningen att försäljningsrätt endast får utövas av rättighetshavaren själv med hjälp av hos honom anställd personal. Betydelsen härav framträder — understryker utredningen — ännu klarare vid en friare reglering av ölförsäljningen. Härom anföres följande.

Om försäljningsrätt skall kunna erhållas av alla livsmedelshandlare och förut angivna tillverkare och utövas med ett personligt ansvar, är det angeläget att man inte får ett antal mellanhänder, som inte prövats i lämplighets-hänseende och som inte har något försäljningsansvar. Det är således viktigt att försäljningsrätt utövas endast av rättighetshavaren själv och att denne vid försäljningen endast får anlita hos honom anställda, inräknat familjemedlemmar, vilka arbetar under hans eller föreståndares kontroll. All försäljning skall vidare ske i rättighetshavarens namn direkt till konsument

eller dennes ombud (eller, vid partihandel, annan rättighetshavare). Några mellanhänder vid försäljningen får således ej anlitas. Försäljning i kommission är ej tillåten. Varan skall befinna sig i rättighetshavarens besittning till dess att den överlämnas till konsumenten eller dennes ombud. Försålt öl må dock på ölförsäljarens ansvar försändas genom annan person eller företagare till köpare, som är känd för ölförsäljaren.

Departementsförslaget har i huvudsak utformats i enlighet med utredningens förslag.

21 § första stycket

I gällande bestämmelser ingår vissa föreskrifter om tillhandahållande av alkoholfria drycker. Innehavare av kringföringstillstånd är sålunda skyldig att vid försäljningen förutom öl tillhandahålla alkoholfria och därmed jämförliga drycker i tillfredsställande urval och omfattning (22 §). Vid utskänkning av öl skall alkoholfria drycker finnas att tillgå i tillfredsställande urval (38 § 2 mom.). Utredningen föreslår att nämnda stadganden ersättes med en generell föreskrift om skyldighet att tillhandahålla alkoholfria drycker i tillfredsställande urval och omfattning vid all försäljning till allmänheten, d. v. s. både utminutering och utskänkning. Detta innebär i motsats till vad som nu gäller att innehavare av matvarubutik, där öl tillhandahålles, i fortsättningen skall vara skyldig att saluföra alkoholfria drycker. Utredningen förutsätter, att också lättöl ingår i sortimentet.

Mot vad sålunda föreslagits har jag intet att erinra.

21 § andra stycket

Förevarande stadgande innebär att matvaruhandlare inte tillåtes bedriva försäljning av enbart drycker, exempelvis från fordon, utan kombination med matvaruförsäljning.

22 §.

Utredningens förslag på förevarande punkt innebär i allt väsentligt ingen ändring i gällande bestämmelser (43 § Öff). Dock har i förslaget tillagts att samråd bör ske med nykterhetsnämnd, då försäljare har särskild anledning att misstänka att inköp av öl sker i berusningssyfte eller för olovlig försäljning.

I anslutning till nu ifrågakvarande föreskrifter uttalar utredningen följande.

Nuvarande bestämmelser om att öl inte får utskänkas till minderåriga eller utlämnas till alkoholpåverkade, missbrukare m. fl. är självfallet av central betydelse i förevarande sammanhang. Vi har redan förut förordat att försäljare skall vara skyldig att verka för att nykterhet och ordning främjas. Härav följer uppenbarligen att han skall, så långt det står i hans makt, verka för att missbruk av öl inte må förekomma och tillse att akut alkoholpåverkade eller ur nykterhetssynpunkt misskötsamma personer inte erhåller tillgång till öl. I detta syfte bör försäljare vara särskilt uppmärksam på den öldistribution, som kan förekomma vid vissa arbetsplatser, ba-

rackförläggningar, anstalter, ålderdomshem o. d. Här framträder vikten av försäljarnas personliga ansvar och omdöme särskilt starkt. Av speciell vikt är givetvis att försäljare inte genom att tillhandahålla öl till kända alkoholmissbrukare äventyrar av nykterhetsvårdsorganen vidtagna åtgärder. Behovet av författningsmässig reglering i här ifrågakommande hänseende torde i praktiken vara tillräckligt tillgodosett genom den nuvarande bestämmelsen, att öl inte får lämnas ut då det finns särskild anledning till misstanke att varan är avsedd att användas i berusningssyfte. Det bör uppmärksammas att bestämmelsen har större räckvidd än 69 § nykterhetsvårdslagen, som stadgar straff endast då alkoholdryck lämnas till missbrukare som är föremål för vissa stränga tvångsåtgärder.

Utredningsförslaget föranleder ej annan erinran från min sida än att rekommendationen om samråd med nykterhetsnämnden icke synes ha sin plats i författningstexten.

23 och 24 § §.

40 § i Öff har genom 23 § i departementsförslaget lämnats i huvudsak oförändrad. 24 § motsvaras av 41 § Öff med en mindre omredigering. — Vid fast handel får öl som sålts under den vanliga affärstiden utlämnas eller försändas efter denna tids slut. Däremot måste vid försäljning från fordon alla kundbesök äga rum under vanlig affärstid.

26 §.

I andra stycket har, i syfte att främja en enhetlig tillämpning av den nya förordningen, kontrollstyrelsen bemyndigats att utfärda erforderliga föreskrifter och anvisningar i ämnet. Vidare har i första stycket, i överensstämmelse med utredningens av flertalet remissinstanser tillstyrkta förslag, företagits den ändringen att länsnykterhetsnämnderna inte längre skall behöva taga befattning med övervakningen av ölförsäljningen.

27 § första stycket

I förevarande paragraf, som har sin motsvarighet i 49 § Öff, meddelas bestämmelser om administrativa ingripanden mot missförhållanden inom ölförsäljningen. Bortsett från vissa jämkningar sammanhängande med de nya utminuteringsbestämmelserna innebär bryggeriutredningens förslag ändring i gällande ordning i två hänseenden. Sålunda föreslås kraven i fråga om nykterhet och ordning omfatta all försäljning av öl inte såsom nu endast utskänkning. Härjämte förordas införande av en uttrycklig bestämmelse att de administrativa åtgärderna i första hand skall innebära varning till ölförsäljare.

I fråga om förfarandet vid administrativa ingripanden gör utredningen följande uttalanden.

Ett nödvändigt komplement till de hittills föreslagna anordningarna måste vara att administrativa och rättsliga åtgärder vidtas, när överträdelse av försäljningsbestämmelserna föreligger och rättelse inte åstadkommit på ett tidigt stadium genom frivilliga överenskommelser. Det bör betonas,

att när vi här talar om överträdelse avser vi inte enstaka eller obetydliga överträdelser utan grava förseelser och särskilt då överträdelserna är av sådan väsentlig betydelse att de kan sägas karakterisera rörelsens skötsel. I sådana fall bör, oberoende av om förseelserna föranleder åtal och straff, administrativa ingripanden övervägas av principiellt samma art som redan nu föreskrivits beträffande den tillståndsbundna försäljningen. En viss skärpning av de nuvarande bestämmelserna bör dock vidtas i syfte att effektivisera de administrativa ingripandena.

Gången av det av oss tänkta förfarandet skulle bli i huvudsak följande.

Har det konstaterats att bestämmelserna i förordningen eller meddelade föreskrifter inte iakttagits och rättelse inte på förut angivet sätt åvägabragts skall polismyndigheten eller, när det gäller utskänkning, länsstyrelsen efter samråd med nykterhetsnämnden och ev. ytterligare utredning, i allmänhet inskränka sig till att meddela ölförsäljaren varning.

Sker likväl ej rättelse utan grava missförhållanden alltjämt konstateras — t. ex. att öl tillhandahålles åt alkoholpåverkade eller missbrukare — skall polismyndigheten resp. länsstyrelsen ta upp frågan om att förbjuda försäljningen eller återkalla tillståndet. Förbud eller återkallelse, vilken ju i många fall med hänsyn till konkurrensförhållandena utgör ett allvarligt ingrepp i rättighetshavarens rörelse, bör som regel ske för viss tid, t. ex. ett halvt eller ett helt år från dagen för beslutet och endast i svårare fall meddelas med verkan tills vidare. När det gäller tidsbestämd årsutskänkning, bör beslutet kunna avse återkallelse för viss del av rättighetens giltighets-tid eller total återkallelse av tillståndet.

Finner de övervakande myndigheterna förekommande missförhållanden ge anledning därtill, skall de självfallet oberoende av administrativa ingripanden anmäla ärendet till åklagaren för prövning av åtalsfrågan.

Mot vad utredningen sålunda anfört och föreslagit har jag ingen väsentligare erinran. I mycket grava fall bör dock enligt min mening möjlighet finnas att stoppa försäljningen utan föregående varning. Vidare synes det överflödigt att i författningstexten särskilt nämna att ingripande kan ske om kraven på nykterhet och ordning åsidosättes. Detta framgår redan av en jämförelse med 20 § första stycket. Det kan förtjäna tilläggas att bestämmelserna är så utformade, att ingripande med varning eller annan åtgärd kan grundas på att rättighetsinnehavare eller föreståndare visar sig personligen olämplig (jfr 7 och 11 §§). I sammanhanget kan erinras om att föreståndares lämplighet prövas i samband med erhållande av tillstånd men att utbyte av föreståndare kan ske utan särskild prövning av myndighet.

27 § andra stycket

Om matvaruhandlare, som erhållit tillstånd till utminutering, till matvarubutiken ansluter kiosk- eller utskänkingsrörelse, skall tillståndet indragas, försåvitt inte polismyndigheten på grund av särskilda förhållanden medger sådan kombination av rörelser.

27 § tredje stycket

I fråga om överträdelser vid försäljning från tillverkningsställe bör — med hänsyn till de i första stycket nämnda åtgärdernas betydelse för tillverkningsrättens utövande — yttrande inhämtas från kontrollstyrelsen.

30 §.

Hittillsvarande ordning som innebär (51 § Öff) att tillståndsbeslut skall kungöras i ortstidningarna synes — såsom framhållits av några remissmyndigheter — kunna förenklas. I departementsförslaget stadgas att kungörelse skall anslås hos tillståndsmyndigheten. Vidare bör kungörelseförfarandet, såsom utredningen föreslagit, slopas i fråga om utminuteringsen.

Det kan förtjäna påpekas, att besvär över polismyndighets beslut föres enligt vad därom är särskilt stadgat hos länsstyrelse.

32 — 38 §§.

Ansvarsbestämmelserna överensstämmer med motsvarande bestämmelser i Öff, bortsett från några mindre jämkningar, företagna i anslutning till 1957 års ändringar i rusdrycksförsäljningsförordningen och 1960 års lag om straff för varusmuggling.

I k r a f t t r ä d a n d e b e s t ä m m e l s e r n a

För att bereda tillämpande myndigheter och enskilda tid till erforderligt förberedelsearbete synes den nya ölförsäljningsförordningen lämpligen böra träda i kraft den 1 oktober 1961. — Beträffande punkten 3 av övergångsbestämmelserna kan förtjäna framhållas att försäljningsrätt, som enligt den samma må bibehållas, skall utövas med iakttagande av reglerna i den nya förordningen. Har särskilda föreskrifter meddelats före den nya förordningens ikraftträdande (15, 34 och 49 §§ gällande förordning), behåller dessa föreskrifter sin giltighet, dock endast i den mån de är förenliga med den nya förordningen. Detta torde medföra, att inskränkningar som vid butiksförsäljning meddelats i fråga om rätten att försända sålt öl (49 § gällande förordning) bortfaller.

IX. Departementschefens hemställan

Under åberopande av vad i det föregående anförts hemställer föredragande departementschefen, att Kungl. Maj:t måtte genom proposition föreslå 1961 års riksdag att antaga de inom finansdepartementet upprättade förslagen till

- 1) *ölförsäljningsförordning*; samt
- 2) *förordning om ändrad lydelse av 4 § 1 mom. och 7 § förordningen den 27 maj 1960 (nr 253) om tillverkning och beskattning av malt- och läskedrycker.*

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdade hemställan förordnar Hans Maj:t Konungen att proposition av den lydelse, bilaga till detta protokoll utvisar, skall avlätas till riksdagen.

Ur protokollet:
Ragnar Sohlman

PM angående maltdryckernas verkan

De särskilda undersökningar rörande maltdryckernas verkan, som professor L. Goldberg på bryggeriutredningens uppdrag verkställt, innebär ett fullföljande av de undersökningar som gjordes för 1944 års nykterhetskommittés räkning.

Härvid har omfattande undersökningar företagits över blodalkoholkurvans förlopp efter förtäring av olika spritdrycker, viner och maltdrycker. Verkan av de olika dryckerna har studerats med hjälp av kvantitativa metoder, graden av påverkan har beräknats och en jämförelse har gjorts mellan verkningarna av olika slag av drycker.

För att kunna studera maltdryckernas verkningar närmare har, förutom blodalkoholkurvans förlopp och graden av funktionsrubbningsgrad efter tillförsel av varierande mängder maltdrycker, även dryckernas sammansättning varit föremål för undersökning främst med avseende på alkoholhalt, extrakt-halt, stamvörtstyrka och förjäsningsgrad.

En närmare redogörelse för undersökningarnas metodik och resultat lämnas i betänkandet i avsnitt IV *Nya undersökningar rörande maltdryckernas verkan* (s. 97—124), vartill här hänvisas. Undersökningarnas resultat kan sammanfattas på följande sätt.

För att mäta verkan av olika slag av drycker har man tidigare främst jämfört de maximivärden, som uppnås i blod av blodalkoholkurvorna. Beträffande dessa påpekas i betänkandet att skillnaderna i blodalkoholhalt blir avsevärda vid förtäring av *samma mängd alkohol* med olika drycker. De högsta blodalkoholkurvorna framkommer efter förtäring av sprit. Därefter kommer i tur och ordning kurvorna för starkviner och olika slag av lättviner (röda och vita). De lägsta kurvorna framkommer efter förtäring av maltdrycker. Lägst ligger kurvorna för *öl* och lagrat *lättöl*. Beträffande maltdryckerna lämnas bl. a. följande uppgifter.

Förtäring av t. ex. en flaska pilsner (1/3 liter) ger en maximal blodalkoholhalt av 0,10—0,11 promille. Denna alkoholemängd har helt lämnat blodet på 45—60 minuter. Organismen omsätter vid förtäring av smärre alkoholemängder omkring en och en halv flaska öl per timme. Det behövs förtäring av avsevärda mängder för att leda till en påvisbar alkohelpåverkan. En förtäring av fyra—sex flaskor inom loppet av en halvtimme är nödvändig för att en alkoholhalt av 0,5 promille skall kunna uppnås, en vätskekvantitet som bereder flertalet måttliga alkoholförtärare stora besvär, varför även för experimentella ändamål en sådan förtäring ernås endast undantagsvis. Utsträcks förtäringen över längre tid, t. ex. en timme, hinner så mycket alkohol förbrännas, att en kvantitet av sex—åtta flaskor är nödvändig för att ge maximal alkoholhalt av 0,5 promille. Härtill kommer liksom för lättöl, att alkoholförbränningen av en maltdryck av klass II *stiger* med en ökning av den förtärda mängden. En fördubbling av den förtärda mängden medför en fördubbling av förbränningshastigheten.

Förtäring av pilsneröl tillsammans med *föda* påverkar inte alkoholkurvans förlopp. Denna har samma förlopp vare sig det intages på fastande mage eller tillsammans med föda.

Vid försök med andra maltdrycker av samma alkoholhalt som pilsnerölet har framgått, att blodalkoholkurvan är avsevärt lägre efter förtäring av ett extraktrikt öl med låg förjäsningsgrad, omkring 40—44 procent, än efter förtäring av pilsneröl med normal extrakthalt och normal förjäsningsgrad, medan förtäring av ett öl med relativt låg extrakthalt och hög förjäsningsgrad, omkring 67 procent, leder till högsta blodalkoholkurvan.

Dessa försök visar klart, att blodalkoholkurvan får olika förlopp efter förtäring av olika slag av maltdrycker, trots att såväl de totalt givna alkoholmängderna som även alkoholhalten i de prövade dryckerna var densamma varje gång.

Försök har också gjorts med olika sorters *mellanöl* (3,2—4,0 viktprocent alkohol) med varierande sammansättning. För nykterhetskommitténs räkning prövades sålunda en laboratoriemässigt framställd maltdryck innehållande 3,2 viktprocent alkohol. Det visade sig, att förtäring av en flaska av detta öl gav en maximal blodalkoholhalt av 0,16—0,18 promille. Karakteristiskt var vidare, att alkoholkurvan blev omkring 10—20 procent lägre, om denna maltdryck intogs tillsammans med föda. Sedermera har nya försök med mellanöl genomförts. Härom lämnas bl. a. följande uppgifter.

När en analys av de 1951 framlagda resultaten visade, att maltdryckernas sammansättning måste ha en avgörande betydelse för deras verkan, framkom tanken att som ett viktigt komplement till de 1946/1951 utförda undersökningarna av det 3,2-procentiga laboratorieölet göra en serie undersökningar av ett på bryggeri framställt mellanöl med 3,2 viktprocent och med en sammansättning, som bättre skulle motsvara andra i handeln förekommande svenska maltdrycker.

Den maximala blodalkoholhalten efter förtäring av en flaska av detta mellanöl visade sig bli endast 0,12—0,14 promille, således 20—30 procent lägre än efter förtäring av samma mängd 3,2-procentigt laboratorieöl. Hela kurvan, ej blott maximum, visade sig förlöpa på en lägre nivå. En väsentlig skillnad i förhållande till blodalkoholkurvan efter förtäring av det 3,2-procentiga laboratorieölet visade sig således föreligga.

Skillnaden i verkan mellan de båda slagen av mellanöl visade sig vara ännu större än skillnaden i blodalkoholhalt. Det bryggeritekniskt framställda mellanölet hade en verkan, som var betydligt mindre än verkan av det 3,2-procentiga laboratorieölet 1946/1951, och överensstämde med verkan av öl med 2,8 viktprocent.

Slutligen visade det sig att alkoholkurvan efter förtäring av det bryggeriframställda ölet tillsammans med *föda* inte förändrades, ävenledes i motsats till laboratorieölet, vars kurva pressades ned 10—20 procent.

Tilläggas kan, att enligt undersökningsresultatet kurvan för det bryggerimässigt framställda 3,2-procentiga ölet inte mer väsentligt avviker från kurvan för det 2,8-procentiga. Skillnaden i påverkan mellan dessa drycker är inte större än som motsvarar skillnaden i alkoholhalt. Däremot företer ett mellanöl med en alkoholhalt av 3,6 viktprocent en kurva som närmare ansluter sig till kurvorna för starköl.

Beträffande *starköl* anges bl. a. följande.

Förtäring av en flaska (1/3 liter) med hög förjäsningsgrad leder till en maximal blodalkoholhalt av 0,17—0,18 promille, och en förtäring av tre—fyra flaskor inom loppet av en halvtimme — således mera än vad den måttliga alkoholförtäraren i regel kan konsumera inom denna tidsrymd — är nödvändig för att en alkoholhalt av 0,5 promille skall kunna uppnås.

Förtäring av starköl tillsammans med föda ger en nedpressning av blodalkoholkurvan med omkring 20—25 procent i jämförelse med kurvförloppet efter förtäring av starköl på fastande mage.

Vissa försök har även gjorts med utländska starkölssorter, bl. a. med ett skandinaviskt öl med hög extrakthalt och låg förjäsningsgrad. Blodalkoholkurvan efter förtäring av detta öl uppvisade en klar nedpressning i förhållande till förloppet efter intagning av starköl med högre förjäsningsgrad.

Viktigare än blodalkoholkurvans förlopp är emellertid — framhålles i betänkandet — de alkoholhaltiga dryckernas *totala verkan*. De allmänna förutsättningarna för mätning av den totala verkan anges i huvudsak sålunda.

För att en kvantitativ bild av verkan av skilda slag av drycker skall kunna erhållas måste ej blott uppträdandet av en eventuell påverkan kunna fastställas med objektiva metoder, utan graden av påverkan måste också kunna bestämmas kvantitativt. Detta kan ske på olika sätt. Den metodik, som givit de säkraste resultaten, innebär att med ett testbatteri med prövning av olika sinnesfunktioner, psykiska funktioner, koordination etc., registrera och mäta graden av förändring i olika funktioner. Genom att upprepa dessa prov med täta mellanrum erhålles en kvantitativ bild av förändringarna i *förloppet* av alkoholpåverkan och därmed en kvantitativ bild av alkoholverkans förlopp.

Försök utförda på nyssnämnda sätt har klarlagt, att ett samband existerar mellan påverkan och blodalkoholhalt.

Vid en diskussion av detta samband mellan påverkan och alkoholhalt är det främst två förhållanden som måste betonas, nämligen a) förekomsten av ett tröskelvärde för effekten, och b) den snabba ökningen av påverkan med en ökning i alkoholhalten.

En påverkan framkommer inte i samma ögonblick, som alkohol uppträder i blodet, eller så snart som blodalkoholen börjat stiga, utan blodalkoholhalten måste först nå en viss kritisk höjd, en *tröskel*, eller ett gränsvärde innan någon påverkan kan iakttagas. Detta gränsvärde varierar med olika slag av prov och är i genomsnitt 0,3—0,4 promille hos måttliga alkoholförtärare, om kvantitativa och känsliga prov kommer till användning.

Påverkan ökar inte i samma takt som blodalkoholhalten, när denna överstiger det kritiska gränsvärdet. En liten ökning av blodalkoholhalten, så länge denna ligger nära det kritiska gränsvärdet, ger en relativt obetydlig ökning av påverkan, medan samma ökning av halten, när denna är högre, medför en betydligt starkare påverkan. Påverkan ökar således betydligt snabbare än blodalkoholhalten, och i stort sett kan man säga att en ökning av blodalkoholhalten till det dubbla ger en ökning av påverkan till det fyrdubbla.

Metoden att mäta verkan av olika slag av drycker med blodalkoholkurvans maximivärden tar ej — framhålles det — hänsyn till att verkan först framkommer, när kurvan överstiger det kritiska gränsvärdet. Men hänsyn

måste även tagas till tröskelvärdets höjd, vidare till det faktum att sambandet mellan verkan och blodalkoholhalt ej är rätlinjigt. Slutligen måste hänsyn tagas till hela den verkan som en dryck utövar under den tid den finns i organismen (den totala intoxikationsverkan), ej blott effekten vid en viss tidpunkt.

Vidare måste beaktas en rad andra faktorer: kurvans hela förlopp, maximumvärdet och tidpunkten för maximums inträdande, dvs. till frågan huruvida alkoholen uppsuges snabbt eller långsamt och slutligen till alkoholförbränningens storlek, den hastighet varmed alkoholen lämnar blodet, och till naturen och känsligheten av de prov, som ligger till grund för bestämningen av verkan.

Den verkan som alkoholen utövar på organismen — alkoholens totala intoxikationseffekt eller totala verkan, mätt enligt nu antydda principer — åskådliggöres i betänkanudet grafiskt med olika figurer. Härvid har den totala intoxikationseffekten approximativt åskådliggjorts som en yta, begränsad uppåt av blodalkoholkurvan och nedåt av den räta linje som representerar det kritiska gränsvärdet för påverkan. Detta har forlagts till 0,35 promille, ett medeltal av ett stort antal kvantitativa prov.

Först jämföres verkan av 11 cl brännvin (35 g alkohol) med verkan av samma alkoholmängd starköl, två och en halv flaska. Spriten har betydligt kraftigare verkan. Verkan av starkölet är endast en tredjedel av den verkan som uppstår vid förtäring av sprit med samma mängd ren alkohol.

Vidare återges verkan av 11 cl sprit, jämförd med verkan av fyra flaskor pilsner (öl). Verkan av fyra flaskor pilsner är endast en sjättedel av verkan av motsvarande mängd sprit.

Slutligen återges verkan av sprit, jämförd med verkan av lättöl. Sex flaskor lättöl har endast åttondelen till tiondelen så stark verkan som samma mängd alkohol, förtärd som sprit (11 cl).

Ytterligare framgår att av sprit redan en dos av 5—6 cl är tillräckligt för att ge en begynnande påverkan, som sedan snabbt stiger med stigande mängd.

När det gäller starköl behövs en betydligt större mängd för att framkalla en med sprit jämförbar verkan, ej blott på grund av skillnaden i alkoholhalt mellan sprit och starköl, utan proportionellt mer än vad som motsvarar alkoholhalten. Först två till två och en halv flaska starköl ger en begynnande verkan, emedan en viss del av den alkohol, som finns i starkölet, inte upptages lika snabbt som alkoholen i sprit och därför utövar en mindre verkan.

Av öl behövs en betydligt större mängd för att framkalla en påverkan än av sprit eller av starköl. Först tre och en halv till fyra flaskor ger en begynnande verkan. Den här uppkommande verkan av större doser är endast omkring femtedelen—tiondelen av verkan av motsvarande mängd sprit.

Verkan av lättöl är betydligt mindre än av motsvarande mängd alkohol från öl. Omkring fem—sex flaskor är nödvändiga för att framkalla en begynnande verkan. Effekten av större mängder är endast åttondelen—tiondelen av den av motsvarande alkoholmängd sprit och av mindre doser t. o. m. bara en tiondel—en femtondel av verkan av sprit.

Av en jämförelse mellan olika alkoholhaltiga drycker, där även vinerna medtagits, framgår att spriten genomgående har den högsta verkan. Starkvinerna kommer närmast sprit i verkan. Denna är här ungefär hälften av spritens. Som nästa grupp följer lättvinerna. Rödvin i måttliga mängder har en verkan som är omkring fjärdedelen av verkan av samma alkoholmängd sprit, och verkan av motsvarande mängd vitt vin kan vara lägre, beroende på vintypen.

Starkölets verkan är mindre än det röda lättvinets och är av samma stor-

leksordning eller mindre än det vita lättvinets. Öl och lättöl har betydligt mindre verkan än samtliga prövade viner.

Utredningen fastslår att undersökningarna klart visat att en viss mängd alkohol, intagen som vin eller olika slag av maltdrycker, ger en lägre blodalkoholkurva och därmed en mindre verkan än samma mängd alkohol, intagen som sprit. Den dryck, i vilken alkoholen intages, spelar således — tillsammans med den totala mängden alkohol — en avgörande roll för den uppnådda alkoholhalten och därmed för alkoholens verkan.

Det har vidare klart visats — framhåller utredningen — att ett samband föreligger mellan maltdryckernas sammansättning och deras verkan. Det är inte alkoholhalten, extrakthalten eller stamvörtstyrkan var för sig som är avgörande för verkan utan i stället den relativa extrakthalten (förhållandet mellan alkoholhalt och extrakthalt) och därmed förjäsningsgraden. En hög relativ extrakthalt, som motsvarar en låg kvot alkoholhalt/extrakthalt, och en låg förjäsningsgrad, medför en lägre blodalkoholkurva — och därmed en mindre verkan — än en låg relativ extrakthalt, d. v. s. en hög kvot alkoholhalt/extrakthalt och en hög förjäsningsgrad.

Den blodalkoholhalt, som råder i organismen under en längre tidrymd, måste överstiga ett visst kritiskt gränsvärde för att kroniska skadeverkningar skall framkomma. Detta innebär att risken för skadeverkningar efter förtäring av maltdrycker, som leder till den lägsta blodalkoholhalten, måste bli avsevärt mindre än efter förtäring av sprit, som snabbare leder till hög blodalkoholhalt.

Sin bedömning av undersökningsresultaten sammanfattar bryggeriutredningen sålunda.

Undersökningarna rörande maltdryckernas verkningar på den mänskliga organismen utvisar, att blodalkoholhalt och alkoholpåverkan ligger på en lägre nivå för maltdrycker — för det vanliga ölet avsevärt lägre — än för starkare alkoholdrycker. Påverkan av vårt nuvarande lågprocentiga vanliga öl ligger endast obetydligt högre än verkan av lagrat lättöl. Det är vid förtäring av det vanliga ölet svårt att under normala omständigheter nå över tröskelvärdet för påverkan. Risken för tillvänjning (alkoholism) och för kroniska skadeverkningar är, även efter långvarig förtäring av avsevärda mängder, ringa. Dessa undersökningar ger sålunda inte heller de något stöd för att behov skulle finnas att ytterligare skärpa maltdrycksregleringen.

PM angående bryggerinäringens lönsamhet

Den i bryggeriutredningens betänkande lämnade redogörelsen för bryggerinäringens lönsamhet bygger på en särskild för ändamålet genomförd gruppindelning av de undersökta företagen. Enligt denna avses med grupp I företag med en ölproduktion av mer än 5 milj. liter, med grupp II företag med en ölproduktion av 1,5—5 milj. liter och med grupp III företag med en ölproduktion under 1,5 milj. liter. Grupperna II och III uppdelas i en a)-grupp och en b)-grupp, den förra omfattande företag inom Svenska Bryggareföreningen, den senare utanför föreningen stående företag. Med *eget kapital I* resp. *totalt kapital I* förstås kapital med fastigheterna upptagna till brandförsäkringsvärden, medan med *eget kapital II* resp. *totalt kapital II* förstås kapital med fastigheterna upptagna till taxeringsvärden. Det vinstbegrepp, som använts vid beräkningen av avkastningen på eget kapital, utgöres av »verklig» vinst efter skatt, medan avkastningen på totalt kapital beräknats utifrån »verklig» vinst före skatt jämte utgiftsräntor. Redogörelsen i betänkandet innehåller beträffande lönsamheten i huvudsak följande.

En markant försämring av räntabiliteten för bryggeriindustrins tillverkning av drycker har — inom samtliga urvalsgrupper — inträffat under den undersökta treårsperioden. Med undantag för grupp II b inträffade den huvudsakliga försämringen redan år 1955/56, medan det därpå följande året närmast återspeglar en stagnation vid den lägre nivån. Räntabilitetsutvecklingen sammanfaller ganska nära med den under perioden vikande försäljningsvolymen för dessa grupper. För grupp II b noteras en förbättrad lönsamhet för år 1955/56, som också kännetecknades av en kraftig försäljningsuppgång. Trots fortsatt betydande volymökning innebär emellertid år 1956/57 en avsevärt försämrad avkastning för denna grupp. Avkastningen på eget kapital II sjönk detta år med ca 50 procent från 17,3 till 9,4 procent. För de tre grupperna av företag, anslutna till Svenska Bryggareföreningen — grupperna I, II a och III a — sjönk avkastningen på eget kapital II under perioden från resp. 6,6, 8,0 och 6,5 procent till resp. 4,4, 4,8 och 2,4 procent — en genomgående nedgång med 2 à 3 procentenheter. Vad slutligen grupp III b beträffar kan en otillfredsställande lönsamhet konstateras.

Av det sagda framgår, att avkastningen på eget kapital II under perioden legat väsentligt högre för grupp II b än för övriga grupper. Avkastningen på eget kapital I är även den något högre för grupp II b. Förhållandet förklaras väsentligen av att företagen i grupp II b i betydligt högre grad än företagen i de övriga grupperna arbetar med främmande, räntedragande kapital samt att fastigheternas taxeringsvärden varit förhållandevis lägre än hos övriga grupper. Avkastningen på det totala i rörelserna arbetande kapitalet utvisar således endast smärre skiljaktigheter för grupperna I, II a, II b och III a, med undantag för sistnämnda grupps avkastning år 1956/57, vilken var väsentligt lägre än de övriga nämnda gruppernas. Även enligt denna beräkning utvisar grupp III b en otillfredsställande avkastning.

Under perioden var avkastningen i procent av eget kapital I lägre än av eget kapital II — generellt sett mellan 1 och 3 procentenheter för

samtliga urvalsgrupper utom II b. För sistnämnda grupp var skillnaderna i avkastning de två första åren över 10 procentenheter för att sista året nedgå till ca 5 procentenheter, ett förhållande som sammanhänger med förenämnda låga taxeringsvärden på fastigheter.

En jämförelse med vissa undersökningar av priskontrollnämnden ger vid handen att maltdrycksindustrins lönsamhet under hela 1950-talet legat ungefärligen vid den nivå, som den nu gjorda undersökningen utvisar.

Av särskilt stort intresse är, framhåller utredningen, en jämförelse med den lönsamhet, som förelåg under början av 1930-talet enligt den av 1934 års maltdryckskommitté verkställda undersökningen. Härom anföres följande.

Denna utfördes på ett sätt som närmast är att jämföra med den nu gjorda beräkningen av avkastningen på eget kapital II, d. v. s. de nyss anförda procentalen. Enligt kommitténs undersökning var avkastningen högst för de större och medelstora företagen. Denna företagsgrupp utvisade en räntabilitet om 21,2 procent år 1929/30. Avkastningen sjönk sedan successivt under de följande åren och hade år 1933/34 nedgått till 8,8 procent. De mindre företagen visade genomgående lägre räntabilitet och avkastningsförmågan syntes sjunka med företagsstorleken. För den minsta företagsgruppen, som även utvisade den lägsta lönsamheten, uppgick avkastningen år 1929/30 till 13,5 procent för att sedan successivt sjunka till 4,6 procent år 1933/34. Den i undersökningen konstaterade utvecklingen torde få ses mot bakgrunden av att krisbetonade ekonomiska konjunkturförhållanden rådde inom nästan hela det svenska näringslivet under början av 1930-talet. Den konjunkturuppgång, som därefter följde, synes även för maltdrycksindustrin ha medfört förbättrade ekonomiska villkor. Detta konstaterades också av 1944 års nykterhetskommitté och bestyrkes också av de årliga undersökningar av bruttovinstutvecklingen inom den svenska industrin, som priskontrollnämnden verkställde. Enligt dessa undersökningar synes maltdrycksindustrins vinstförhållanden ha varit goda omedelbart före andra världskrigets utbrott. En viss avmattning inträffade därefter, men bruttovinsternas andel av nettoförsäljningsvärdet höll sig på en ganska hög nivå fram till slutet av 1940-talet. Då skedde en markant nedgång, vilken sedan inte synes ha återhämtats. För åren 1948—1954 noteras enligt undersökningarna endast smärre olikheter i bruttovinsternas andel av nettoförsäljningsvärdet. Detta synes ge ytterligare belägg för att den nu konstaterade lönsamheten inom maltdrycksindustrin i stort sett gällt under hela 1950-talet.

Bihang A

Bryggeriutredningens förslag till ny ölförsäljningsförordning**Inledande bestämmelser**

1 §.

Med *öl* förstås maltdryck vars alkoholhalt överstiger 1,8 men icke 2,8 viktprocent.

2 §.

Under *försäljning* inbegripes allt tillhandahållande som sker mot ersättning. Som försäljning skall dock icke anses att arbetsgivare på grund av arbetsavtal utan särskild gottgörelse tillhandahåller öl åt anställd.

Till *partihandel* hänföres försäljning till återförsäljare i och för deras rörelse samt försäljning för export. Försäljning till allmänheten sker genom *utminutering* eller *utskänkning*. Med *utskänkning* förstås försäljning till förtäring på stället.

3 §.

Öl må säljas endast av den som äger rätt därtill enligt denna förordning (*ölförsäljare*). Hembryggt öl må dock icke säljas.

Rätt att sälja öl hänför sig till viss lokal (*försäljningsställe*).

Vid varje försäljningsställe skall, därest ölförsäljaren icke är enskild person som själv handhar rörelsen, finnas särskilt utsedd person som har att utöva tillsyn över försäljningen (*föreståndare*).

Om partihandel och import

4 §.

Partihandel må av den som äger rätt till utminutering utövas från försäljningsställe för utminutering.

Därjämte må partihandel efter anmälan hos kontrollstyrelsen utövas av den som yrkesmässigt inför öl till riket.

Vid partihandel med öl är säljaren skyldig förvissa sig om att köparen äger rätt att återförsälja varan.

5 §.

Öl som införes till riket må icke utlämnas från tullverket, om icke varan antingen då den inkommer hit eller därefter genom varuhavarens försorg under tillsyn av tullpersonal stämplat och försetts med etikett. Beträffande flaska må stämplingen ske på kork, propp eller annan förslutning. Såväl stämpel som etikett skola innehålla uppgift om namnet på det bryggeri där tillverkningen skett samt sifferbeteckning (II) för varans klass.

Etikett må ej innehålla benämning, som är ägnad att giva maltdrycken sken av att vara av annan klass än den till vilken den är hänförlig.

Generaltullstyrelsen äger för särskilda fall medgiva undantag från bestämmelserna i denna paragraf.

Om rätt till utminuterings

6 §.

Efter anmälan och prövning som i 9 § sägs må öl utminuterar av
 a) detaljhandlare, som saluför bröd och annat bakverk, ägg och mjölk samt andra mejerivaror, kött och andra köttvaror, fisk eller specier (*livsmedelshandlare*),

b) yrkesmässig tillverkare av öl, lättöl eller läskedrycker (*tillverkare*),
 c) företag som i 8 § 2 mom. avses (*allmännyttigt maltdrycksföretag*).

Utminuterings må, där särskilda förhållanden ej annat föranleda, icke förekomma i förening med rörelse med rätt till försäljning efter den vanliga affärstidens slut eller till utskänkning av rusdrycker, öl eller alkoholfria drycker.

Tillverkare må icke bedriva utminuterings från särskilt inrättad butik.

7 §.

Ölförsäljare som är enskild person och själv handhar utminuterings även som föreståndare för utminuterings skall med hänsyn till personliga förhållanden vara lämplig att utöva rörelsen.

8 §.

1 mom. Då kommunens fullmäktige med synnerligen stark majoritet motsetta sig att livsmedelshandlare bedriver utminuterings, skall länsstyrelsen förordna att sådan utminuterings ej må förekomma inom kommunen.

2 mom. Föreslå kommunens fullmäktige den inskränkningen i fråga om livsmedelshandlars utminuterings, att den ekonomiska fördelen av försäljningen genom inrättande av särskilt företag göres oberoende av myckenheten sålt öl, och finnas därvid föreslagna grunder för försäljningens ordnande i övrigt lämpliga, skall detta villkor fastställas av länsstyrelsen.

9 §.

Anmälan om utminuterings inges till polismyndigheten i den ort där försäljningsstället är beläget. Häröver skall kommunens nykterhetsnämnd höras.

Om förutsättningar enligt 6—8 §§ finnas för utminuteringsrätt, skall anmälningsbevis utfärdas, som gäller tills vidare.

10 §.

1 mom. Rätt till utminuterings upphör, då i 6 § första stycket angivna förutsättningar för sådan rätt icke längre föreligger och, där särskilda förhållanden ej annat föranleda, då utminuterings förenas med rörelse som i 6 § andra stycket sägs.

2 mom. Meddelar länsstyrelsen förordnande som i 8 § 1 mom. sägs eller fastställer länsstyrelsen i 8 § 2 mom. avsett villkor och allmännyttigt maltdrycksföretag därefter inrättats, upphör livsmedelshandlars utminuteringsrätt den dag länsstyrelsen förordnar.

Om rätt till utskänkning

11 §.

Utan tillstånd eller anmälan må öl utskänkas i fall, då rätt att utskänka rusdrycker föreligger.

Öl må vidare utan tillstånd eller anmälan utskänkas vid slutet bord

a) till inackorderade gäster vid matservering i hem (*utskänkning vid heminackordering*),

b) till medlemmar av personalkår eller personalsammanslutning vid inackordering, som kåren eller sammanslutningen anordnar för medlemmar i särskild matsal (*utskänkning vid kårhushåll*),

c) till dem som bo i bostadshus med gemensam matsal, vid servering i denna (*utskänkning i kollektivhusmatsal*).

Rätt till utskänkning som avses i andra stycket b) eller c) tillkommer den som förestår matsalen.

Konungen äger meddela bestämmelser om i vilken utsträckning och under vilka villkor militär mäss må hänföras till kårhushåll.

12 §.

I matsal eller därmed jämförlig lokal, som är avsedd för de anställda vid institution eller företag, må den som där bedriver matservering, efter anmälan och prövning som nedan sägs, utskänka öl vid slutet bord till de anställda (*utskänkning i personalmatsal*). Till personalmatsal hänföres även, i den utsträckning Konungen förordnar, annan för fast anställd personal inrättad militär mäss än i 11 § avses.

Anmälan göres hos länsstyrelsen. Vid denna fogas förklaring från institutionens eller företagets ledning eller befälhavaren, att erinran icke göres mot utskänkningen. Om förutsättningar finnas för utskänkingsrätt, skall anmälningsbevis utfärdas, som gäller tills vidare.

13 §.

Tillstånd till *utskänkning vid enstaka tillfälle till slutet sällskap* må meddelas av polismyndigheten.

14 §.

För rätt till annan utskänkning än som i 11—13 §§ sägs erfordras tillstånd av länsstyrelsen. Detta skall avse *årsutskänkning*, vilken bedrivs året runt eller årligen under viss tidsperiod, eller *tillfällig utskänkning*, som äger rum vid enstaka tillfälle eller under enstaka tidsperiod.

15 §.

Finnes det vara ur allmän synpunkt påkallat, att på någon för turistväsendet betydelsefull ort årsutskänkning äger rum på hotell eller pensionat, må länsstyrelsen, utan hinder av vad i 19 § sägs, meddela sökanden tillstånd till utskänkning (*turistutskänkning*).

16 §.

Tillstånd till utskänkning på passagerarfartyg eller järnvägståg eller på luftfartyg, som i linjefart befordrar passagerare, (*trafikutskänkning*) meddelas, efter den utredning som finnes erforderlig, av länsstyrelsen i det län där fartygets rederi, järnvägens styrelse eller luftfartsföretaget har sitt säte.

17 §.

Ölförsäljare som är enskild person och själv handhar utskänkning enligt 13 eller 14 § ävensom föreståndare för sådan utskänkning skall med hänsyn till personliga förhållanden vara lämplig att utöva rörelsen.

Utskänkning av öl må ej utövas av den som är omyndig eller i konkurs-tillstånd.

18 §.

Ansökan om tillstånd till utskänkning enligt 14 § inges till länsstyrelsen. Över ansökan om tillstånd till årsutskänkning skall, utom i fall som i 16 § avses, yttrande inhämtas från polismyndigheten och fullmäktige i den kommun, där utskänkningen är avsedd att utövas. Fullmäktige skola höra kommunens nykterhetsnämnd.

Över ansökan om tillstånd till tillfällig utskänkning skola, utom i fall som i 16 § avses, polismyndigheten och nykterhetsnämnden höras.

19 §.

Till årsutskänkning, som avstyrkts av kommunens fullmäktige, må tillstånd ej meddelas.

Ha fullmäktige föreslagit visst antal utskänkingsställen för årsutskänkning, må nämnda antal ej överskridas.

Motsätta sig fullmäktige i kommunen, där årsutskänkning av öl förekommer, att sådan utskänkning vidare äger rum inom kommunen, skall länsstyrelsen förordna härom.

20 §.

När det finnes påkallat av särskilda förhållanden, äger länsstyrelsen i samband med utskänkningstillståndet meddela föreskrifter rörande utskänkningen, i den mån de icke

- a) röra måltidstväng eller kvantitetsbegränsning,
- b) innebära senare tidpunkt för utskänkningens början än i 29 § 1 mom. sägs, eller
- c) innefatta förbud mot utskänkning till viss person eller viss kategori av personer.

21 §.

Om tillstånd till utskänkning skall utfärdas tillståndsbevis, som gäller tills vidare, för bestämd tid eller för visst tillfälle.

22 §.

Besluta kommunens fullmäktige att årsutskänkning av öl överhuvud icke må förekomma eller fatta de beslut om visst högsta antal utskänkingsställen för årsutskänkning, skola meddelade tillstånd till sådan utskänkning upphöra att gälla den dag länsstyrelsen förordnar. I det senare fallet meddelar länsstyrelsen efter ansökan som i 18 § sägs nya tillstånd till årsutskänkning.

Allmänna bestämmelser

23 §.

Var och en som har befattning med försäljning av öl skall därvid verka för att nykterhet och ordning främjas.

Försäljningsrätt må utövas endast av ölförsäljaren med biträde, under hans eller föreståndares tillsyn, av hos honom anställda. Försäلت öl må dock på ölförsäljarens ansvar försändas genom annan till köpare, som är känd för ölförsäljaren.

24 §.

Vid utminuterung och utskänkning skola alkoholfria drycker tillhandahållas i tillfredsställande urval och omfattning.

Livsmedelshandlare må bedriva utminuterung endast i anslutning till försäljning av livsmedel.

25 §.

Öl må icke utskänkas till den som kan antagas ej ha fyllt 16 år.

Öl må icke av ölförsäljare eller hos honom anställda utlämnas till den som är synbarligen berörd av alkoholhaltiga drycker eller annat berusningsmedel. Sådan person må icke tillåtas uppehålla sig på försäljningsställe.

Ej heller må öl av ölförsäljare eller hos honom anställda utlämnas, då särskild anledning till misstanke föreligger, att varan är avsedd att användas i berusningssyfte eller till olovlig försäljning. I tveksamma fall bör samråd förekomma med kommunens nykterhetsnämnd.

26 §.

1 mom. I lokal, där öl må utskänkas efter tillstånd enligt denna förordning, är det förbjudet att förtära eller låta någon förtära rusdrycker eller ersättningsmedel därför. Ej heller må rusdrycker eller sådana ersättningsmedel förvaras, i lokalen eller eljest, på sådant sätt att det kan befaras att de förtäras av gästerna.

2 mom. Vid utminutering må, utom i fall då anställd tillhandahålles öl på sätt i 2 § sägs, öl icke utlämnas till förtäring på försäljningsstället eller på annat därintill beläget område, varöver ölförsäljaren äger förfoga.

27 §.

Utminutering eller utskänkning må icke utövas inom läger, kasernområde eller annat uteslutande för krigsmaktens behov upplåtet område i andra fall än som avses i 11 och 12 §§. Dock må länsstyrelsen för enstaka tillfälle meddela tillstånd till utskänkning inom sådant område, när särskilda skäl därtill äro.

Ordningsföreskrifter m. m.

28 §.

Om de tider då öl må utminuteras gäller vad i butikstängningslagen är stadgat. Under sön- eller helgdag må dock utminutering icke bedrivas från fordon.

29 §.

1 mom. Utskänkning av öl enligt 11 § första stycket samt 13 och 14 §§ må ej börja före klockan 7, där ej annat följer av vad nedan i 2 mom. stadgas.

Utskänkningen skall avslutas senast klockan 22, där ej tidigare tidpunkt föreskrivits enligt 20 eller 37 § eller senare tidpunkt medgivits enligt 2 mom. eller är tillåten på grund av bestämmelsen i 3 mom.

2 mom. Föreligger stadigvarande behov av längre utskänkningstid än i 1 mom. sägs, äger länsstyrelsen i samband med utskänkningstillståndets meddelande eller senare lämna medgivande därtill. Över ansökan som göres under tillståndstiden skall yttrande inhämtas från polismyndigheten och kommunens nykterhetsnämnd.

Yppas för särskilt tillfälle behov av utskänkning efter den eljest gällande tiden, må polismyndigheten lämna medgivande därtill.

3 mom. Då utskänkning av öl bedrivs på grund av rätt till utskänkning av rusdrycker, må, utan hinder av vad i 1 mom. är stadgat, öl utskänkas under den för rusdrycksutskänkningen gällande tiden.

4 mom. Under tid, då utskänkning ej är medgiven, är det förbjudet att låta öl förtäras på utskänkingsställe.

30 §.

På passagerar- och luftfartyg må öl utskänkas endast till besättning och passagerare.

31 §.

Aterförsäljare må icke på försäljningsställe förvara öl i annat kärl än det vari drycken levererats av tillverkaren. Ej heller må öl, som är avsett för försäljning, av återförsäljaren förändras.

Hembryggd maltdryck må icke förvaras på försäljningsställe.

32 §.

1 mom. Överlåter innehavare av utminuteringsrätt sin rörelse på annan, ankommer det på denne att göra sådan anmälan som i 9 § sägs.

Har den som har rätt till utminutering av öl avlidit, försatts i konkurs eller förklarats omyndig och vill dödsboet, konkursboet eller förmyndaren fortsätta rörelsen, skall anmälan som i 9 § sägs göras därom inom två månader från dödsfallet, första borgenärssammanträdet eller omyndighetsförklaringen.

2 mom. Har den som erhållit tillstånd till utskänkning av öl avlidit, försatts i konkurs eller förklarats omyndig och vill dödsboet, konkursboet eller förmyndaren fortsätta rörelsen, skall inom två månader från dödsfallet, första borgenärssammanträdet eller omyndighetsförklaringen göras anmälan därom hos länsstyrelsen. Såvida länsstyrelsen icke finner skäl bestämma kortare tid, må rörelsen fortsättas, om tillståndet avser bestämd tid, intill utgången av samma tid, och utan tidsbegränsning om tillståndet gäller tills vidare.

3 mom. Göres ej anmälan som i 1 mom. andra stycket eller 2 mom. sägs inom föreskriven tid anses försäljningsrätten ha upphört att gälla den dag då anmälningstiden utgick.

4 mom. Har innehavare av tillstånd till utskänkning avlidit, försatts i konkurs eller förklarats omyndig eller föreligga eljest skäl därtill, må länsstyrelsen, efter hörande av de myndigheter som yttrat sig över tillståndsansökningen, överföra tillståndet på annan.

33 §.

Ombyte av försäljningsställe för utminutering må ske efter anmälan till polismyndigheten, som efter erforderlig prövning utfärdar nytt anmälningsbevis.

Ombyte av försäljningsställe, där utskänkning av öl bedrivs efter tillstånd, må ske efter medgivande av länsstyrelsen.

34 §.

Fullmäktige må uppdraga åt kommunalt organ eller åt särskilt utsedda personer att i fullmäktiges ställe avgiva yttranden eller fatta beslut enligt denna förordning. I Stockholm äger nykterhetsnämnden motsvarande befogenhet.

Om tillsyn och besvär

35 §.

För behandling av frågor om utminuterings handhavande skall i varje kommun finnas en lokal samarbetsnämnd. Bestämmelser härom utfärdas av Konungen.

36 §.

1 mom. Det åligger länsstyrelse, polismyndighet och kommunal nykterhetsnämnd att övervaka att bestämmelserna i denna förordning och med stöd därav meddelade föreskrifter iakttagas. Övervakningen av utminuteringsen skall ske i samarbete med den lokala samarbetsnämnden.

2 mom. Kontrollstyrelsen åligger att, i samverkan med en särskild hos styrelsen inrättad samarbetsnämnd, följa utvecklingen av ölförsäljningen, ävensom att verka för att reklam och därmed jämförlig verksamhet bedrivs på ett sätt som icke uppenbarligen står i strid med det i 23 § första stycket angivna syftet. Styrelsen åligger vidare att ha tillsyn över tillämpningen av denna förordning och att utfärda erforderliga föreskrifter och anvisningar i sådant hänseende.

3 mom. Den som enligt 1 eller 2 mom. har att taga befattning med tillämpningen av denna förordning är berättigad att erhålla tillträde till tillverknings- eller försäljningsställe med tillhörande lokaler samt att taga del av handelsböcker med tillhörande verifikationer.

37 §.

Iakttagas icke bestämmelserna i denna förordning eller med stöd därav meddelade föreskrifter eller uppfyller försäljningsrörelse icke de särskilda krav som med hänsyn till nykterhet och ordning böra uppställas på sådan rörelse, skall i fråga om utminuterings polismyndigheten och i fråga om utskänkning länsstyrelsen, efter hörande av kommunens nykterhetsnämnd och lokal samarbetsnämnd, i första hand meddela ölförsäljaren varning. Därast rättelse ej vinnes, skall försäljningen helt eller delvis förbjudas eller tillståndet återkallas, med verkan för viss tid eller tills vidare. Om så finnes lämpligt, må länsstyrelsen meddela föreskrifter som i 20 § sägs.

I ärende, som i första stycket avses, skall polismyndigheten, där fråga är om försäljning från ölbryggeri, inhämta yttrande från kontrollstyrelsen.

38 §.

För visst tillfälle, då så anses erforderligt för ordningens upprätthållande, må länsstyrelsen eller polismyndigheten förbjuda utminuterings och utskänkning av öl eller föreskriva inskränkningar däri.

Då så provas nödvändigt under krig eller vid omedelbar krigsfara eller då arbetslöshet eller nöd i större omfattning råder, må Konungen eller, efter Konungens förordnande, länsstyrelsen förbjuda utminuterings och utskänkning av öl eller föreskriva inskränkningar däri.

39 §.

Då länsstyrelsen utfärdar bevis om tillstånd till annan årsutskänkning än trafikutskänkning, skall beslutet kungöras i tidning inom orten där allmänna påbud för kommunen vanligen meddelas. Tiden för anförande av besvär skall räknas från dagen för första kungörandet, vilken skall angivas i kungörelsen.

40 §.

1 mom. Besvär över beslut, som enligt denna förordning meddelats av länsstyrelsen, må föras hos Konungen i finansdepartementet i den ordning som är bestämd för överklagande av förvaltande myndigheters och ämbetsverks beslut.

2 mom. Beslut som länsstyrelse eller polismyndighet meddelat enligt denna förordning, med undantag för beslut enligt 10 § 2 mom. samt 22 §, länder omedelbart till efterrättelse, där ej annorlunda särskilt förordnas.

Ansvarsbestämmelser

41 §.

1 mom. Den som säljer öl utan att äga rätt därtill enligt denna förordning eller överskrider sådan rätt, straffes för olovlig försäljning med dagsböter. I ringa fall må från straff frias.

Har den som gjort sig skyldig till olovlig försäljning av öl förut genom lagakraftvunnen dom fällts till ansvar för sådan förseelse, eller bedriver den som icke äger rätt till försäljning av öl sådan försäljning i större omfattning eller yrkesmässigt, må till fängelse i högst sex månader dömas.

2 mom. Straffes enligt 1 mom. någon som ej äger rätt till försäljning av öl, vare de på försäljningsstället med därtill hörande lägenheter befintliga eller eljest för försäljning avsedda förråd av öl tillika med kärl och emballage vare de förvaras underkastade beslag och förbrutna.

42 §.

Låter utskänkningshavare eller någon hos honom anställd rusdrycker eller ersättningsmedel därför förtäras eller förvaras i strid mot det i 26 § 1 mom. stadgade förbudet, straffes med dagsböter.

43 §.

Bryter någon i annat fall än i 41 eller 42 § sägs mot vad i denna förordning är stadgat eller mot föreskrift som meddelats med stöd av förordningen, straffes med böter, högst trehundra kronor.

44 §.

Vad som med stöd av denna förordning inhämtats vid granskning av handelsböcker med tillhörande verifikationer eller eljest vid tillsyn över ölförsäljningen må ej yppas i vidare mån än som erfordras för vinnande av det med kontrollen avsedda ändamålet. Ledamot av lokal samarbetsnämnd eller den hos kontrollstyrelsen inrättade samarbetsnämnden må icke för obehöriga yppa vad han inhämtat i samband med nämndens arbete. Bryter någon mot vad här stadgas, straffes med dagsböter eller fängelse i högst sex månader, där ej gärningen är belagd med straff i strafflagen.

Brott som nu sagts må, där det ej innefattar ämbetsbrott, av åklagare åtalas endast efter angivelse av målsägande.

45 §.

Där någon under tid då han är ställd under åtal för förseelse mot denna förordning fortsätter sitt brottsliga förfarande, skall såsom särskild förseelse anses vad han före varje åtal förbrutit. Gemensamt fängelsestraff för förseelserna må ej överstiga ett år.

46 §.

Husbonde ansvarar för förseelse som i samband med försäljning av öl begås av hans husfolk eller i hans arbete antagen person, liksom vore förseelsen begången av honom själv, såframt ej omständigheterna göra sannolikt, att förseelsen skett utan hans vetskap och vilja. Vad nu sagts om husbonde skall, där föreståndare enligt förordningen finnes, i stället gälla denne såvitt angår förseelse av anställd inom den del av rörelsen över vilken föreståndaren har att utöva tillsyn.

47 §.

1 mom. Öl som tagits i beslag må av den myndighet som förordnat om beslaget genast säljas till tillverkare.

I övrigt gäller om beslag vad därom finnes särskilt stadgat.

2 mom. Värdet av förverkad egendom tillfaller kronan.

48 §.

Har domstol avgjort mål mot någon som bedriver yrkesmässig ölförsäljning eller mot någon hos sådan försäljare anställd angående förseelse som avses i 41—43 §§, åligger det domstolen att inom fjorton dagar från domens avkunnande översända avskrift av domen till den myndighet som utfärdat tillståndsbevis eller anmälningsbevis och eljest till länsstyrelsen.

Övergångsbestämmelser

1. Denna förordning träder i kraft den 1 oktober 19 i den mån annat ej följer av vad nedan stadgas.

2. Genom förordningen upphäves ölförsäljningsförordningen den 26 maj 1954 (nr 522), dock att sistnämnda författning alltjämt skall äga tillämpning beträffande förhållanden som hänföra sig till tiden före den 1 oktober 19 .

3. Där i lag eller författning förekommer hänvisning till stadgande, som ersatts genom bestämmelse i nya förordningen, skall den bestämmelsen i stället tillämpas.

4. Den som vid utgången av september 19 äger rätt att sälja öl må efter ikraftträdandet av denna förordning behålla sin rätt tills vidare, där icke rätten avser utminutering och rättighetshavaren enligt förordningens 6 § icke kan erhålla ny försäljningsrätt. Dock må försäljningsrätten behållas, därest rättighetshavaren är enskild person, så länge han innehar rörelsen och i annat fall intill den 1 oktober 19 .

5. Tillverkare må oavsett vad i 6 § tredje stycket stadgas, bedriva utminutering från särskilt inrättad butik, därest denna anordnats före den 1 januari 1960.

6. Länsstyrelsen skall före ikraftträdandet av denna förordning bereda kommunerna tillfälle att besluta, huruvida livsmedelshandlare må bedriva utminutering inom kommunen eller föreslå den inskränkningen i fråga om livsmedelshandlares utminutering, att den ekonomiska fördelen av försäljningen genom inrättande av särskilt företag göres oberoende av myckenheten sålt öl.

7. I fråga om ansökan och anmälan enligt nya förordningen skola bestämmelserna i förordningen äga tillämpning även före den 1 oktober 19 .

Beslut enligt förordningen må meddelas även före sistnämnda dag dock med verkan tidigast från och med denna dag.

Bryggeriutredningens förslag till kungörelse om lokala samarbetsnämnder för frågor rörande utminuteriug av öl

Med stöd av 35 § ölförsäljningsförordningen förordnas härigenom som följer.

1 §.

Lokal samarbetsnämnd för frågor rörande utminuteriug av öl skall bestå av en representant för fullmäktige i kommunen, en för kommunens nykterhetsnämnd och en för polismyndigheten i orten samt en eller två av polismyndigheten utsedda representanter för dem som bedriver utminuteriug av öl inom kommunen.

För varje ledamot utses på samma sätt en suppleant.

2 §.

Ledamöter och suppleanter utses för fyra kalenderår. Avgår ledamot eller suppleant under den för honom bestämda tjänstgöringstiden, utses ersättare för den tid, som skulle ha återstått för den avgångne.

3 §.

Nämnden utser ordförande inom sig.

4 §.

Nämnden sammanträder på kallelse av ordföranden, dock minst en gång årligen. Ledamot av nämnden äger påfordra, att sammanträde hålles för behandling av särskild fråga.

L.

5 §.

För behandling av till nämnden hörande frågor äger denna att till sammanträde kalla ölförsäljare som bedriver utminuteriug av öl inom kommunen och andra personer som kunna lämna erforderliga upplysningar.

Denna kungörelse träder i kraft den 1 oktober 19 .

Det åligger länsstyrelsen att medverka till att samarbetsnämnd i vederbörlig ordning utses för varje kommun inom länet.

Innehåll

Propositionens huvudsakliga innehåll	1
Förslag till ölförsäljningsförordning	3
Förslag till ändringar i maltdryckstillverkningsförordningen	11
I. Inledning	12
II. Allmänna synpunkter	14
III. Kontrollen över bryggerinäringen	42
IV. Maltdryckernas alkoholhalt m. m.	55
V. Utminuteringsrättigheter	63
VI. Det kommunala inflytandet på utminuteringen	77
VII. Utskänkning av öl	88
VIII. Detaljmotivering	91
IX. Departementschefens hemställan	99
 Bilagor	
PM ang. maltdryckernas verkan	100
PM ang. bryggerinäringens lönsamhet	105
 Bihang. Bryggeriutredningens författningsförslag	107